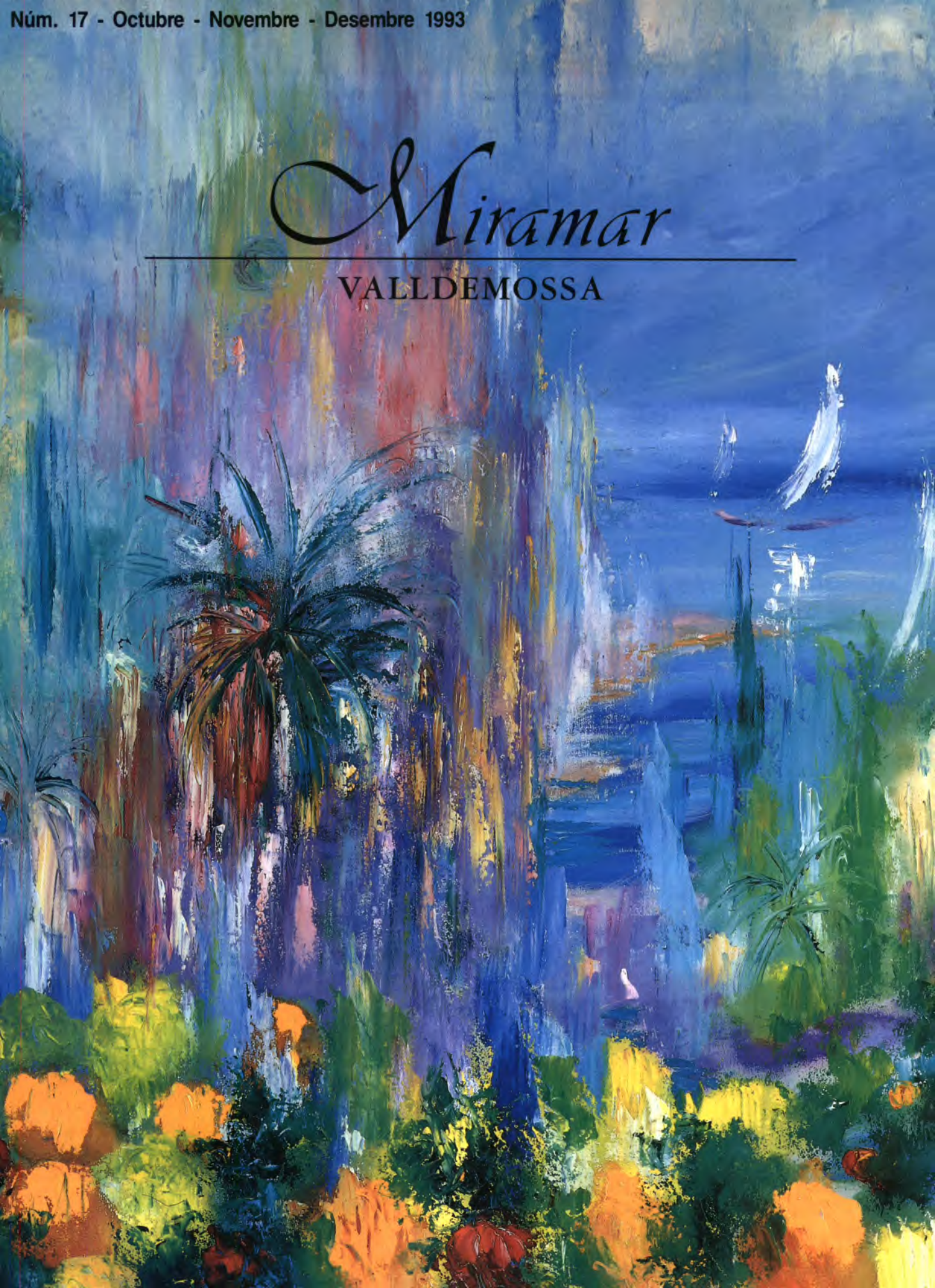

Miramar

VALLEDEMOSA

BANCA MARCH

C/ Chopin, 3
Telèfon 61 23 77
VALLDEMOSSA

LLIBRES I IMPRESSOS

Carrer de Can Troncoso, 3 - Tel. 71 26 60
07001 PALMA DE MALLORCA

Edicions Cort

CALLEJERO
DE
PALMA

UN INSTRUMENT NECESSARI

Carrer Can Troncoso, 3
Tel. 71 27 80 — Fax 72 00 36
07001 PALMA DE MALLORCA

COORDINACIÓ

Antònia Serrano i Darder
EQUIP DE REDACCIÓ
Antònia Maria Calafat i Rivas
Margalida Calafat i Torres
Nicolau S. Cañellas i Serrano
Rafael Estaràs i Estaràs

Miquel Joan i Salvà
Catalina Julià i Noguera
Jaume Moià i Villalonga
Joan Carles Palos i Nadal
Benigne Palos i Vadell
Miquel Ripoll i Rul-lan
Antònia Serrano i Darder
Matilde Serrano i Darder
Pere Bru Serrano i Darder
Sebastià Trias i Mercant
INFORMACIÓ ESPORTIVA

Bartomeu Torres i Morell
Lluís Oliver Barceló
Gaspar Mas Garcias
INFORMACIÓ MUSICAL

Jaume Capllonch
Maria José Mas
Ramon Andreu
PASSATEMPS

Bernadí Estaràs, «Gotzo»
DIBUIX I FOTOGRAFIA
Concepció Bauçà de Mirabò

Amàlia Estabén
Toni Gelabert i Serrano
Joana Lladó i Vila
Josep Lladó i Vila
Antoni Muntaner i Bujosa
Josep Antoni Serrano i Darder
Pre Bru Serrano i Torres
Joan Tortella i Araque

ASSESSORAMENT LINGÜÍSTIC

Antònia Maria Calafat i Rivas
Catalina Julià i Noguera
COL·LABORACIONS

Antoni Balaguer i Vaquer
Felió José Bauzá Balaguer
Joan Cabot i Estarelles
Encarnació Coll

Tomeu Estaràs Estaràs
Maria Dolors Estrades Calafat
Mercè C. Hernández Bordoy
Xavier Mas

Antoni Mercant
Jaume Miró-Granada Gelabert
Bru Morey Fiol

Joana Serra de Gayeta

MAQUETACIÓ

Documenta Balear

IMPRESSIÓ

Impremta Politècnica

DIPOSIT LEGAL

PM 761-1989

Els articles publicats a la revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

	3
EDITORIAL	4
INVESTIGACIÓ	
Orígens i escuts dels llinatges de Valldemossa: Castelló	5
PREMSA FORANA	
Les rajoletes dels llindars de les cases valldemossines	6
Els Valldemossa i l'Arxiduc	8
VISIONS HUMANES	
Llorenç Moyà	11
INVESTIGACIÓ	
Els pescadors de Valldemossa (2): a l'obra de l'Arxiduc	12
El parado de Valldemossa (II)	16
CENTENARI MIRÓ	
El descobriment d'un gran pintor	18
METEOROLOGIA	
Vents del segon quadrant	20
<i>In memoriam</i> Paula Torres	22
INVESTIGACIÓ	
Valldemossa el 1928. Imatge d'un poble esvait (1). Introducció	24
El sojorn damunt els Alps, i el pensament a Mallorca	26
ENTREVISTA	
Els Valldemossa	27
LA VILA	31
Cròniques de na Dolores	34
Història de la meua vocació sacerdotal	39
Arxiu fotogràfic d'Antoni Muntaner, «Guarin»	40
CULTURA	
Les fronteres de la percepció: el relat d'una intriga	41
Museu-reliquiari de santa Catalina Tomàs	44
NOTÍCIES	
Calaix de sastre	46
LA VILA	
Recull de notícies i fotografies interessants tretes de l'arxiu d'Antoni Cabot	
Estarelles mentre fou vicari i llavors rector de Valldemossa	51
COL·LABORACIONS	
Fundació Balear Transplant: Ciència i Humanisme	52
MARXA JOVE!!!	53
IMATGES D'ANTANY	54
CULTURA	
Llibres, revistes i periòdics	56
Simposi sobre ciclons tropicals	58
Sebastià Serrano Banítez	58
MÚSICA	
Anècdotes del Festival Chopin 1993	61
CULTURA	
La veu dels nostres poetes i glosadors	65
ESPORTS	67
PASSATEMPS	69
EXCURSIONISME	
Sa Costera	70

AGRAÏMENT: L'OCB a Valldemossa agraeix profundament a l'artista pintor Josep Coll i Bardolet l'obsequi que ens ha fet de les cobertes de la Revista Miramar, les quals reproduïxen un oli realitzat per ell mateix amb gran encert.

ANDORRA PORTA EL CATALÀ A L'ONU

La incorporació el dia 28 de juliol, festa de Santa Catalina Tomàs, del Principat d'Andorra a l'Organització de les Nacions Unides com a estat membre número 184, fou un acte històric, i no sols ho fou per a Andorra, sinó també per a la llengua i la cultura catalanes i per al nostre poble.

Aquest dia històric Oscar Ribas, cap del Govern d'Andorra, feia el discurs d'incorporació a l'ONU, i el feia en català.

En el seu parlament deia, entre altres coses: «En realitat som una vall. I la vall és una forma de vida. És casa, aigua i habitatge i per tant, una comunitat a mida de la persona i de la família. [...] hem estat sempre un país d'acollida i una vall oberta a tothom que hi ha vingut. És precisament des de la nostra identitat que volem l'aportació de la nostra personalitat col·lectiva. Perquè identitat i universalitat són perfectament compatibles i juntes constitueixen la sòlida base de l'intercanvi de cultures, fonament necessari per a bastir un món de pau i llibertat. És per això que per obrir-se a la projecció exterior convé donar, primer, cohesió a la pròpia identitat».

Canviant país per vila, aquestes paraules poden servir de norma al nostre poble, cosmopolita i alhora mallorquí i valldemossí, el qual ha de lluitar per no perdre la seva identitat davant de colonialismes mal entesos, vinguin del país que vinguin.

«Tenim ben clar que per fer coses i comunicar-les cal ser cosmopolites i políglots, però també que per ser, cal aprofundir en les pròpies arrels. I les nostres són de la cultura catalana. El català és el nostre idioma oficial. És la llengua de Ramon Llull, Ausies March i Salvador Espriu, la qual es parla des de Fraga -a l'Aragó- fins a Maó -l'illa balear de Menorca- i des de Salses -al Rosselló francès- fins a Guardamar -a les terres meridionals del País Valencià. És en aquesta llengua, la catalana, que he vingut a aquesta Assemblea a parlar de pau, llibertat i fraternitat».

Aquest dia històric, a l'ONU un estat petit era reconegut pel dret internacional i aquest estat parla el mateix idioma que parlem nosaltres -amb petites diferències dialectals. Per això ens congratulam els que estimam la nostra cultura i les nostres arrels.

Mentre, a Valldemossa, continuem fent actes civils i religiosos en un idioma que no és el nostre, continuem rebent cartes i comunicacions oficials o no oficials en un idioma que no és el nostre, rebuts i certificacions ens les lliuren en un idioma que no és el nostre.

En un dia tan significatiu com és el 28 de juliol per als valldemossins, en què festejam la nostra germana santa Catalina Tomàs, elevem cap a ella la nostra pregaria perquè així com ella resava, escrivia i vivia en la llengua dels seus avantpassats, il·lumini clarament el camí als responsables de vetlar i protegir la nostra llengua perquè comencin des d'ara a emprar-la sempre i en tot moment.

- Autocars de gran confort
- Aire acondicionat
- Totes les capacitats

Gremi de Fusters, 11. Edifici Urbis
Tels. 29 07 35 - 75 41 36
Fax 20 41 58 - Tlx. 69100
07009 Palma de Mallorca

Orígens i escuts dels llinatges de Valldemossa

CASTELLÓ

Castelló

Procedeix del llatí *castellione*, que és un diminutiu de *castellum*, que vol dir castell, i per tant, significa castellet. Dos personatges d'aquest cognom acompanyaren el rei En Jaume a la conquesta de Mallorca.

Guerau Castelló, natural de Tortosa, que obtingué, juntament amb altres nobles, una sèrie d'alqueries i rafals entre els quals cal destacar els anomenats Abdelaziz Abinsaux, de cinc jовades, Acubrecati, de quatre,

i Abenicef, de cinc; i Arnau Castelló, que el 1245 era jurat de la Ciutat i Regne de Mallorca per l'estament dels ciutadans.

Cal destacar també Nicolau Castelló, que fou un dels capitans mallorquins de més renom que es distingiren a les guerres de Flandes.

Al segle XVI, la major part de les famílies d'aquest cognom es trobaven a la ciutat de Palma, mentre que a la part forana aquesta presència era compartida per les viles de

Castelló. Escut: Una torre quadrangular amb merlets de plata en camp blau.

Montuïri i Porreres.

Altres nuclis on actualment és possible trobar aquest cognom, encara que de manera poc significativa, són Palma, Marratxí, Valldemossa i Andratx.

Castelló és també el nom d'una propietat rútica del terme de Pollença, situada entre la vila i el puig de Santuïri, documentada el 1250 com a Caltel, Caltelum, Castilio i Casteyó. El llibre del Repartiment esmenta a Sineu una alqueria Castelló.

Al terme de Sóller també hi ha la capella de Castelló, situada prop del camí que uneix Deià i Sóller, entre Can Prohom i Can Carabasseta molt ben documentada al *Die Baulearen* de l'arxiduc Lluís Salvador.

Lladó. Nota:

Al número 1 d'aquesta revista va sortir el cognom Lladó, però volem ampliar la informació amb aquesta nota:

- Pedro Lladó Daviu, prevere valldemossí, molt apreciat per tothom. Tenia la seva casa al carrer de les Filoses i quan les seves tasques li permetien hi passava llargues temporades.

- Tomàs Lladó Capllonch (Valldemossa 1900-1983), casat amb Margalida Calafat Torres, va ser secretari de l'Ajuntament de Valldemossa durant quaranta anys. Els seus fill foren Joan, regidor valldemossí, Feliu, Tomàs (ja desaparegut), Magdalena i Llorenç, prevere.

- Llorenç Lladó Calafat, prevere, va ser part important de la revista del Tele-Club *Valldemossa*. És en l'actualitat rector de Sóller.

- Rafael Lladó Torres, advocat, casat amb Maru Vidal. Els seus fills són Gabriel, advocat, Miquela, de Música Nostra, i Rafael.

- Joan Lladó Estaràs va introduir el subministrament elèctric a Valldemossa. Més tard es va ocupar de l'empresa Joan Lladó Juan, «mestre Joan». Joan Lladó Juan feia funcionar també a les instal·lacions per fer electricitat un molí de moldre blat per fer farina.

Fonts: GEM i Nobiliari Mallorquí de J.M. Bover.

Miquel Ripoll Rul·lan

BAR S'OLIVERA

AVINGUDA ARXIDUC LLUÍS SALVADOR

TELÈFON 61 25 77

VALLDEMOSSA

Les rajoletes dels llindars de les cases valldemossines

Una de les coses que entre moltes -jardins, racons amb portals rodons, ornaments de les cases i cossiols, entre d'altres- criden l'atenció als milers de turistes i visitants de Valldemossa són les rajoletes col·locades a tots els llindars de les cases.

Aquesta idea es deu a Mn. Toni Cabot, rector de Valldemossa l'any 1962. El dia 28 de juliol, amb motiu de les festes patronals de Santa Catalina Thomàs, a Valldemossa s'inaugurà una col·lecció de rajoletes col·locades als llindars de totes les cases, que representaven una gran varietat de paisatges en què la Santa apareix com a pageseta, ja que això era el més propi de l'ambient del poble on ella va néixer i viure de nina.

Aprofitant l'assistència del Rdm. Sr. Risbe Jesús Enciso, a la festa es va inaugurar aquesta variada col·lecció, quan estaven ja col·locades a les cases. Les rajoletes les varen adquirir els veïns triant cadascú la que més li convenia segons el seu gust.

L'esmentada col·lecció està formada per 48 models, aproximadament, de diferents mides (15 x 20 cm i 20 x 20 cm) i fabricants (vuit de diferents). El preu de cada rajoleta

era de 35 i de 45 pessetes.

A més a més, també es feren un nombre reduït de rajoles d'una mida més grossa (30 x 39 cm), totes d'una

peça, del ceramista Josep Gimeno, de Manises, amb un preu de 600 ptes./unitat. Aquestes peces les trobam col·locades a:

Centre Sanitari Portal petit de la parròquia Portal de l'església de Cartoixa Carrer de la Constitució	A aquestes 4 rajoletes de 30 x 39 cm representen sant Bru i la nina acompanyada del padrinet.
Carrer de Blanquerna, 7 Carrer de Joan Mir Dalt Son Lliure	Aquestes rajoles representen sant Antoni acompanyant la Beateta a cercar aigua a la font amb una garrafeta.
Son Olesa Can Pujó	Representen Sta. Catalina, Sta. Praxedis i St. Antoni recollint el dinar que portava als segadors.

Els fabricants que realitzaren aquestes peces foren:

Antoni Rico Rico Ramon Ramos Vicens Berenguer Ricard Sànciz	València (Signades)
Josep Gimeno	Manises
Ramon Alfaro	Onda (Castelló)
Agustí Fornés	Burriana

Posteriorment, l'any 1963, per encàrrec del rector, el ceramista mallorquí Venancio Fuster Fort (*Fecit*) va fer els dos panys de 12 rajoles de 13 x 13 cm i la sanefa de rajoles de 7 x 13 cm que es troben col·locades a cada costat de la façana de la parròquia. Aquestes rajoles representen sant Antoni, santa Catalina i santa Praxedis ajudant a recollir el dinar que la nina duia als segadors i, a l'altre costat, representen la nina acompanyada del padrinet i sant Bru.

Quan els encàrrecs estaven a punt, Mn. Antoni Cabot anava a València a cercar les rajoles, perquè estassin ben fetes i perquè arribassin a bon port i sense trencadissa. El senyor Josep Pujol, majordom del vaixell correu, el Ciudad de Burgos o el Ciudad de Valencia, li deixava que les col·locàs dins el camarot i les hi duia a les oficines d'AUCONA. El

senyor Josep mai no va acceptar cap propina, però Mn. Antoni l'obsequiava amb una ensaïmada.

Agustí Fornés va fer unes rajoles en blanc i negre representant la Beateta vestida de monja beneïnt a parròquia, la cartoixa i el poble; el dibuix el va fer F. Calafat (*Fecit*).

Tenim catalogada una rajola daurada amb l'escut del poble de Valldemossa a un costat, l'escut de Cartoixa a l'altre, i al centre, la Beata vestida de monja.

Joan Cabot Estarellas

Fotografies d'Angel Pomar

amb el suport de

"SA NOSTRA"
CAIXA DE BALEARS

ELS VALLDEMOSSA I L'ARXIDUC

(Textos de Sebastià Trias Mercant, llegits per ell mateix a la plaça de Cartoixa el 26 de juliol, precedint la interpretació de les cançons del disc compacte d'Els Valldemossa sobre l'arxiduc Lluís Salvador.)

«Die Balearen»

El jove arxiduc Lluís Salvador, sota el nom de Lluís comte de Neudorf, arribava a les nostres illes l'estiu de 1867. Tenia la intenció, com a bon naturalista, d'escriure un llibre sobre els escarabats.

Eivissa era el primer port insular. Va recórrer tota l'illa. Pren notes, aplega informació, dibuixa, consulta els intel·lectuals eivissencs, conversa amb els pagesos de les viles i del camp.

El resultat d'aquesta frenètica activitat seria el llibre dels escarabats, però també seria l'inici del *Die Balearen* (*Les Balears*). Entre el primer volum, publicat en 1869, i el darrer, editat en 1891, passaren vint-i-un anys. Vint-i-un anys dedicats per l'Arxiduc al coneixement dels insulars.

El *Die Balearen* és el monument etnogràfic més sublim dedicat a la cultura de les Balears. Amb imatges i narracions Lluís Salvador descriu el nostre paisatge i la vida domèstica del segle XIX. Vestits i costums i cuina i festes i jocs; tota la cultura balear, avui esvaïda. Una cultura -escriu- amarada de la civilització àrabica i cristiana.

«Erherzog Ludwig Salvator»

«Vaig trobar el confús mirall de l'ànima meva:

no Viena, no Brandeis, no Venècia

i sí tot el Sud als seus ulls vora les vinyes».

Així resumeix el poeta la tragèdia vital de l'arxiduc Lluís Salvador, convertida en llegenda.

La vida de l'Arxiduc és l'íntim enfrontament entre la refinada cultura

de les ciutats europees del nord i l'exotisme rural de la Mediterrània. Lluita existencial i eterna entre la Raó i el Desig, el Seny i la Passió, l'Amor i el Sexe, l'Ordre i el Desgavell, la Noblesa i la Pagesia, la Religió i la Superstició.

Certament la vida de Lluís Salvador és el discurs de l'eros i el thánatos; un anhel fàustic i una pulsio de desencís. Quan era feliç jugant amb la seva germana en els jardins del palau Pitti, arribà l'exili; quan gaudia del plaer de l'amor juvenívol, la mort de l'arxiduchessa Matilde l'enfonsa en la desolació; quan havia planificat amb entusiasme viatjar a Dalmàcia, la prohibició de l'emperador li trenca la il·lusió; quan era a punt d'aconseguir aquell vaixell que l'havia de fer més lliure i independent, mor el pare i l'esperança es transforma en una espera insegura; quan a Miramar se sentia feliç per haver recobrat l'amor, la malaltia de l'estimada li encongeix el cor per a sempre.

«Somnis d'estiu ran de mar»

Tres llibres va escriure directament Lluís Salvador en català. El primer, titulat *Rondaies de Mallorca* (1895), és un aplec de cinquanta-quatre contes, anterior a l'aplec de rondalles de Mn. Alcover. El segon, que té per títol *Lo que sé de Miramar* (1911), és un capítol important de la història valldemossina. El tercer, *Somnis d'estiu ran de mar* (1912), descriu el paisatge de la costa marina de Valldemossa.

Hom ha dit que *Somnis d'estiu ran de mar* podria ésser un poemari

en prosa o una prosa poètica, un diari íntim i un llibre de contemplació. Potser de tot té un poc, però jo diria que és sobretot, un càntic a la Natura i un desig de sensibilitzar els qui no s'emocionen davant tanta meravella.

L'Arxiduc ens vol ensenyar a conèixer i a estimar la Naturalesa. I si la coneixem i l'estimam comunicarem el nostre goig a la resta. Els qui saben apreciar el tremolor d'una fulla a la brisa del migdia, els qui admiren l'ona que romp sobre la platja, els qui senter palpitant el cor davant el vol d'una papallona o davant el brunzir d'una abella, s'esforcen a inculcar en els seus fills l'amor a la natura i l'alegria per les petites coses. Aquests que això facin -diu l'Arxiduc-, hauran legat a la seva descendència la millor de totes les herències.

«Sa Foradada»

Un dia, rellegant les obres de l'Arxiduc, em vaig adonar que l'autor, que tantes i tantes pàgines escrigué sobre la costa entre Valldemossa i Deià, no havia dedicat una sola plana a sa Foradada. Semblava estrany. Vaig cercar i cercar... I entre tots els mots, una sèrie d'imatges de Sa Foradada, que Lluís Salvador havia dibuixat des d'onze miradors distints.

M'agradaria fer-vos l'oferta, com un primer aplec de postals, d'aquestes onze metàfores: mentre del mirador de Miramar i de s'Estaca estant Na Foradada -l'Arxiduc sempre parla de «Na» Foradada- sembla «una esfínx natural», els miradors del Pi Sec i dels Tudons la mostren

com una «península solitària, realment seductora, que s'endinsa dins la mar per a refugi d'aquelles aus marines que cerquen la llibertat». Des de la capella del Beat Ramon o des del mirador dels Ermitans, en canvi, «ofereix un rerafons singular a un grapat de panoràmiques més i més hermoses i encantades».

I «sorgeix de sobte, amb tota la seva salvatge bellesa», davant Son Marroig i es presenta als nostres ulls, aixoplugats en el recer del temple, com a contra-fita, «sobirana i senyora, de la punta de s'Aliga i del perfil oscat de Sa Dragonera, al ponent de la mar blava».

«Més bella i fascinant és encara Na Foradada vista des del mirador del seu nom. Sobretot a la posta del sol, quan el seu ciclopi ull contempla els cercles que descriu l'àguila pescadora i la mar es fa lapislàtzuli i ella es converteix en púrpura que derrama negres ombres en la creixent foscúria».

I els dies de temporal, «greu, tètric i sinistre gemega el bufador, quan engoleix les ones que retronen en la ferida profunda de Na Foradada».

«Elisabet: emperadriu d'Austria»

Era el 19 de desembre de 1892. El vice-cònsol d'Austria a Palma envià al consolat general a Barcelona aquest telegrama: «Llegado felizmente yacht Miramar, conduce condesa Hohemens». Aquest era el nom sota el qual amagava la seva identitat l'emperadriu Elisabet d'Austria, la cèlebre Sissí.

L'ambaixada d'Austria a Madrid va procurar que el viatge de l'emperadriu fos el més discret possible, perquè el consideraven una provocació a l'emperador. La cort no podia consentir que l'emperadriu Sissí passàs Nadal i el dia del seu cinquanta-cinc aniversari lluny del seu espòs, l'emperador Francesc Josep. A Aus-

tria, per altra banda, consideraven l'arxiduc Lluís Salvador un personatge de novel·la escandalosa. No era convenient, doncs, que l'emperadriu passàs Nadal a casa seva.

Elisabet, però, va estar deu dies a Mallorca. I el seu viatge d'incògnit li va permetre passejar i visitar tranquil·lament el Born, l'Ajuntament, la Seu, l'Almudaina i Bellver. Després tornà al Miramar, on va passar Nadal i el dia de l'aniversari.

Un mes després, el 30 de gener, l'emperadriu tornava a Mallorca i visitava la nostra costa nord. Fou durant aquesta segona estada quan Sissí va baixar a s'Estaca. L'Arxiduc descriu aquesta visita -descripció que disgustà força la cort imperial- amb aquestes paraules:

«Catalina quedà corpesa de l'augusta figura (...). Les dues dones conversaren, com si sempre s'haguessin conegut, i no és estrany, perquè en ambdues domina el sentiment per les coses humanes. El sol baixava a l'horitzó, la mar brillava com l'or i agombolava aquelles dues figures femenines amb una aurèola de glòria».

«Desembre de 1899»

L'any 1899 fou un any de viatges per a l'Arxiduc i el seu seguici. L'acompanyà també na Catalina Homar. Anaren al Caire, Alexandria, Egipte i Terra Santa; sobretot, a Terra Santa perquè era la gran il·lusió de na Catalina.

Pel maig visitaren Atenes i després Triest. L'octubre arribaren a Venècia. Catalina va caure malalta i no li quedà més remei que tornar a Mallorca. Tot un seguit de circumstàncies adverses obligaren Lluís Salvador a escriure aquestes paraules: «Han arribat dies dolents per a mi».

Entre 1899 i 1905 Lluís Salvador i Catalina Homar s'escrigueren infinitat de cartes. La cançó poetitza una d'aquestes cartes en les quals

Catalina repetia una vegada i una altra sempre el mateix desig: «No allargueu, senyor, la vostra absència».

«Cartes d'amor i vi»

«No allargueu, senyor, la vostra absència». Però Lluís Salvador no tornà a Mallorca fins al desembre de 1908, tres anys després de la mort de na Catalina.

Una carta i una altra carta; però mai el desig de na Catalina no es veié complert. I..., una nova carta.

Què deien les cartes de na Catalina? Sempre el mateix: Expressaven l'alegria d'haver-ne rebut una i la tristesa i l'angoixa per no haver arribat encara la que esperava. Parlen del temps, i del seu estat de salut. Catalina sempre contava a l'Arxiduc que estava bé de salut. Sobretot li contava les feines a les vinyes de s'Estaca i les bones anyades de raïm i la malvasia excel·lent que produïen. I mentre -com diu la cançó- «ella moria d'amor».

«Morta d'amor»

Diu el poeta:

«Dormia el drac i no tornava el príncep...

Na Caterina plora entre les vinyes.

Una guarda de cans que l'acompanya

vigila el plor, vigila la seva ànsia».

Catalina estimava la mar... Moltes vegades na Catalina i el patró Gotzo vogaven fins a sa Foradada per treure les nanses que havien parat. Altres vegades anaven fins al Port de Valldemossa o arribaven a sa Cova i, fins i tot, a Banyalbufar per recollir alguns ceps novells.

Catalina estimava els cans... Síria era la mare de quatre quissos, que arribaren a esser els més bells del món. Acompanyaven na Catalina quan anava a passejar, i en arribar al

Guix els solia rentar a la mar.

Catalina estimava la natura... Com tots els cors sensibles sentia intensament la bellesa natural. Un paisatge formós l'encisava; el pinar o les alzines, una roca, l'entusias-maven.

Catalina estimava tothom... Dins la seva ànima niava un ferm amor al proïsme. Tots els caminants que arribaven a s'Estaca eren sempre obsequiats amb un tassó de flairant malvasia.

Però...

«Dormia el drac, mentre l'amor fugia...

Ni una ombra en l'horitzó, cap esperança.

Dormia el drac: ella i la mar tan soles».

«Gala, mort i una mica de matinada»

Un dia la carta que va rebre l'Arxiduc no era escrita per na Catalina. Malgrat que na Catalina en totes les cartes assegurava que gaudia de bona salut, la malaltia feia el seu camí. La carta era escrita aquesta vegada per en Miquel, el seu germà. L'Arxiduc telegrafia immediatament. La resposta fou aquesta: «Etic millor, però no em puc aixecar del llit».

Lluís Salvador quedà intranquil i esperava una carta amb més detalls.

Dia 11 d'abril de 1905 rebia tres cartes escrites altra volta per en Miquel. No hi havia esperances.

L'Arxiduc descriu l'angoixa que li produí la notícia amb aquestes paraules: «Bufava un vent fred del nord-est i a la platja les ones desgravenen rítmicament la seva tristor».

Al dia següent es complia el presagi fatal: na Catalina morí durant la matinada.

«És possible -acaba dient Lluís Salvador- que hi hagi a la terra un altre cor tan bo com el de na Catalina; però és impossible trobar-ne un de millor».

«Valldemossa, 1908»

L'excusa, moltes vegades repetida, que posava l'Arxiduc al requeriment de na Catalina perquè tornàs a Mallorca, era que havia d'acabar l'estudi que feia sobre Itaca. I aquest estudi no s'acabava mai. Lluís Salvador publicà una obra sobre Itaca en 1903, una altra en 1905, l'any que morí na Catalina, i encara en 1910 en publicà una tercera.

L'any 1908 Lluís Salvador estava engrescat en noves obres. Va editar una *Història de Parga*, una altra obra referida a *Levkas* i un petit assaig sobre *Per què la part meridional de les illes mediterrànies és*

més càlida.

L'agost de 1908 el naturalista Odón de Buen li escriu comunicant-li que havia aconseguit establir a Portopí un laboratori de biologia marina i desitjava que ell assistís a la inauguració. L'octubre d'aquest mateix any rebia la mala nova que a Miramar una altra vegada s'havia pegat foc.

Potser ambdues notícies el decidiren a retornar a Mallorca. A final de desembre de 1908 arribava novament, després de quasi deu anys d'absència, a l'illa.

Al gener de 1909 la Societat per al Foment de Turisme el nomena president honorari i al desembre de 1910 l'Ajuntament de Ciutat el declara fill il·lustre de Mallorca.

Aquell jove d'ulls blaus i cabellera rossa, que arribava per primera vegada a Mallorca amb vint anys acabats de fer, ara, en tornar, era un home d'una seixantena d'anys i malalt. Patia elefantiasi, una malaltia crònica tipificada per la inflamació limfàtica i, per tant, per l'enorme volum del cos. Tot i això, Lluís Salvador continuava amb la mà oberta per a tothom.

Sebastià Trias Mercant

Restaurant ES PORT

PORT DE VALLEMOSSA - (MALLORCA) - ☎ 61 25 41 - 61 20 46 - (noches)

LLORENÇ MOYÀ

Damunt la xemeneia de ca nostra hi ha una llumeta de fang, molt simple i molt senzilla.

Es veu que l'han utilitzada moltes vegades perquè el caire per on surt el ble és ben negre. Me la va regalar en Llorenç Moyà un dia que vaig anar a ca seva a Binissalem. Vull suposar que l'havia encesa durant molt de temps -ell o les seves germanes-, almanco una vegada l'any, en record dels seus morts.

En tenia devers deu, de llumetes, totes iguals i totes cremades pel mateix caire. I una casa que no record bé què se n'ha fet però es pot dir que queia a trossos.

«- Alerta, no passeu dins aquesta sala, que el trepol cedeix».

Hi havia una tristor a les seves paraules.

«- Mirau, mirau, això ho ha pintat en Pau Fornés».

Ara el seu parlar era alegre mentre miràvem els angelots i nins rossos amb rissos pintats al sòtil.

«- Ja no venim quasi mai. Les meves germanes troben que una casa tan gran duu molta feina i ja no són cap nines. I jo tot sol...»

Tot això passava un dia d'hivern de principis dels setanta, després que ens convidàs a un grupet d'amics a menjar un excel·lent arròs amb salseta al Restaurant Sa Sínia de Binissalem.

«- Don Llorenç, ja ens dirà què hi troba, que l'hem fet aposta per a vostè».

El seu nom complet era Llorenç Moyà i Gilabert de la Portella. Home afable, discret, amb una certa timidesa i de somriure infantil. Baixet i amb unes ulleres inseparables que formaven part de la seva personalitat física i humana. Amic dels seus amics i considerat i

respectat dins el món literari mallorquí. A ningú, ni quan era viu ni després de la seva mort, no li he sentit parlar malament d'en Llorenç Moyà. Ni com escriptor ni, i crec que és el més important, com a persona.

Autor prolífic i divers, dedicat sobretot a la poesia i al teatre. Record, particularment, *El fogó dels jueus* com una obra impressionant, dramàtica i patètica. Valdria la pena que fos representada perquè així coneguèssim els personatges i les històries que sortien del seu pensament.

Cada Nadal els mallorquins tenim una cita amb ell el dia dels Reis. A les escalonades de la Seu, el matí del dia 6 de gener es representa la seva *Adoració dels Reis d'Orient*. Aquesta representació és coneguda per molta gent i n'hi ha que hi van cada any. El motiu bàsic són els actors. Des que es fa, es trien persones de la vida social, literària i política mallorquina per representar els personatges de l'obra. Des de Sarita Montiel, Sebastià Serra o Margaluz fins a Josep M. Llompart o els nostres veïns Nils Burwitz i Rafael Estaràs hi han tengut el seu paper.

La seva mort fou sobtada. Un infart acabà amb la seva vida quan encara li quedaven molts d'anys i moltes coses per a fer.

I el seu funeral fou molt trist. Tots els funerals ho són, però no em referesc a aquest aspecte. Es va fer en castellà, i això en Llorenç Moyà

Dibuix de Joan Tortella.

no ho hauria permès mai.

Els seus amics quedaren tan decebuts i tristament indignats que, dies després del funeral familiar, n'hi oferiren un altre a la parròquia ciutadana de Santa Caterina Tomàs. En Pere Llabrés, actualment canonge i aleshores ecònom d'aquella parròquia, fou qui l'oficià. Crec que els assistents ho entenguérem com un petit deute cap a en Llorenç Moyà i un petit homenatge a la seva persona.

I encara en tenim més, de deutes. Un d'ells podria esser la divulgació de la seva obra, que, malauradament, és poc coneguda i no massa considerada.

Va batiar el seu poble, Binissalem, amb el nom de Robines. I us pot divertir i entretenir llegir *A Robines també hi plou*. I conèixer l'existència imaginària, però ben real per a en Llorenç, de la Mare de Déu de Robines i dels seus Goigs.

Crec que llegir qualche cosa seva, per a ell podria tenir ara el mateix significat que encendre una llumeta amb el caire negre de socorrim en recordança dels morts.

Joana Serra de Gayeta

ELS PESCADORS DE VALLEDEMOSA (2): A L'OBRA DE L'ARXIDUC

INTRODUCCIÓ

La mateixa grandesa de l'obra que l'Arxiduc va dedicar a les nostres terres fa que molts de pics no ens arribem a adonar de tota la informació que conté. Podríem dir, en aquest cas, que el bosc no deixa veure els arbres.

En aquest treball mirarem de destacar el que ens diu l'Arxiduc dels pescadors de Valldemossa, que en tan bon concepte tenia: «homes valents i emprenedors, fets a la costa abrupta i dura». Sols citarem l'Arxiduc quan ell parli explícitament dels pescadors de Valldemossa, ja que la part de l'obra que dedicà a la pesca constitueix un llibre en si mateixa. Un llibre que, per cert, ja existeix i es diu *Las Baleares. La pesca*, d'Edicions Palma, publicat el 1983.

Hem repassat les obres de l'Arxiduc on podien aparèixer els pescadors valldemossins i els hem pogut trobar als fulls de tres llibres: *Las Baleares por la palabra y el grabado* (1869-91), *Catalina Homar* (1905) i *Lo que sé de Miramar* (1911). En el primer cas hem usat la versió de Sa Nostra, editada a partir de 1980, per citar-lo emprarem l'abreviatura DB; pel que fa al segon llibre, hem usat l'edició de Panorama Balear, de 1965, que citarem com a CH, i del tercer, la versió d'Editorial Selecta-Catalònia, del «Club de Butxaca» de 1990, que anomenarem MI. En una obreta de l'Arxiduc titulada «Lo que alguno quisiera saber. Dedicado a los miembros de la Sociedad para el "Fomento de Turismo..."», que es va publicar a la revista *Estudios Baleàrics*, núm. 41, pàg. 97-102, i que citarem com a FT, també hem trobat

alguna informació. Les cites extretes de *Las Baleares por la palabra y el grabado* provenen de tres volums diferents: del sisè (Mallorca. Part general), publicat en 1880; del vuitè (Part especial. El contrafort nord de la serra i els seus cims) i del novè (La costa de Mallorca), publicats ambdós en 1884. S'ha de dir, però, que el gruix de les dades ens les proporciona el volum sisè en parlar de la pesca a Mallorca.

Tot i que *Catalina Homar* i *Lo que sé de Miramar* són llibres escrits en aquest segle, parlen de coses que succeïren al segle XIX, per tant, podem dir que el conjunt d'informació que aquí oferim pot datar-se al darrer quart de segle denou, amb la sola excepció de la cita de FT, que correspon al moment en què fou escrit: el 1909.

PARLA L'ARXIDUC

Els pescadors

L'Arxiduc sentia una gran admiració pels pescadors valldemossins i així ho diu clarament:

«L'autèntic nucli pescador [de Mallorca] és a Valldemossa, d'homes valents i emprenedors, fets a la costa abrupta i dura, on, si de cop i volta esclata la tempesta, no hi ha més remei que cercar refugi en els ports de Sóller o Andratx. Quasi la meitat de la pesca mallorquina està en les seves mans». DB. Vol. 6. Pàg. 534.

Ens parla del seu ritme de vida habitual:

«Els pescadors de Valldemossa estan establits des de temps immemorial a l'esquerpa costa, concreta-

ment al Port i a l'Estaca, on una trentena d'homes viuen en casetes petites i pobres, allunyats de les seves dones, que estan a la vila. Sols els dissabtes pugen l'accidentat camí per passar el diumenge a ca seva i tornar l'horabaixa o el dilluns de matinada a les seves casetes». DB. Vol. 6. Pàg. 535.

També ens diu com vestien:

«(...) empolainats amb les seves millors camises blaves, faja roja a la cintura, pugen (...) el camí que culmina amb l'abraçada emocionada a les seves mares». DB. Vol. 6. Pàg. 536.

Lluís Salvador coneixia molt bé la vida dels pescadors valldemossins i ens descriu la seva eixida d'estiu per anar a pescar per totes les costes de l'illa, amb tot detall:

«Després de Pasqua la majoria queden a casa, però passada la festa de la Trinitat [6 de juny], quan van a l'església solitària a resar, tornen a la vorera de la mar per a tot l'estiu. Es commovedor com aquesta bona gent, preparada per a una llarga absència, davallen el camí escalonat, carregats els més joves amb bolics pesats de queviures i xarxes. Mares i germanes els acompanyen fins el lloc on l'empinat camí se separa de la carretera, enmig d'adéus emocionats, el ressò dels quals tornen els solitaris boscs d'alzines. Quin patiments i alegries no representaran aquests sis [¿?] mesos d'absència! Un darrer adéu a la capella allà dalt i aviat el llaüt ja s'engronsa a les aigües tranquil·les. Solen posar rumb a l'est, cap a les badies de Pollença i Alcúdia, on arriben als tres dies si el temps és bo. El primer dia arriben a Sóller o a Tuent, el segon, a cala Castell i el

tercer, al cap de Formentor. En aquests indrets solitaris s'allotgen a barraques miserables, on duen una vida lliure i feliç. Normalment s'apleguen cinc o sis llaüts, que van turnant-se per dur el peix a Alcúdia i vendre'l, cosa que implica patir, de vegades sovint, les males condicions del pas de la badia. El peix sol enviar-se després a Palma. Altres es dirigeixen a l'oest, al Pantaleu, a Andratx, Peguera i Santa Ponça, des d'on s'organitza el trasllat en camions [¿?] per la bona carretera que duu a Palma. D'altres trien les cales del sud, entre Capdepera i Campos. N'hi ha que s'enduen les seves dones, i les allotgen en petits quartets als pobles de més a prop per passar amb elles el diumenge. Certament la costa sud és el lloc preferit a finals d'estiu, quan el temps enpitjora i alguns pescadors recorren a poc a poc la costa des d'Alcúdia fins a Andratx, per tornar finalment a Valldemossa. Quina alegria la d'aquestes pobres gents quant passen pel penya-segats de la punta de la Galera o del Cavall Bernat, segons provenguin de l'est o de l'oest, i veuen de bell nou l'església de la Trinitat, preludi del retorn a la platja familiar després de tan llarga separació! (...). Per l'est i per l'oest arriben en poc temps totes les flotes per a la celebració col·lectiva de la gran festa de Valldemossa, en honor de la Mare de Déu d'agost [quinze d'agost]. Alguns tornen a sortir després per pescar a la tranquil·la costa sud, rica en cales, però són la minoria. La major part de les barques queden a la platja del Port; i a l'Estaca sols hi solen restar tres petites barques». DB. Vol. 6. Pàg. 535-536.

Es a dir, durant l'estiu, els pescadors de Valldemossa recorrien totes les costes de l'illa: les de tramuntana fins a Alcúdia, les de llevant des de Capdepera fins a Campos, i les de

Fotografia 1. «Hi havia a s'Estaca un altre mariner més vei, (...). Me sembla veurer-lo encara, de damunt es penyal qui forma sa defensa de dita cala, enmig des polsim de ses ones, dirigint sa maniobra per poder entrar sense estellar-se sa barca damunt ses roques (...); i quan ell deia endavant, no s'errava i sa barqueta era arriada amb seguretat damunt s'escar». MI. Pàg.71. Fotografia de *Flors de Miramar*.

ponent del Pantaleu a Santa Ponça. Creim que devien partir abans de la festa de la Trinitat, ja que segons alguna font oral, els pescadors partien de la vila a primers d'abril i no tornaven definitivament fins a Tots Sants: uns set mesos, període de temps que s'assembla als sis mesos de separació dels quals parla l'Arxiduc.

En un altre lloc l'Arxiduc ens dóna més detalls d'aquesta emigració anual: indica que «Els pescadors, quan en dies de calma passen amb horror vora aquests costers sense resguard, remen sense descansar des de Tuent fins a la cala de Sant Vicenç, on en cas de necessitat treuen les barques, satisfets quan des de les costes de ponent de la costa nord poden arribar a les badies de Pollença i Alcúdia, per dedicar-se tot l'estiu a

la profitosa pesca de la llagosta». FT. Pàg. 100.

Totes aquestes sortides de vegades acabaven amb l'establiment dels pescadors a altres indrets. Hem pogut trobar un petit testimoni de l'emigració de valldemossins a Capdepera (per ampliar aquest aspecte, vegeu també l'article «Els valldemossins i la colonització de Cala rajada», a la revista *Miramar* núm. 14. Pàg. XXIII-XXIV, de Josep Terrassa):

«Anomenarem també als pescadors de Capdepera, un grupet format majoritàriament per valldemossins establits o casats allà». DB. Vol. 6. Pàg. 535.

Un altre tipus de pesca que es practicava a Valldemossa era la pesca de corall:

«Per pescar corall, a Mallorca s'usen petits llaüts, amb una tripulació de quatre homes i un atlot. El nombre de barques que es dediquen cada any a aquesta feina és bastant elevat. Així, hi ha matriculats: a Alcúdia de 16 a 20, a Andratx, de 3 a 4 i a Valldemossa, de 2 a 3.». DB. Vol. 6. Pàg. 563.

També pescaven a l'encesa: «Me contaven els [vells] com pescaven a l'encesa amb un fester de ferro qu'encara hi és». MI. Pàg. 45.

Les principals eines de feina dels pescadors eren les xarxes, la manufactura i el manteniment d'aquestes ocupaven bona part del seu temps:

«Generalment, les dones de Valldemossa i Deià fan les xarxes emprades [pels pescadors], que són tenyides pels mateixos pescadors amb tinta preparada amb escorça de pi». DB. Vol. 6. Pàg. 542.

A la revista *Miramar* núm. 16, es pot consultar l'article «Els pescadors de Valldemossa (1). Tenyir xarxes», on es descriu el procés de tinció.

Una altra activitat que formava part de la vida dels pescadors era el contraban, l'Arxiduc també ens descriu aquesta activitat molt detalladament, quan ens conta les aventures i desventures d'Antoni «Caleu», al seu llibre *Catalina Homar*:

«El contraban a les costes de Mallorca el solen practicar els

pescadors, que troben bona excusa en el seu ofici per acostar-se a la vorera i estar a la capa hores i més hores, com si estassin pescant. Tot i que està legalment prohibit, al vespre, si la mar està tranquil·la, els pescadors de s'Estaca o del port de Valldemossa surten a pescar. Els carrabiners que ho veuen i que haurien de fer complir la llei són gent pobre, quasi sempre pares de família nombrosa; els pescadors, en tornar de la pesca, els obsequien amb una part del seu botí i ells tanquen un ull i de vegades dos amb gust». CH. Pàg. 51.

«Quant el falutx esperat estava a la vista, podia veure si li feia la senya secreta convinguda, per exemple, endreçar la vela, adreçant-la, o arriant-la més o menys; llavors anava a avisar als pescadors, els quals salpaven amb les seves barques cap al falutx contrabandista, al qual abordaven per carregar a les seves barques part de la mercaderia, que dissimulaven davall les xarxes, i enfilaven després cap als punts de la costa on esperaven els homes que havien de carregar els bolicis i transportar-los als amagatalls». CH. Pàg. 52-53.

Tot i que com hem vist l'Arxiduc parla molt dels pescadors valldemosins, sols n'anomena un pel seu nom:

«Les dues barquetes de s'Estaca les cuidava un vell pescador, ano-

menat Gozzo, la seva feina principal era remullar-ne les fustes, per evitar que es crullassin quan se secaven perquè estaven massa temps sense navegar». CH. Pàg. 77-78.

L'Arxiduc en torna a parlar a CH. Pàg. 78 i a MI. Pàg. 70. Aquest pescador devia esser Miquel Boscana Verger, «Gotzo», pare d'Antoni Boscana Estaràs, «el padrí Gotzo». En parla l'article «Coses des patró Miquel "Gotzo"», de la revista *Miramar* núm. 8, de Matilde Serrano i altres.

A part dels pescadors professionals, a Valldemossa ja hi havia llavors pescadors afeccionats:

«no pocs pagesos dels pobles que hem anomenat abans, així com els de Deià, Valldemossa, (...), i sobretot els de les possessions de devora la mar, van a la playa amb les seves canyes els diumenges i dies de festa, de matinada, o els altres dies un cop han acabat les feines del camp». DB. Vol. 6. Pàg. 534.

Els ports

A més de parlar-nos dels pescadors, l'Arxiduc ens descriu el Port de Valldemossa i el port de s'Estaca amb molt de detall. Començarem primer pel de s'Estaca:

«Hi ha aquí el caló on els pescadors treuen les seves barques a l'abric del faralló, alguns escars i porxades de paret seca i sostrats de pi,

**BANC DE
CREDIT BALEAR**

Es Credit

i catorze casetes, construïdes amb el meu permís; no és estrany que les que queden més baixes els esquitxi qualche vegada la mar que romp a poca distància. En dies de temporal els pescadors treballen a escarada a les meves terres (...). Un gran inconvenient és una roca submarina ben enmig del caló, que s'ha d'evitar amb molta de cura els dies de temporal; millor seria volar-la amb dinamita. Ja els he fet millorar l'accés escalonat i el camí que els permet pujar el peix damunt un mul, tot i que ells semblen estimar-se més el transport en grans canastres.». DB. Vol. 9. Pàg. 684.

A part d'aquesta descripció, l'Arxiduc ens conta com ho feien per entrar al portet en dies de temporal (fotografia 1):

«Hi havia a s'Estaca un altre mariner més vei, i aquest comandava en dies de temporal, per entrar dins sa petita cala. Me sembla vèurer-lo encara, de damunt es penyal qui forma sa defensa de dita cala, enmig des polsim de ses ones, dirigint sa maniobra per poder entrar sense estellar-se sa barca damunt ses roques, cosa que de vegades no era molt fàcil de fer; i quan ell deia endavant, no s'errava i sa barqueta era arriada amb seguretat damunt s'escar». MI. Pàg. 71.

La descripció que fa de sa Marina és una mica més extensa que la

de s'Estaca:

«El Port de Valldemossa, de voreres pedregoses i embarcador rocós amb un escull proper, mostra una platja a l'esquerra. Vuit casetes de pescadors, una a aquesta part de la platja i les altres més enllà, s'aferren a la paret rocosa, on hi ha un escar on es poden issar fins a set o vuit embarcacions mitjançant corrioies, com es fa a l'hivern amb la majoria d'embarcacions del lloc. Un poc més enllà queda un altre escar per a dues barques devora un porxo amb volta, murs gruixats enblanquinats i pis de grava. Fins a dotze són les embarcacions normalment fondejades, algunes construïdes aquí mateix, doncs en aquesta part del torrent treballa a l'abric d'una porxada, sostrada amb branques de pi, un mestre de ribera que sol construir un llaüt cada any, costelles de pi, taulons i quilla d'alzina. Un poc més amunt hi ha la casa de la meva propietat, construïda per Antoni Moragues, amb corral, petit emparallat a la porta i façana de tres finestres» DB. Vol.9. Pàg.683.

El port que ens descriu l'Arxiduc era molt petit, sols hi havia nou cases, quan a s'Estaca en comptabilitza catorze. El nucli principal -set cases- devia estar a la banda on hi ha Sant Pere, el casetó dels pescadors. A part hi havia un escar a la banda del nedador de les dones i dues casetes a

l'altra banda del torrent, una, la de l'Arxiduc mateix:

«La més gran [de les cases del Port] és la meva, la va construir el senyor Antoni Moragues [el darrer senyor de Son Moragues, abans de l'Arxiduc, mort en 1882] per tenir un allotjament vora la mar en ocasió dels seus creuers d'esplai o pesca». DB. Vol.8. Pàg.103. També els antics senyors de Miramar pescaven per gust:

«amb una fitora llarga [pescaven] els senyors qu'allà [Miramar] hi havia». MI. Pàg. 45.

Un detall sorprenent és l'existència d'una petita drassana a sa Marina, que devia estar devora el torrent. L'Arxiduc en parla dos pics, ja que més endavant diu:

«La majoria de les barques mallorquines són fetes a Palma, però també hi ha petites drassanes al Port de Valldemossa i al de Sóller (...).». DB. Vol. 6. Pàg. 539.

Com hem pogut comprovar, l'obra de l'Arxiduc ens ofereix una importantíssima informació de primera mà de la vida dels pescadors de Valldemossa i una gran quantitat de detalls sobre sa Marina i s'Estaca, que d'una altra manera tal volta s'haurien perdut.

Nicolau S. Cañellas Serrano
Pere B. Serrano Torres

Sa plaça Pública té
botiga i carniceria
on podeu comprar-hi bé
es queviures cada dia,
congelats, fruita també,
i a més, molta simpatia.

CA N'AMELIA
QUEVIURES I CARNISSERIA

Plaça Pública, 13
Tel. 61 24 33
VALLDEMOSSA

EL PARADO DE VALLEDEMOSSA II

Abans de res volem agrair al Govern Balear, al Consell Insular de Mallorca i a l'Ajuntament de Valldemossa l'homenatge que dedicaren al Parado en el decurs de les festes de la Beata.

Tenint ja el grup format amb les noves incorporacions de balladors, balladores i tocadors, i disposar del Palau del Rei Sanç per les actuacions, fou Coll Bardolel el que divulgà més la imatge dels nostres pagesos per tot arreu, i Tomeu Calatayud, juntament amb Tomeu Estaràs Lladó, s'interessaren per recopilar i musicar els balls de l'agrupació. El repertori es componia de:

Mateixes: Una rosa en cada galta, Mateixa des figueral

Copeos: Copeo de muntanya, Copeo des pla, Copeo des gallet jove

Boleros: marinos, mallorquins, Bolero des vermar, Bolero de l'amor, Bolero vell, Parado de Valldemossa

Jotes: Jota marinera, Jota de sa potada, Jota mallorquina, Jota antiga
I altres balls com L'Oferta, Ball de sa neu, Boleros mallorquines...

Es feren diferents enregistraments discogràfics. El primer va esser l'any 1934 amb La Voz de su Amo. Posteriorment se'n feren d'altres amb diferents cases discogràfiques, i destaca el que es va fer amb la casa Belter l'any 1956/57: aquest disc va ser guardonat amb un premi especial per a gravacions folklòriques.

L'any 1953, Toni Mulet escrivia un llibre sobre el Parado en el qual podem llegir: «Hem de fer constar que el Parado de Valldemossa no ha seguit altres agrupacions en el perillós pendent de malmetre la

D'esquerra a dreta: Pedro Estaràs Lladó, Sebastià Mas, Pedro Fiol, Bernat Estaràs, Tomeu Estaràs Lladó. Fotografia arxiu del Parado.

recuperació folklòrica. Podrà, a temporades, haver estat fluixa en actuacions, mancada de components, però el seu historial és net i és exemple a seguir pel que fa a balls i a vestimenta. L'actuació del Parado de Valldemossa resultà extremadament brillant i beneficiosa per al ressorgiment folklòric entre els anys 1928 i 1936, col·laborant amb els amics de l'art popular».

Amb aquest escrit de Toni Mulet, el Parado de Valldemossa empenyé amb més força la seva tasca.

Pels anys cinquanta començava molta gent jove, com ara: Malén Estaràs Lladó, Malén Estaràs Estaràs, Josefina Colom, Joan Lladó, Sebastià Gelabert, Paquita Morey, Antònia Lladó, Maria Mas, Catalina Morey, Juan Garro, Sebastià Mas, Bernat Estaràs, Matias Estradas, Miquel

Estaràs i, quan els estudis els ho permetien, Rafael i Tomeu Estaràs.

Fou l'època en què el Parado sobrepassava els vint components i també el moment en què els balls i la música foren interpretats amb més preparació. Els relleus s'anaven fent a mesura que els anys passaven i l'any 1955 entraven Joan Colom, Damià Calafat i Concepció Ripoll. L'any 1956, Antònia Calafat. L'any 1959, Maria Torres Bujosa. L'any 1960, Joana i Miquel Vila.

Durant aquests anys, a més de les actuacions regulars al palau del Rei Sanç, el Parado actuà a Palma amb motiu de la vinguda del General Franco a la nostra ciutat. També ho féu a Eivissa pel mateix motiu l'any 1955 i a distintes festes patronals a diferents pobles de l'Illa. L'any feren una actuació memorable al

D'esquerra a dreta. Davant: Joan Lladó i Bernat Vila. En segon terme: Antònia Calafat, Maria Mas, Line Renaud, Malén Estaràs i Concepció Ripoll. A darrera: Catalina Morey, Paquita Morey, Rafael Estaràs, Jordi Lladó, Sebastià Mas i Sebastià Gelabert. Fotografia arxiu del Parado.

Tomeu Estaràs Lladó, Pedro Estaràs Lladó, Macià Estradas Canals, Pedro Fiol Mateu, Bernat Estaràs Estaràs, Matias Estradas Lladó, Sebastià Mas Morey, Joan Colom Mas i, com hem dit abans, Rafael i Tomeu Estaràs Estaràs quan feien vacances dels seus estudis.

Bernat Estaràs i Matias Estradas començaren les seves serenates amb ideologia de «picadors» i, a poc a poc, s'hi juntaren Sebastià Mas, Pedro Fiol, Rafael i Tomeu Estaràs i, en algunes ocasions, Josep Antoni Serrano, amic de tots ells, Perico Pomar, pianista, i Nulle Oigaard, promesa de Bernat en aquell temps. Amb part d'aquest grup d'amics es feren algunes actuacions al Trocadero, Motel de Palmanova, Restaurant El Patio, Cafè Mercantil d'Inca... i, finalment, l'any 1959 els que serien després Els Valldemossa debutaven a Tito's amb el nom d'Existencialistes de Valldemossa.

Crec que per aquests anys seixanta es podria aplicar al Parado el que deia Toni Mulet en el seu llibre referent a l'història i a la manca de components. Fou una època a la qual hi hagué moltes baixes, tant dels antics com dels novells components. Era difícil trobar gent que sabés tocar els instruments i volgués aprendre a ballar. Des del meu punt de vista, és en aquest moment quan mon pare va dur a terme una difícilíssima tasca per tal de mantenir l'agrupació, insistint als valldemossins perquè s'animassin a aprendre a tocar els instruments, a ballar, a cantar... I ho va aconseguir! D'una manera neta, sense rompre res del que ell mateix havia començat. L'història estava salvat i el Parado iniciava una altra etapa, que començarem a contar al proper número de la revista *Miramar*.

Tomeu Estaràs Estaràs

D'esquerra a dreta. Davant: Malén Estaràs Lladó, Malén Estaràs Estaràs i Josefina Colom. En segon terme: Gaspar Mas, Bernat Vila i Macià Estradas. Darrera: Joana Mulet, Catalina Torres, Margalida Colom, Tomeu Estaràs, Maria Mulet, Pedro Estaràs i Jaume Mercant. Fotografia arxiu del Parado.

Palau de la Música de Barcelona.

El canonge Bru Morey, amic dels fundadors del Parado i admirador de la música mallorquina, volgué, també, que el Parado estàs amb ell a diferents festes a Ca l'Abat.

Record moltes anècdotes d'aquesta època i m'agradaria contar-les totes, però crec que seria massa llarg i em limitaré a contar-vos-ne una que marcà després tota la meua vida professional: com s'inicià el grup Els Valldemossa. Devers els anys 1956/57, la part musical del Parado estava formada per

EL DESCOBRIMENT D'UN GRAN PINTOR

100 ANYS
DE
MIRÓ
ILLES BALEARS

La fertilitat de Miró ha estat tan gran i tan original que ha acabat essent un signe de comunicació visual, reproduïble, imitable, degenereble. Demostratiu, en tot cas, de la seva pervivència contemporània. La influència de Miró en els artistes moderns no té res a veure amb la imitació estètica. És la fidelitat, el rigor el que influenciaria diferents generacions d'artistes.

Aprenem de Miró. De la seva ambivalència entre rigor i espontaneïtat, entre reflexió i gestualitat. De com la seva lluminositat no tenia res d'ingènua, com la seva reivindicació colorista només ho era quan això era una alternativa al món artístic limitat que l'envoltava. I com, a mesura que ell anava essent cada cop més acceptat i la seva estètica més difosa i assimilada, va anar ennegrint el seu missatge, mantenint aquesta violència primigènica que sempre l'havia de caracteritzar.

Joan Miró ens transporta al millor aspecte d'aquest segle. És per això que la seva contemplació produeix una certa joia, com la que es

detectava fàcilment entre el miler llarg de ciutadans que varen assistir a la inauguració històrica del 20 d'abril. Històrica perquè obre un període de curiositat i descobriment cap a l'obra d'un artista genial. I també perquè documenta definitivament la incògnita que flota entre nosaltres: qui pot dubtar que el segle XX és, potser entre d'altres, el segle de Miró.

Breu cronologia de la vida del pintor.

- 1893: El 20 d'abril neix Joan Miró al Passatge del Crèdit de Barcelona.
- 1907: Ingressa a l'Escola de Belles Arts de Llotja; ho compagina amb estudis de comerç.
- 1911: Arran d'unes febres tifoïdeses va a Mont-roig. Decideix dedicar-se definitivament a la pintura.
- 1912: Es matricula a l'Escola d'Art de Francesc Galí. Hi coneix E.C. Ricart, Llorenç Artigas i J.F. Ràfols. L'any següent entra al Cercle Artístic de Sant Lluç.
- 1918: Del 16 de febrer al 3 de març exposa per primera vegada a Barcelona, a les Galeries Dalmau. No ven cap del 64 quadres. Fa molta amistat amb Dalmau, Prats i Gasch.
- 1920: Viatge per primera vegada a París. Coneix Picasso.
- 1921: Comença a pintar *La Masia* a Mont-roig (que acabarà l'any següent). Inicia l'etapa detallista. S'instal·la a París.
- 1923: Se centra en la descripció minuciosa. Dóna un tractament d'igualtat a tots els éssers que apareixen a les teles. Són d'aquest any *Terra llaurada* i *Paisatge català*.
- 1924: Pinta *El Carnaval d'Arlequí*. Comença l'etapa surrealista. Coneix Breton, Éluard, Aragon.
- 1925: Primera exposició a París, a la Galeria Pierre Loeb.
- 1929: Es casa amb Pilar Juncosa a Mallorca. Dos anys després neix la seva filla Dolors.

Sense deixar Valldemossa,
per comprar bé i aviat,
barat i de qualitat,
comprau al supermercat:

SUPERMERCAT VALLDEMOSSA.

C/ del Marquès de Vivot, 5

Tel.: 61 25 68

Telefax: 61 23 12 VALLDEMOSSA

- Comença a treballar en teles de grans dimensions.
- 1930: Primera exposició a Nova York.
- 1932: Miró torna a Barcelona. Participa en el grup ADLAN.
- 1933: Pinta les 18 pintures segons un col·latge, a partir d'imatges d'anuncis il·lustrats als diaris.
- 1934: Inicia la sèrie "Pintures salvatges". Són obres amb un fort component dramàtic. Pinta *Home i dona davant un munt d'excrements*.
- 1936: Esclata la guerra. El pintor se'n va a França.
- 1937: Pinta *El segador*, per al pavelló de la República construït per Josep Lluís Sert.
- 1940: Inicia la sèrie "Constel·lacions". Amb l'ocupació nazi ve a Mallorca.
- 1944: Viu a Barcelona. Comença a col·laborar amb el ceramista Llorenç Artigas. Edita la *Série Barcelona*, formada per 50 litografies en blanc i negre.
- 1946: Fa les primeres escultures en bronze.
- 1947: Primer viatge a Nova York.
- 1953: Durant tres anys treballa amb Llorenç Artigas a Gallifa. Realitzen 386 ceràmiques.
- 1956: Es trasllada a viure definitivament a Mallorca.
- 1958: Murals, importants exposicions internacionals i home-

natges comencen a succeir-se i ja no paren fins al final de la seva vida.

- 1960: Etapa Fructífera en què el gest i el grafisme s'imposen al signe.
- 1968: Exposició a l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona. Representa el primer contacte del públic amb l'art d'avantguarda.
- 1971: Es crea la Fundació Miró a Barcelona.
- 1972: Comença a treballar els sobretexits.
- 1982: Realitza l'escultura *Dona i ocell*, amb Garde-Artigas.
- 1983: Mor el 25 de desembre.

Entre les obres publicades amb motiu del centenari de Joan Miró destacam aquests tres llibres:

- GIMFERRER, Pere: *Les arrels de Miró*. Edicions Polígrafa.
- DUPIN, Jacques: *Joan Miró*. Edicions Polígrafa.
- MALET, Rosa Maria: *Joan Miró*. Edicions 62.

No podem deixar d'esmentar, tanmateix, la importància dels diversos catàlegs d'exposicions que s'han editat al llarg d'aquest any.

Les exposicions més importants han estat:

Títol	Lloc	Data
Joan Miró	Fundació Joan Miró. Barna.	del 20-04-93 al 30-08-93
Diàleg: Joan Miró-Francis Probia.	Fundació Pilar i Joan Miró. Mallorca	del 07-05-93 al 26-06-93
Miró ceramista.	Palau de la Virreina. Barna.	del 22-04-93 al 31-08-93
Mirar Miró. El Joan Miró de Català-Roca.	La Pedrera. Barna.	del 23-04-93 al 21-06-93
Miró-Dalmau-Gasch. L'aventura per l'art modern. 1918-1937.	Centre d'Art Santa Mònica. Barna.	del 20-05-93 al 10-07-93
Viure Miró. La irradiació de Miró en l'art espanyol.	Centre Cultural de la Fundació "La Caixa". Barna.	del 18-06-93 al 01-08-93
Joan Miró, l'arrel i l'indret.	Edifici Santa Madrona. Barna.	del 23-06-93 al 31-10-93
Festegem Miró.	Centre d'Art Santa Mònica. Barna.	del 30-06-93 al 30-08-93
Miró-Artigas.	Fundació Artigas. Gallifa.	del 01-07-93 al 31-07-93
Miró, 75 obres inèdites.	Fundació Pilar i Joan Miró. Mallorca.	del 08-06-93 al 10-07-93

Xavier Mas
Catalina Julià

PANADERIA
Y
PASTELERIA

Carrer de la Rosa, 4
Via Blanquerna, 15
VALLDEMOSSA

PER A GATONS I COQUES FINES
NO HI HA COM
CA'N MOLINAS

Tel. 61 21 56
Tel. 61 22 47

Consideracions sobre el temps i el clima en relació amb Valldemossa i el seu terme municipal (VI)

Vents del segon quadrant

A la rosa dels vents podem considerar com del segon quadrant els vents compresos entre l'est pur (el llevant) i el sud (migjorn), ambdós inclosos i, és clar, el procedent del rumb intermedi, l'important xaloc. Dues raons ens mouen a considerar aquest ventall de vents conjuntament, per la part que ens afecta.

En primer lloc, perquè obeeixen a situacions meteorològiques semblants: les caracteritzen les altes pressions sobre Europa central i les baixes pressions cap al Nord d'Àfrica, és a dir, circulant per les latituds del Magreb. A més, amb freqüència

poden considerar-se com a situacions isobàriques que se succeeixen una a l'altra. Es pot veure a les figures 1.a, 1.b i 1.c com el desplaçament d'una borrasca cap a l'est per les esmentades latituds pot produir a la mar balear successius vents de migjorn, xaloc i llevant. Això, dit en termes generals.

Per altra banda, per al terme de Valldemossa aquests vents són aires que vénen de la part del pla de Palma, els quals ens produiran sensacions semblants, tot i que, com és natural, hi haurà alguns detalls que les diferenciïn.

Anem per parts: el vent sud o migjorn es presenta a les Balears quan la borrasca està situada a les costes portugueses o cap al golf de Cadis. La climatologia ens diu que, en general, és un vent fluix o bonancenc la freqüència anual del qual és només del 7% i que produeix una mar que rarament arriba a la qualificació de maror. Es pot considerar com un vent de transició entre el sud-oest i el sud-est, entre el llebeig i el xaloc, i presenta per la seva procedència característiques anàlogues a les d'aquest darrer vent, que descriurem a continuació.

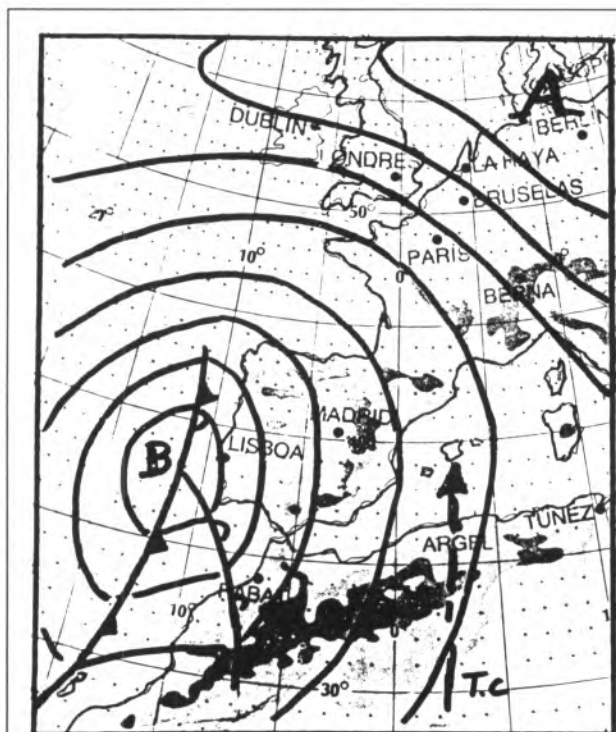

FIG. 1a: MIGJORN.

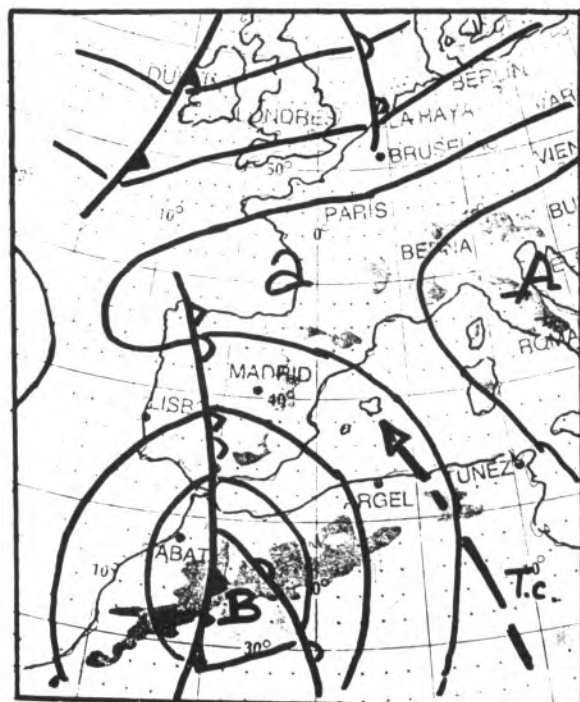

FIG. 1b: XALOC.

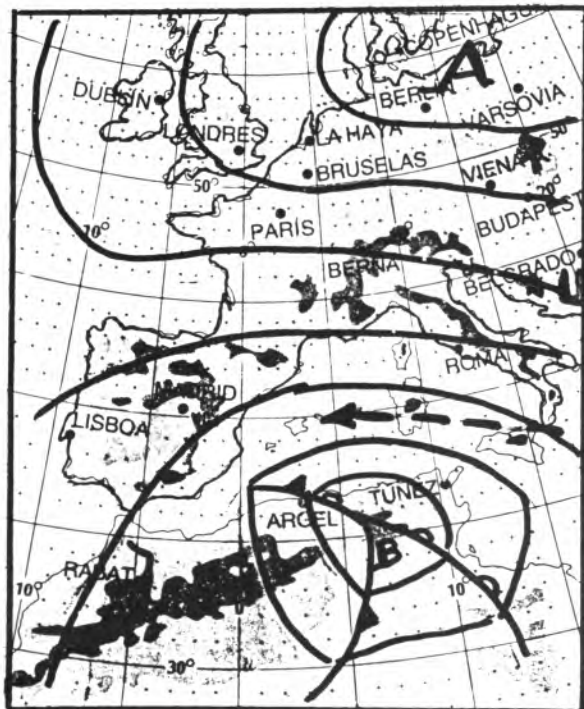

FIG. 1c: LLEVANT.

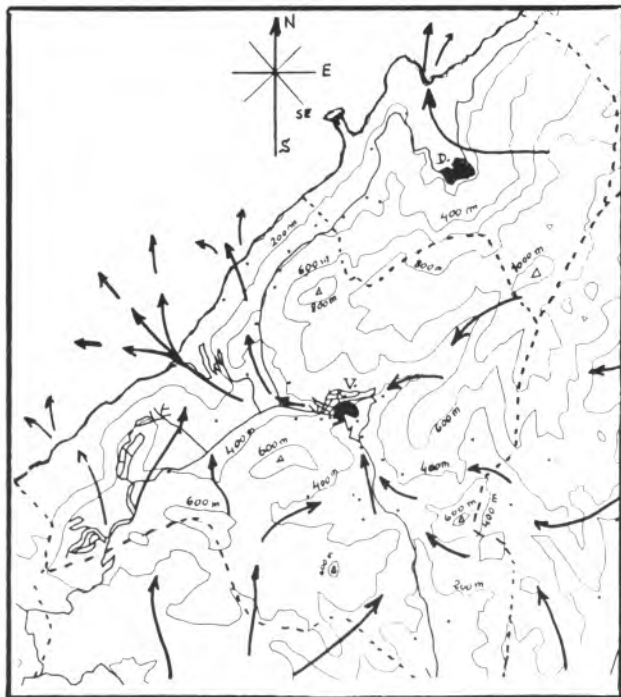

FIG. 2

Quan la borrasca ha penetrat ja francament en terres marroquines ens arriba aire denominat tropical continental, procedent del Sahara, generalment a través de la depressió de Biskra, entre Algèria i Tunísia: és el xaloc, anàleg al famós *sirocco* de Malta i el sud d'Itàlia, és a dir, sec i càlid.

Quan el xaloc és fort i ha fet un fort recorregut sobre els deserts nord-africans, es carrega de pols o arena i en arribar a les Illes fa disminuir la visibilitat. Si mentre s'originen precipitacions a través d'aquest aire, es poden observar les conegudes pluges de fang. Quan a causa de la seva procedència es presenta amb moltes ratxes, pot produir forta maror, però no és el més freqüent. D'aquest vent es diu: «Xaloc, ni molt ni poc» o fent referència a la sequedat: «Xaloc, mar molta, peix poc; per a la mar no és bo, per al camp, tampoc», perquè pot secar les collites.

Si la borrasca s'ha situat més o manco sobre Tunísia, l'aire tropical continental del Nord d'Àfrica és arrossegat primer cap al nord i després de descriure una àmplia corba, arriba a les Balears com un flux de llevant, més humit i fresc perquè ha passat damunt la mar. Si bufa fort i de forma contínua, al cap de 48 hores pot aixecar ones de 2 m (mar gruixada) i tal volta, un poc més altes. Una forta llevantada pot esser temible a les costes de Mallorca des del cap Formentor al de Capdepera, i des d'aquest al de Salines. A sa Marina de Valldemossa passa una altra cosa. A vegades el llevant procedeix del sud d'Europa, com el gregal, i duu aire fred, humit, inestable. Des de setembre a desembre, si apareixen borrasques a les posicions descrites a les figures 1.a, 1.b i 1.c, s'han de vigilar amb molta cura, ja que, juntament amb altres elements característics, poden proporcionar les

condicions ideals perquè es produeixin fenòmens atmosfèrics violents - pluges intenses, vents huracanats... - en algunes zones de la Mediterrània occidental.

El flux d'aire procedent d'aquests tres punts cardinals: est, sud-est i sud, i naturalment els intermedis, en penetrar a les «valls de Mossa», ha d'adaptar-se forçosament a les particularitats del terreny (figura 2).

Així, el llevant, la part inferior d'aquest flux, arriba al casc urbà de Valldemossa vorejant la moleta de Pastoritx, bé sigui per la part de sa Coma com si fos un gregal, bé per la part de na Fàtima, pujant per Son Verí i es Mirabò com si fos el xaloc. Si el llevant arrossega alguns niguls a la part superior del flux, sí que es veurà com passen per Valldemossa de llevant a ponent.

Jo pens que no poden diferenciar-se els fluxos de xaloc i de migjorn des del punt de vista d'un

observador situat al poble, ja que ambdós han de penetrar i pujar per la vall a través de s'Estret, entre na Fàtima i la mola de Son Pax, entre la moleta de Pastoritx i sa Comuna.

Pot ésser que si el migjorn arriba humit, és a dir, si arrossega un sistema de niguls pre-frontal, deixi pellerings de niguls baixos, foscs, aferrats als costers meridionals de la moleta de Pastoritx, part damunt de Son Morro, niguls que poden ésser precursors de pluges de front càlid. En aquest cas, la idea popular local que els niguls en es Garavats anuncien pluges té bastants possibilitats d'acostar-se a la realitat.

Naturalment, aquest grup de vents que comentam, que arriben a la vall i al poble tenen la sortida, l'escapament pel pla del Rei, i es desborden costa per avall cap a la mar pels comellars, i en especial pel Port de Valldemossa. Aquests fluxos d'aire, en haver de circular per passos estrets, entre puigs propers com per exemple -i ja a la sortida- entre sa Comuna i na Torta, experimenten grans variacions de velocitat: es manifesten com a vents amb moltes ratxes, sobretot en arribar a la mar, la superfície de la qual produeixen un arrissament característic, que s'obre en forma de ventall, amb un augment progressiu de l'altura de les ones, la qual cosa fa perillosa la pesca i la navegació per als bots i altres barques petites i per a persones poc coneixedores d'aquesta costa i de les particularitats que hem assenyalat per a aquesta classe de vents. Està clar que el migjorn i el xaloc poden penetrar fins a la part occidental del terme municipal cap a sa Marina pel coll d'en Claret, més o manco. Es produiran efectes de ratxes i ones com els descrits, quan cauen a la mar aquests vents per la banda de sa Cova.

Es Patró Jaume

In memoriam Paula Torres

De tant en tant cauen fulles de l'arbre de la raça. De tant en tant un cop impietós del mestral esqueixa qualche branca. I de tant en tant una tramuntanada estremeix la soca mateixa de l'arbre i en sacsa les arrels.

La mort, no per esperada meys dolguda, de Paula Torres ha actuat com un llamp que no sols fer l'esponera del brancatge de l'arbre valldemossí, sinó que pren soca avall i en fer les arrels mateixes.

Perquè *donya* Paula era tot un emblema de la nostra família, de la nostra comunitat valldemossina, en la qual els valors femenins destaquen de forma singular. No de bades capdavantaja en la desfilada de la nostra història Catalina Thomàs, la mallorquina més ínclita, i segueix la gran personalitat d'una altura mística insuperable de Son Aina Maria del Santíssim Sacrament, la Venerable de Can Costa.

Dins el cor i dins el pensament de *donya* Paula s'hi havia remelsat el millor del nostre passat històric, i dins ella s'hi havien refet les virtuts de la nostra casta, i havia esdevingut un crit de coratge damunt el moment difícil de l'actual contingència. Profundament vocacional, havia sentit de petitona la inclinació vers l'ensenyança, en la qual es mostraria amb una força especial, i esdevindria una pedagoga d'excepció des del primer moment en què va entrar en la professió de la docència.

Petra en sap la prima, com ho demostrà l'any passat, quan oficialment es reconegué el mèrit pedagògic de *donya* Paula i l'Administració, agraïda, li dedicà un grup escolar al

barri de La Soledat de Ciutat, que per a sempre durà el seu nom: escoles Paula Torres. Als valldemossins ens costa de vegades una mica reconèixer els mèrits dels nostres païsans i tanmateix crec que interpret en aquest moment el sentir de la majoria quan gos afirmar que per a Valldemossa Paula Torres és un valor indiscutit, del qual tots ens sentim orgullosos. Fou sor Imelda, la monja franciscana que regentava aleshores la polenta escola de nines que la congregació mantenia oberta a la nostra vila, que endevinant el futur de *donya* Paula, vists els horitzonts que s'obrien al seu cap desfet, anà a trobar els seus pares per dir-los que no podien tudarla, que *donya* Paula havia d'estudiar. I això no era massa bo de comprendre en aquells temps, en els quals normalment les al·lotes tenien molts de camins tancats. Gràcies a Déu, tant l'amo Tomàs com madò Francina compregueren la situació i donaren el sí.

Res no regatejà *donya* Paula a la preparació, i la pluja dels estudis duts amb tota elegància i sense pèrdues caigué damunt la terra adobada del seu tarannà, la qual donà com a resultat que, sense perdre ni una passa, prest es trobà situada en el pinacle de la seva carrera, i obtingué d'immediat per oposicions l'escola de Petra.

Com sabé identificar-se *donya* Paula amb aquella comunitat, i com es féu càrrec dels seus problemes, i plorà amb les seves penes i compartí els seus goigs, des dels petits de cada dia i de cada família, fins als generals, com ara per exemple l'orgull

legítim d'haver estat Petra la vila natal de Fra Juníper Serra! Anys i anys romangué amb aquella comunitat, de la qual se sentia una més, amb la qual havia arribat a convenir en el més petit detall.

I, si fecunda havia estat la seva tasca a Petra, no ho fou menys al barri ciutadà de La Soledat, on marcà tota una època, rebent un pic i un altre el reconeixement dels seus superiors. No és la primera vegada que jo parl a la premsa dels mèrits excepcionals de *donya Paula*. En un recull periodísic que es mostrava en el grup escolar de La Soledat, el dia del seu homenatge, en el qual jo hi era, juntament amb el nostre estimat senyor batle, ella mateixa em mostrà amb un cert orgull i agraïment el que jo havia deixat escrit d'ella en lletres de motlle.

I és que jo sentia una vertadera admiració i un afecte que anava molt més enllà del parentesc per *donya Paula*, en el qual era correspost. Com s'alegrava dels meus èxits, més que si fossin seus, i quines paraules més dolces sortien de la seva boca sempre que em veia.

La seva estampa era ja clàssica aquests darrers anys als carrers i places de la nostra vila de Valldemossa.

Sempre amb el somriure als llavis, sempre del braç del seu marit, vivint amb tota la força de la seva capacitat els moments millors de les nostres vivències, que ella volia que en Toni, el seu marit, immortalitzàs amb les seves màquines fotogràfiques i les seves pel·lícules d'altíssim interès.

Donya Paula és, a la rica orografia valldemossina, un curucull cimer, dalt el qual tremola victoriosa l'enseny de la nostra estirp, ella, la dona forta, la campiona insigne, la gran pedagoga, que una vegada més fa ressonar el nom del nostre poble dins amples latituds, amb coratge propi d'una autèntica heroïna, glòria dels qui ens sentim germans d'ella, alegria de la nostra comunitat, i honor

legítim de la nostra raça.

Ara *donya Paula* dorm el somni dels justs. Jo sé que ella exulta en Crist, quan escolta el que jo dic d'ella. I des d'allà dalt la sent dir, humilment: «Ja ho val, amb aquest Bruno amic».

Descansa en pau, *Paula* estimada, prega per nosaltres, que pregam per tu.

No ens oblidis a la vora de Déu, on segur que has trobat un lloc de privilegi. I quan pels camins de l'etenitat trobis les nostres germanes, les grans, les d'excepció com tu mateixa, parla-los de nosaltres, que encara feim camí per aquesta vall de llàgrimes, i no dubtis que durant molt temps, mentre romanguin en aquest món els que et conegueren i t'estimaren, seràs recordada; i coronada ja pels llorers de la immortalitat,

venceràs el temps i et constituiràs en model per seguir i cantar.

Descansa en pau, *Paula* amiga, i segueix des del cel vetllant pel qui et fou de per vida el més gran company, i ara sent més que cap de nosaltres la teva cruel absència.

Paula Torres dorm, germans, el somni dels justs, i nosaltres silenciosament pregarem per ella una vegada més concelebrant aquesta Eucaristia.

Paula Torres dorm... Preguem en silenci germans, i més que plorar-la morta, recordem-la viva, com a una exigència de servei als millors ideals, com un estímul per ser cada dia més, com ho fou ella, de cap a peus, valldemossins. Gràcies.

Bru Morey

VALLDEMOSSA EL 1928. IMATGE D'UN POBLE ESAÏT (1). INTRODUCCIÓ

INTRODUCCIÓ

Hem consultat a la biblioteca March, de Palma, l'edició de 1928 de l'*Anuario Balear*, «primera y única guía consultiva que se publica en Baleares conteniendo la relación alfabética y por conceptos de todos los comercios, industrias y profesiones de estas islas», dirigida per Rafel Alenyar Ribas, que pel preu de 8 pessetes oferia un llistat de tots els comerços de les Balears i les adreces, i incloïa, és clar, els de Valldemossa.

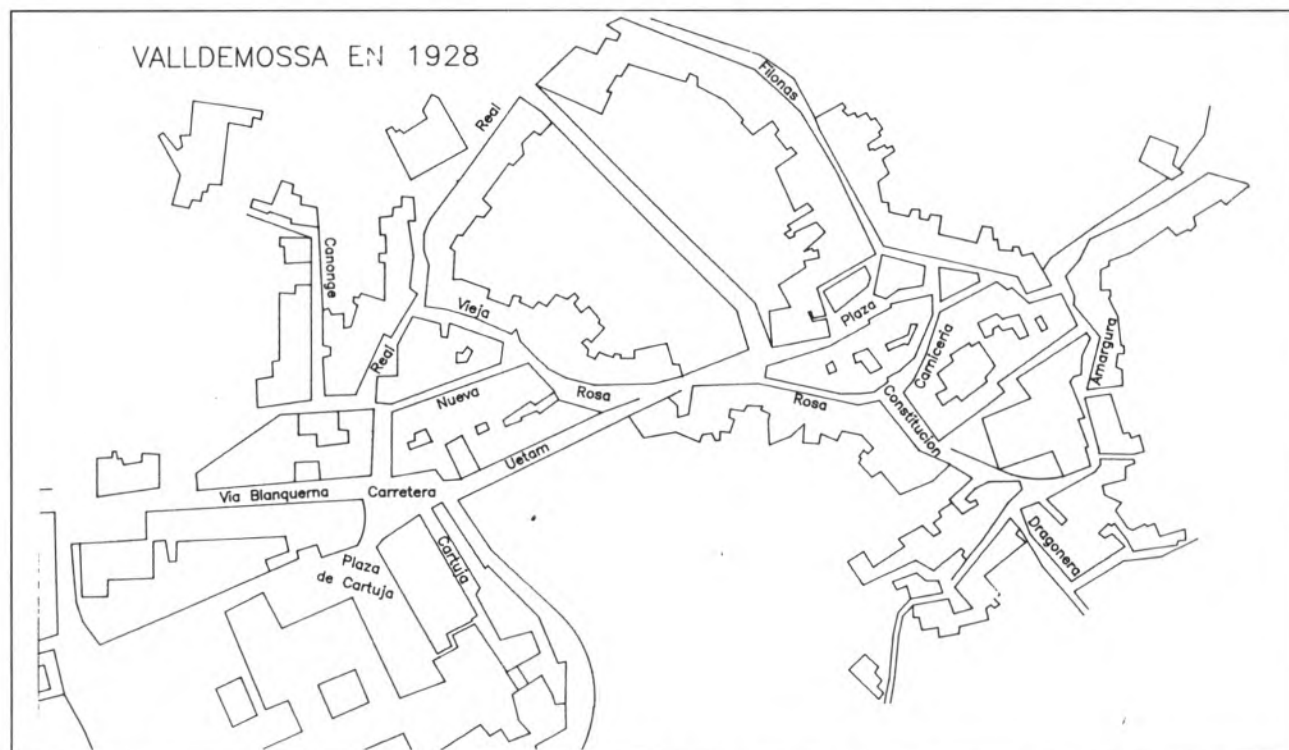
En aquesta sèrie d'articles mirarem de reconstruir aquell poble, ara ja esvaït. Per fer-ho, ajudant-nos amb el contingut de l'*Anuario Balear*, hem

usat i abusat de la memòria d'una valldemossina entranyable: Antònia Darder Boscana, «Antuanet de Can Gotzo», nascuda el 1911, i que va conèixer bé la vila d'aquell temps. Si no diem el contrari, tota la informació d'aquest treball surt d'aquestes dues fonts.

Per tant, aquest treball és el resultat d'una investigació a partir de fonts orals, que hem contrastat amb una font escrita, contemporània al moment del qual tractam. Per tant, volem remarcar que la informació continguda en aquest treball s'ha d'utilitzar críticament i, sempre que es pugui, amb el suport d'una altra documentació escrita.

El 1928 Valldemossa acabava de patir els darrers canvis que han configurat el casc antic: s'havien obert el carrer Uetam (c. 1908), la via Blanquerna (c. 1916) i el carrer del pare Francesc Frau (c. 1927). Ja feia molts d'anys que la carretera de Ciutat no pujava pel camí de les Roques Llises, sinó per l'antiga entrada a Cartoixa, que ja no entrava per la Miranda sinó que s'havia desviat per l'hort de Cartoixa.

Feia pocs anys que la venda de la Comuna (c. 1924) havia permès a l'Ajuntament de fer l'escola pública Nicolau Calafat, part damunt la font de na Mas, i obres al Porxo (l'antic ajuntament), que cegaren els arcs que

Plànol 1. La vila de Valldemossa tal i com devia ésser en 1928. Els noms dels carrers són els citats a l'*Anuario Balear*.

Foto 1. Valldemossa vista des de damunt Son Gual. Al casc antic hi podem distingir el carrer Blanquerna, amb l'hotel el Artista al final, i el carrer del Pare Francesc Frau, els darrers que s'hi obriren. A l'eixample es pot veure Can Pujó, un poc més enllà, la fàbrica d'electricitat i a la dreta, la capelleta de Sant Vicenç Ferrer. Al Pujol encara no hi ha monument al Cor de Jesús. La fotografia pot situar-se devers la segona meitat dels anys trenta. Arxiu de Joana Lladó.

les darreres reformes, fetes fa pocs anys, tragueren a la llum.

L'Arxiduc havia trepitjat Valldemossa per darrer pic el 1913, feia 15 anys, i havia mort el 1915: d'això en feia 13 i la seva figura i la seva obra eren encara ben vives a Valldemossa. Feia més temps que havia vengut Chopin: 90 anys. El cartoixans feia 93 anys que havien estat expulsats. No eren anys bons per a Valldemossa, perquè l'emigració se'n duia famílies senceres.

Per situar tots els indrets, hem preparat un plànol que serveix com a base per a aquest treball, on hem procurat reflectir la vila tal i com devia esser aquells anys, amb els noms dels carrers que s'esmenten a l'anuari (plànol 1). Al llarg d'aquest treball esmentarem les adreces que apareixen a l'*Anuario Balear*.

Nicolau S. Cañellas i Serrano

Els carrers esmentats el 1928 són:

Amargura
Via Blanquerna
Campo
Campo, Noguerol
Canonge
Carnicería
Carretera
Cartuja
Constitución
Dragonera
Nueva
Real
Rosa
Uetam
Vieja
Plaza Cartuja
Plaza

Actualment es diuen:

C/ del Pare Castañeda (1)
Via Blanquerna
Camí vell de Pastorix
Camí de les Roques Llises
C/ del Canonge
C/ de la Carnisseria
P/ de Ramon Llull
C/ de Jovellanos
C/ de la Constitució (2)
C/ de la Dragonera
C/ de Nicolau Calafat (3)
C/ del Rei Sanxo (4)
C/ de la Rosa
C/ d'Uetam
C/ Vell
P/ de Cartoixa
P/ Pública (5)

1. Popularment, carrer de l'Amargura.
2. Popularment, costa de l'Església.
3. Popularment, carrer Nou.
4. Popularment, carrer Reial.
5. També coneguda com a plaça de Can Déu.

EL SOJORN DAMUNT ELS ALPS, I EL PENSAMENT A MALLORCA

En la meua estada aquí, a Suïssa, aquesta vegada em sent mogut a escriure com si fos una missiva per als que els pugui interessar. Ja en altres ocasions ho he volgut fer, però el que avui he viscut no és per deixar-ho per a més tard.

On em trob, els Alps, és un dels llocs on es pot trobar la pau i la tranquil·litat per poder meditar, contemplar i filosofar. Davant meu es mostren les grandioses muntanyes, que, en mirar-les, consider una natural, esplendorosa, majestuosa i gegantina catedral. Les cuculles, blanques per la neu que les cobreix, pareix que es junten amb el cel blau com si fossin altars. Els avets són com una infinitat de ciris i un poc més avall està tot entapissat de verd, d'un verd que només és aquí. I sobre el verd, moltes cases espargides aquí i allà. Estan habitades per pagesos, que serveixen amb tot el seu amor i humilitat el tresor de les seves famílies, els animals i els fruits del seu treball. Pel que fa als animals, desconeixen el temor i no es fan por de l'home, i és que són tractats com a part integrant de la creació: els ocells van cap a la gent i arriben fins als nostres peus per cercar miquetes per menjar. Els moixos s'acosten curiosos, ens mostren l'afecte que senten vers nosaltres, no fugen de la gent i es deixen fer moixonies. Els cans vénen des de lluny perquè els donem uns copets a l'esquena. Les vaques, amb llurs penetrants mirades, netes com un bon pensament, pareix que ens conviden a menjar del fresc farratge. Els xotets amb la seva innocència es fan estimar. Se sent, també, el concert dels rossinyols que a la vesprada o a la matinada canten com si volguessin demostrar la veritable harmonia. Moltes vegades,

al matí, quan obrim la finestra veim uns quants cérvols que amb la seva elegància i bones maneres pareix que imparteixen lliçons d'urbanitat. En fi, no he exagerat en absolut ni pretenc dir que això és un paradís, però sí que s'hi assembla molt. He vist que la gent per trobar la felicitat i el ben estar ha de ser amb una llibertat embolcallada amb una moral molt espiritual i experimentant una forta responsabilitat cap als altres éssers vivents.

Però bé, continuaré amb el que havia començat al principi: A uns dos quilòmetres més avall de casa nostra, hi ha un poblet, el més romàntic i pintoresc que us pugueu imaginar. El seu nom, traduït a la nostra llengua, és Bosc d'Avets. Ahir, passant per allà, anant cap a casa, una banda de música tocava a la terrassa d'un restaurant. Em vaig interessar pel motiu d'aquell concert. No em vaig torbar molt a saber-ho: Es tractava de celebrar una donació que havia fet un senyor alemany que fa vint-i-cinc anys que va al poblet per gaudir del descans i de la tranquil·litat que aquest lloc li proporciona. Aquest senyor, que estima molt el poble, va regalar uns vitralls per a l'església, doncs aquests ja necessitaven ser renovats. Els va dissenyar i fer un anomenat artista molt conegut. Amb aquesta donació l'església continuarà essent, com abans, casa d'oració per al poble. La gent estava contenta per la continuïtat de la seva existència.

Em vaig unir a la festa, que continuà dins l'església amb una cerimònia d'agraïment plena de sensibilitat i dolcesa. I l'orgue començà a sonar prenent part amb l'alegria de tothom... I aquí fou quan vaig sentir una gran enyorança de la meua terra, que quasi em feu plorar.

En aquell moment no sabia -malgrat que em trobava al Bosc d'Avets- si era a dins l'església de Sant Bartomeu de Valldemossa o a dins la Seu de Palma. I em vingué el record de la música d'un cassette que tinc que es titula: *L'orgue de la Seu de Mallorca*. És de compositors mallorquins i està interpretat pel nostre inoblidable Guillem Fiol (ACS), i per Bartomeu Veny.

Guillem Fiol interpreta una obra seva, «Plany», plena de sentiment, sensibilitat i finura. Quan la sent, em trob dins un temps que no corre i rest impregnat d'un amor que creix en lloc de disminuir. Hi ha també l'entranyable «Vou-veri-vou», interpretat per Bartomeu Veny. En sentir-lo recordam la nostra mare, quan ens engronsava dins els seus braços, asseguda a una cadira baixa a l'hora de dormir-nos i ens cantava amb aquella veu que ara ens pareix d'àngel:

«...tot el cel llampega i plou.
Àngel meu dorm fins demà.
Ta mareta et cantarà,
un vou-veri-vou.
No ninones.
No ninones.
I una engronsadeta
an el nin petitó.
Ninó, ninó, ninó...».

Això repetia i cantava la nostra mareta fins que nosaltres quedàvem adormits.

Bé, he donat a conèixer un poc del que pens, l'única cosa que desig afegir és que si el món s'ha refredat és a causa de la nostra fredor... És el nostre deure saber que si som aquí és per beneir-nos... Tot és aquí si no ho desterram, sigui antic, sigui modern.

Antoni Balaguer Vaquer

ELS VALLDEMOSSA

Rafel, Bernat i Tomeu, que continuen formant el grup, iniciaren les seves actuacions professionals el 1959.

Genia s'incorporà a Els Valldemossa a mitjan 1970 per substituir provisionalment Margaluz, que, per raons familiars no podia atendre els nombrosos contractes que aquell estiu el grup havia firmat per tota la Península com a conseqüència de l'èxit de la cançó «Fiesta» al pre-festival d'Eurovisión d'aquell any. Genia quedà definitivament al grup i es casà amb Tomeu. Recordem que un any abans, els tres germans col·laboraren en l'obtenció del primer premi al Festival d'Eurovisión celebrat al Teatro Real de Madrid.

Posteriorment guanyaren premis a festivals tan diferents com el Festival Español de la Canción Infantil o el Festival del Miño, aquest darrer dins l'estil folk i integrat per participants de tot el món celta.

Els Valldemossa, durant la seva llarga trajectòria artística, han actuat a llocs tan diversos com Colombo, Sri Lanka, Islàndia, Tierra de Fuego (Argentina), Uruguai, Nova York, Kènia, Sud-Africa... i han obtingut crítiques positives; destaca la crítica que els va fer el *New York Times* (31-1-1972).

Durant els anys 1984 i 1985 actuaren a Florida (EUA) i a més de trenta ciutats europees (Londres, Glasgow, Manchester, Berlín, Colònia, Munic, Luxemburg, Nantes, Tolosa, Bordeus, Torí, Madrid...).

Dignes d'esment són les actuacions al Principat de Mònaco durant quatre anys consecutius, a l'Sporting Club (una de les sales de festa més boniques del món) i al luxós Hotel Loew, al costat del Casino de Montecarlo.

Però tal vegada, on més han pogut demostrar la seva capacitat

Fotografia arxiu d'Els Valldemossa.

d'interpretació ha estat en les actuacions per les escoles de Mallorca, patrocinades per Sa Nostra. Aquestes actuacions -a més de seixanta escoles- es repetiren durant dotze anys amb programes diferents: «Cançons dels Beatles», «Negres espirituals», «Viatge per Europa», «Els aucells de les Balears», «Pels camins de les autonomies», «Poetes mallorquins», «Més enllà del Pirineu»... S'han repartit cada any quinze mil programes amb els textos de les cançons traduïts per ells mateixos perquè els alumnes hi participin activament. Després, com en el cas de les actuacions amb music-hall, també incorporen al seu repertori els temes que més han agradat als alumnes.

Esmentarem ara alguns dels músics que, durant aquests anys, han col·laborat i col·laboren en la part

estrictament musical i que tant han ajudat el grup: Pedro Sánchez, Ramon Ferran, Jorge Cauci, Jaime Marques, Miquel Brunet, Miquel Segura, Joan Bibiloni, Pepe Millan, Guillem Noguera, Fernando González, Enric Pastor, Paco Ballinas...

DISCOGRAFIA

- A Londres: *Els Valldemossa at the Blue Angel, Music from Mallorca, Music from South America, Music from Mexico*.
- A Mallorca: «Fiesta», «El cóndor pasa», «El pájaro Chogüi», «Na Catalina de Plaça». *Trobada, Palma, Arxiduc Lluís Salvador*.
- A Alemanya: *Erzherzog Ludwig Salvador in Mallorca*.

P. Hem vist que el grup Els Valldemossa no sempre ha estat for-

mat per la mateixa gent...

Rafael. Els únics que no hem variat hem estat els tres germans, que hi hem estat des d'un principi. Quan vàrem començar professionalment, a més, hi havia un fill de cosí nostre, Maties Estrades, en Maties de Cas Barber, i Nulle Oigaard, una pintora danesa. Després, durant bastants anys vàrem esser quatre: els tres germans i el cosí Maties, fins que obriren Tago Mago, aleshores es va afegir Margaluz i començarem a fer actuacions a Tago Mago amb Xesc Forteza, amb qui fèiem sketches. Això va durar fins l'any setanta. Margaluz va quedar embarassada, teníem molts de contractes amb la cançó «Fiesta» i vàrem cercar algú per substituir-la, aquest algú fou Genia.

Genia. I encara som aquí.

P. I com us vàreu conèixer?

Genia. Jo feia música folk o blus amb un amic, tenia setze anys i cantava per hobby. Vàrem guanyar un premi i el vàrem anar a recollir a Tagomago i allà em varen sentir ells i es varen posar en contacte amb mi.

P. A partir que ella es va incorporar, heu tingut altres col·laboradors?

Rafael. Sempre hi ha músics que col·laboren i el principal és l'arranjador...

Genia. Jaime Marques, Jorge Cauci i ara Miquel Brunet.

Rafael. N'hi ha hagut d'altres, però aquests són els que han estat amb nosaltres més temps.

P. El grup ha patit una evolució quant a la música?

Rafael. Sí, cadascú ha aportat una cosa nova. Com a principi, hem seguit la música folklòrica mallorquina i la música sudamericana, després hem anat afegint altres estils.

Genia. Sí, jo he aportat música anglo-saxona. Al principi música popular nordamericana, més tard, cançons de Jacques Brel, per exemple, que m'agrada molt, i ara darrerament, m'he dedicat

més a Andrew Lloyd Weber, que trob que escriu cançons que van molt bé per a la tessitura de la meua veu i a més, és comercial.

P. Quines relacions té el grup Els Valldemossa amb El Parado i amb Els Lamparillas?

Rafael. Començaren al Parado Bernat i Maties, que hi eren bàsics. Jo no, jo era fora, i Tomeu era molt jove. Els venia estret per a allò que volien fer ells. Anaven al nostre hotel o al bar del tio Perico (Can Reüll) a cantar i d'aquesta manera anaren fent una programació diferent de la del Parado. Però es pot dir que al Parado aprenguérem tots a fer sonar els instruments i, a més, ens hi sentim lligats per una relació familiar, que sempre estira.

P. Durant la història del grup deveu haver tingut relacions especials amb determinats escriptors -de qui heu cantat lletres- o pintors o dibuixants -que han col·laborat en les portades dels discs-... Quins han estat per a vosaltres els més significatius d'aquests artistes?

Rafael. Hem tingut contacte amb molta gent. Al principi vàrem acudir a Camilo José Cela, que feia pocs anys que vivia a Mallorca: li consultàrem sobre quin nom ens havíem de posar. El nom que ens havien posat a Titos: Los Existencialistas de Valldemossa no ens acabava de convèncer. Cela crec que ens va dir que ens havíem de dir Els Siurells, que és una cosa molt mallorquina i que havíem de donar un siurell en les nostres actuacions. No ho vàrem aplicar, però jo crec que era una bona idea...

Després hem tingut molts altres contactes. Un d'aquests, dels començaments, fou l'escultor Horacio de Eguía. Un dia va venir amb el director de Tito's, Antoni Ferrer, ens va veure actuar a l'hotel i ens va contractar per primera vegada per actuar al local del qual era director.

Quant a les portades, Coll

Bardolet féu la del disc sobre cançons mallorquines, Xim Torrens, la del disc *Palma*, hem col·laborat amb Nils Burwitz quan vàrem fer l'obra *Retalls de l'Ignorancia* (el 1979) al Teatre Principal, on ens va ajudar amb els decorats...

Genia. A part, Coll Bardolet va esser el qui va regalar la primera flauta a en Tomeu.

Rafael. Robert Graves ens va introduir a la televisió anglesa. Nosaltres havíem anat a Anglaterra per actuar en un restaurant, i al mateix carrer hi havia un club que es deia Blue Angel, que vertaderament fou el darrer club que existí, abans de la invasió de les discoteques. Era on anava la gent jove de Londres. En aquest club hi actuaven el fill de Rex Harrison, Noel, David Frost, que després ha tingut molt d'èxit en programes de televisió als Estats Units... hi havia una gent para-universitària i era un lloc de molt d'ambient. En aquell moment -just érem els tres germans perquè Maties havia vingut a Mallorca- William Graves ens va demanar que intervinguéssim en un programa que feien sobre son pare -Robert Graves- a la BBC. L'únic requisit era que havíem de tenir vestit de pagès, i el teníem. Vàrem fer quatre o cinc cançons de folklore mallorquí, en un programa on hi havia grans orquestres, va esser fabulós. A conseqüència d'aquest programa altres productors ens oferiren intervenir en un programa de televisió que feia notícies i alhora espectacle. Allà tocaven grups folklòrics escocesos, Noel Harrison... En aquest programa vàrem intervenir cinc o sis vespres en l'espai d'un mes i això fou el que ens animà a continuar en la professió.

Una altra faceta dels contactes amb altres artistes és el món de les lletres de les cançons. Hem tingut contactes amb els poetes mallorquins: amb Jaume Vidal Alcover, sobretot

Fotografia
d'Aina Rufi-
no Ferrer.

amb Blai Bonet, i encara més amb Josep M. Llompart. La cançó *Els tres mariners* li agradava molt. També hem tingut relacions amb Janer Manila.

P. *La portada del vostre darrer disc, de qui és?*

Rafael. És d'en Bernat. A la versió alemanya eren gravats de Vuillier, però en l'edició catalana - malgrat l'ajut de les tres institucions - no es va poder usar més paper. No es varen poder incloure ni les lletres de les cançons i vàrem pensar que no calia involucrar un altre pintor, així va quedar més familiar.

P. *Tothom sap que Els Valldemossa són una família d'artistes, però Genia, per la seva banda, també està vinculada a la música per raons familiars...*

Genia. Sí, tota la meua família són músics. El meu pare era cantant d'òpera i la meua mare, abans que jo nasqués, també. Després es dedicà més a cantar lieds. El meu germà, Tim Tobin, darrerament ha fet el paper principal d'*El fantasma de*

l'òpera a Hamburg i ara el març que ve estrena *Il Trovatore* als Estats Units. També s'ha passat a l'òpera. Jo tenia una beca per estudiar cant a Viena, però els vaig conèixer a ells i ja no vaig partir.

P. *Com a única dona del grup, creus que hi fas un paper especial?*

Genia. Clar, com a l'única dona, la gent et mira més. Esper que també es fixin en la meua veu, però, per bé o per mal, faig un paper de més protagonisme.

P. *I en el funcionament del grup darrera l'escenari, hi ha alguna diferència entre uns i altres?*

Genia. No, és ben igual.

P. *En quina llengua no series capaç de cantar?*

Genia. Fonèticament, es pot aprendre tot.

Rafael. Bernat en va cantar una en japonès...

Genia. Es deia «Yamasuki». Era una cançó un poc rara... Jo només he cantat en anglès, en espanyol, en

alemany, en francès, en català, que són idiomes que parl.

P. *Parlem ara una mica del vostre darrer treball: el disc Arxiduc Lluís Salvador, dedicat a la figura del noble austríac. A la coberta del disc apareixen els noms d'Els Valldemossa i de Genia Tobin. Com així?*

Rafael. A la versió alemanya del disc -les traduccions del qual són de Maria Conde- ella era el noranta-nou per cent de la interpretació, nosaltres només fèiem alguns cors. No es pot enganyar la gent dient una altra cosa, a més, ella ho mereixia. En la versió catalana passa el mateix, Bernat intervé en dues cançons i ella fa la resta. Sobretot, perquè també si una persona té els dos discs, l'alemany i el català, vegi que hi ha una relació entre els interpretats, és a dir, vegi que són els mateixos.

P. *Aquest fet no havia passat abans?*

Gènia. No, perquè no hi havia hagut necessitat. Per a mi no té cap importància aquest fet.

P. *La música del disc és de Miquel Brunet, i les lletres?*

Rafael. La meua idea fou fer quelcom de l'Arxiduc mateix, quelcom del temps de l'Arxiduc i qualche cosa posterior. De l'Arxiduc hi ha «El lloc solitari». De l'època de l'Arxiduc, Miquel dels Sants Oliver va fer el poema dedicat a Sissí, «Elisabet: emperadriu d'Austria». Bernat Cifre, el poeta pollencí, ens va donar la idea, la darrera empena. Quant a l'Arxiduc, jo mateix vaig transformar la prosa de l'Arxiduc de *Somnis d'estiu ran de mar*, les descripcions de la Foradada, les cartes. També vaig fer alguna cosa sobre una carta de Catalina Homar que havia publicat Sebastià Trias. Quant a l'època actual, sabia que hi havia hagut molta gent que s'havia preocupat per l'Arxiduc: J. C. Llop, Joan March Cencillo, G. Janer Manila, Santiago Castelo, que tracta en un poema de l'obra científica de l'Arxiduc, *Die Balearen* -el poema de Castelo el va traduir Gabriel Camps-.

Genia. El poema de Llop fou el més mal de musicar, però ha quedat

molt bé, em recorda la música de Debussy. S'avé molt amb la seva poesia.

P. *Quines relacions hi ha entre Els Valldemossa i la figura de l'Arxiduc?*

Rafael. Ens interessa en primer lloc com a valldemossins. A més, vàrem estar a Son Moragues, que havia estat una de les seves possessions. Hem tingut sempre contactes amb els hereus de l'Arxiduc, en fi, aquestes coses són les que t'interessen.

P. *La presentació d'aquest disc va esser molt sonada, però, en realitat hi hagué dues presentacions...*

Genia. La presentació oficial de les tres institucions que hi han col·laborat es va fer a l'Estaca. Allà vàrem presentar el producte a la premsa, amb la presència de Michael i Diandra. El mateix vespre hi hagué la presentació de cara al públic, perquè el cantàrem per a la gent de Valldemossa.

Rafael. Els periodistes, però, només varen venir a la presentació de l'Estaca.

Genia. Tampoc no estaven convocats...

Rafael. Quan vàrem parlar amb l'Ajuntament de Valldemossa ja vàrem deixar ben clar que els polítics de Palma estaven interessats només per la presentació a l'Estaca i que qualsevol altra cosa que féssim ja seria purament personal nostra. Per tant, ja no vàrem avisar els periodistes.

Genia. Sí, però el que realment ens agrada als artistes és presentar el nostre treball al públic.

Rafael. A més, a la plaça de Cartoixa vàrem tenir la col·laboració de Sebastià Trias, que va ajudar moltíssim perquè la gent tingués més coneixements de l'Arxiduc i de la seva vida. Tothom m'ha dit que els va agradar molt, va fer unes presentacions on unia molt bé la part científica, històrica i personal de l'Arxiduc en un estil molt planer.

P. *Sí, realment fou una col·laboració molt encertada. Moltes gràcies a tots.*

Antònia M. Calafat Rivas

En Pedro és bon cuiner,
això li ve per avior.
Aquesta és una lliçó
i l'heu d'aprendre bé,
no hi ha recepta millor:
BON REBOST I MOLT D'AMOR.

Avinguda Lluís Salvador
Tel. 61 21 70
VALLDEMOSSA

Restaurant
Can Pedro

Per als millors paladars!

AJUNTAMENT

BODES

En els mesos juny, juliol i agost s'han efectuat vint-i-sis matrimonis al jutjat de pau de Valldemossa. Entre ells, els de:

Fernando de Francisco Cordero i Marta Bennàssar Ramis d'Aireflor. 03-07-93.

Jaime Gelabert Aguilar i Inmaculada Montroy Pastor. 17-07-93.

DEFUNCIONS

Onofre Vicens Garcias. 24-04-93.

Catalina Mercant Mas. 31-05-93.

Bartomeu Cañellas Estrades. 02-06-93.

Paula Torres Morey. 07-06-93.

Roberto López López. 06-06-93.

Salvador Cruellas Balle. 15-06-93.

Francisco Montserrat Vaquer. 21-07-93.

Bernat Torres Vanrell. 21-07-93.

Margalida Cañellas Estrades. 25-07-93.

Juan Mas Torres. 27-07-93.

Luis Martínez Guerrero. 30-08-93

Catalina Mercant Mas, «Garrideta», tia de Sebastià i Mateu Trias Mercant, va morir als 94 anys. Ella era la dona més vella de Valldemossa.

NAIXEMENTS

Antoni Canals Calafat, fill de Bartolomé i Maria José. 19-06-93.

Bartomeu Capllonch Ginard, fill de Bartomeu i Paquita. 16-06-93.

Pedro Mas Rigo, fill de Pedro i Francisca Pilar. 05-07-93.

Francesc Cardona Gelabert, fill de Francesc i Antònia Maria. 03-08-93.

Margalida Auba Amer Esteve, filla de Joan i Catalina. 27-08-93.

ESGLÉSIA

BODES RELIGIOSES

Els darrers tres mesos s'han celebrat a la nostra parròquia vuit matrimonis religiosos, entre els quals destacam:

Joan Fontanella Sastre i Maria Rosario Cano Sánchez. 12-06-93.

Josep Maria Roca Tudurí i María José Jiménez Serrano. 14-08-93.

Julio Francisco Javier Alba García i Maria Antònia Horrach Abraham. 06-08-93.

BAPTISMES

En Lluís Vila Pons el dia del seu baptisme. Ell és el fill de na Concepció i d'en Jaume, els quals són actors del grup de teatre Joves de Valldemossa. Per cert, que en Lluís ja ha pujat dues vegades a l'escenari. En Jaume és el tresorer de l'OCB a Valldemossa i de la revista *Miramar*.

A la parròquia de Sant Bartomeu tingueren lloc les noces de Joan Fontanella Sastre i Maria Rosario Cano Sánchez. Després de la cerimònia religiosa, els nuvis obsequiaren els seus familiars i amics amb un bon banquet al Restaurant Binicomprat.

Josep Maria Roca Tudurí i María José Jiménez Serrano s'uniren en matrimoni a l'església de Sant Bartomeu en el decurs d'una sentida cerimònia celebrada per Mn. Pere Vallès. Va tocar l'orgue Maria Fiol i Pere Bru Serrano, oncle de la nuvia, va cantar l'«Ave Maria» de Schubert.

Amb motiu del bateig d'Inès Díaz Calafat i Sergi Calafat Gastalver, néts de Fèlix Calafat, «Flor», el dia 19 d'agost. Gloses fetes per la seva tia-àvia Victòria Bernaldo

A Valldemossa hem anat,
quin goig de festa, Senyor!
Ha estat un bateig sonat
el d'Inès i Sergi Flor.

Ben corrents i ben de pressa
a la parròquia hem 'nat
no fos cosa que perdéssim
el bateig anunciat.

El capellà encarregat
de fer els nous cristians,
conco de Sergi Calafat,
ha fet un sermó encertat.

N'Inès sí que ha remugat
quan l'aigua li banya el cap,
crec que no li ha agradat
dur el cap tan remullat.

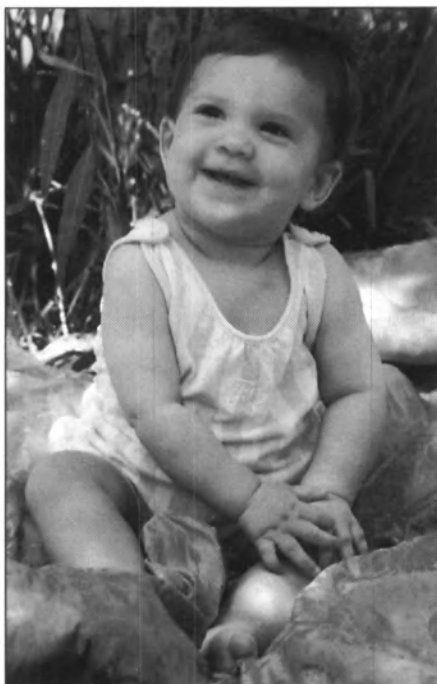
En Sergi, per altra banda,
impertèrrit ha aguantat
es veu que ell ha pensat:
L'ocasió m'arribada!
Berenar més encertat
no en veureu moltes vegades:
coques i ensaïmades
mullades dins dolç gelat.

Que els vegem tornar grans,
amb salut i alegria
envoltats de la família,
ben formosos i estimats.

PRIMERES COMUNIONS

El dia 4 de juliol, aquest grup de nins i nines feren la primera comunió plegats a l'església de Sant Bartomeu de Valldemossa.

Inès Díaz Calafat, filla de Joan i Kika.
Fotografia de Jordi Nicolau.

Sergi Calafat Gastalver, fill de Feliu i Lupe.
Fotografia de Jordi Nicolau.

Tomeu Amengual Calafat el dia de la seva primera comunió. Va celebrar l'esdeveniment amb els familiars i amics al restaurant Pequeño Mundo.

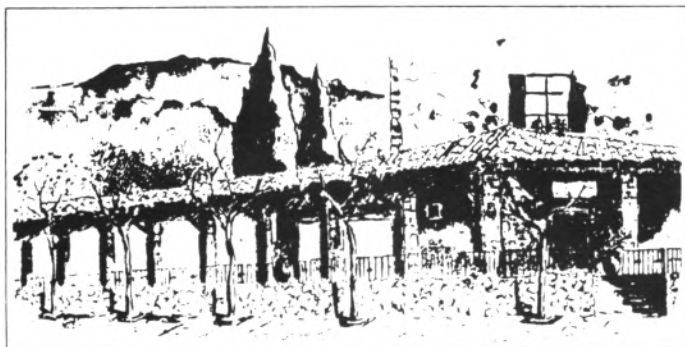
Sebastià Muñoz Martorell va combragar per primera vegada a la parròquia de Sant Bartomeu el dia 11 de juliol de 1993.

Els germans Tomeu i Francisca Mas Alcover feren la primera comunió el dia 26 de juny a l'església de Sant Bartomeu. Celebraren la festa al Bar La Cartuja, propietat dels seus padrins materns.

Francesc Garcia Masdén, nat el dia 16 de novembre de 1992, va arribar a Valldemossa el dia 26 de desembre de 1992, segona festa de Nadal. Ara es mostra així de feliç.

CAFETERIA ROMANÍ

TELÈFON 61 61 73
VALLDEMOSSA - MALLORCA

CRÒNIQUES DE NA DOLORES

Associació d'Antigues Alumnes de la Puresa

L'Associació d'Antigues Alumnes de la Puresa va fer la reunió anual al col·legi Madre Alberta. Després de la missa celebrada per Mn. Teodor Suaú, que va fer una sentida prèdica. La coordinadora, la madre Rosa, i la presidenta, Pilar Fernández es dirigiren a les assistents. Tot seguit férem un dinar de companyonia. Un grup de valldemossines hi assistiren i es retrataren juntes.

Excursió a Pollença amb Sa Nostra

El dia 20 de maig dos autocars plens de valldemossins partiren d'excursió amb Sa Nostra. Malgrat no haver-hi anat m'ho contaren i per això us ho puc contar. El berenar, de coca i vi, fou a Sa Canova. Llavors partiren cap al Port de Pollença, on s'embarcaren cap a Formentor. Després de passejar per la platja muntaren als autocars i tornaren al Port per dinar. Panxa plena, anaren a fer una volta i quan estaven cansats tornaren a la vila, contents i satisfets del dia passat. Trobam que Sa Nostra hauria de fer una excursió cada mes.

Antigues Alumnes de la Puresa a Lluç

El dia 30 de maig es va complir el primer centenari de la fundació de la congregació de la Puresa de Maria. Un grup de valldemossins assistiren als actes que amb aquest motiu se celebraren a Lluç.

A les 10.45 h hi hagué un aplec d'alumnes i antigues alumnes de tots els col·legis de la Puresa a l'Acol·liment. Tot seguit hi hagué una Eucaristia presidida pel prior de Lluç, Josep Amengual i Batle i cantada pels Blauets.

Fotografia de la M. Calafat.

Fotografia de Kety Company

Finalitzada la missa, feren balls i jocs al mateix Acol·liment.

A la 13.30 h tingué lloc una multitudinària ofrena floral a la Verge de Lluç.

El grup de les valldemossines dinàrem plegades al restaurant de Sa Font Coberta.

Sopar de fi de curs de Català

El dia 8 de juny un grupet d'alumnes del curs de Català de l'Obra Cultural Balear que patrocina el nostre Ajuntament va reunir-se a Can Costa amb llur professora, Maria Vidal, per acomiadar-se fins al proper curs. Els alumnes convi-

Fotografia de Dolors Estrades

Fotografia de Dolors Estrades

daren la regidora de Cultura, Rosa Estaràs, la qual, per forces majors, no hi pogué assistir. Esperam que l'any que ve es puguin tornar a fer aquests cursos.

Folklore internacional a la plaça de Cartoixa

A les 22 h del mateix dia 8 de juny actuaren a la plaça de Cartoixa els grups folklòrics de Suècia, Àustria i Mèxic. El grup de Mèxic va arribar una hora tard a causa d'un accident de trànsit. A més, tingueren la desgràcia que es va rompre l'equip de so i sols pogueren ballar dos balls.

Fundació Balear de Transplantaments

El dia 25 de juny a l'Antic Ajuntament tingué lloc un acte per donar a conèixer la Fundació Balear Transplant i lliurar les primeres targetes als donants d'òrgans.

Francesca Cañellas, col·laboradora de FBT a Valldemossa, va presentar l'acte en el qual participaren Francesc Mir, oftalmòleg; Carles Viader, vice-president de la FBT, immunòleg i investigador, i Joan Tortella Busquets, col·laborador incondicional i membre de la Comissió Executiva de la Fundació.

La FBT ha posat a la venda unes paperetes per al sorteig de nombroses

obres d'art cedides per artistes prestigiosos, per racaptar fons per a la humanitària tasca que s'ha proposat. Entre els artistes que han contribuït amb les seves obres volem esmentar els valldemossins i col·laboradors de *Miramar* Josep Coll Bardolet, Nils Burwitz, Bruno Zupan, James Lambourne i Toni Guasp.

Tot seguit sopàrem al Romaní. Els Valldemossa ens varen animar amb la seva música.

Viatge organitzat per l'Ajuntament de Valldemossa

Del 26 de juny al 2 de juliol, un grup de valldemossins varen anar a

Fotografies d'Antònia Serrano

diversos llocs, encara que no hi vaig anar, així com m'ho han contat, ho cont. Anaren en avió a Barcelona, i d'allà en autocar cap a Barbatros, lloc on nasquè Escrivà de Balaguer, Torreciudad i Jaca, per cert, que eren les festes patronals d'aquesta ciutat.

El diumenge visitaren el Parc Nacional d'Ordesa.

El dia següent anaren a Leira i Javier, castell on va néixer San Francesc Xavier, allà dinaren i compraren el producte típic: caramels de cafè amb llet, que són boníssims (ho sé perquè me'n regalaren un capça).

Dimarts horabaixa partiren cap a la vall d'Aran (Viella), feren una parada al Parador Nacional de Baqueira Beret, convidats pel propietari de l'agència Cronos.

El dimecres visitaren Lourdes, on dinaren i veren la processó de les torxes.

El dijous fou dia de compres a Andorra.

Ja amb les maletes plenes i la bossa buida partiren cap a Barcelona pel pantà d'Oliana i Pons i el vespre en avió cap a Mallorca.

Antoni Mas

El dia 18 de juliol, a la sala Capitular, es va inaugurar una exposició de pintura d'Antoni Mas. La mostra fou molt visitada.

Novena de la Beata

Com cada any, hem assistit a la novena de la Beata, i el cor parroquial, dirigit per Mateu Calafat, ha cantat tan bé com és habitual. Però per primera vegada Maria Fiol ha tocat l'orgue a la novena. Ben segur que Guillem Fiol l'escoltava i la inspirava, perquè Maria Fiol va tocar molt bé.

Concert Homenatge a Mn. Guillem Fiol

El dia 18 de juliol a les 20.45 h, a l'església de Sant Bartomeu, vàrem poder assistir a un concert d'orgue a càrrec de Bartomeu Veny Vidal, el qual va interpretar obres de J. S. Bach, F. Mendelssohn, C. Franck, L. Böellmann i de l'homenajat, el recentment desaparegut Guillem Fiol.

Bernat Reüll

El dia 24 de juliol es va inaugurar, a la galeria Sa Costa, l'exposició d'olis i aquarel·les de Bernat Reüll. Bernat Reüll, a més d'excel·lent pintor, és també un bon músic. Com sabeu, forma part del grup Els Valldemossa.

Gran vetllada a Cartoixa

El dia 24 de juliol a les 22 h, tingué lloc a la plaça de Cartoixa la

proclamació de l'hereva -Adela Pons Estaràs- i les dames d'honor -Cristina Negrón Vives, Maria del Mar Mas Morey, Maria Magdalena Romaguera Fernández, Maria-Cecilia Vidal Bethencourt.

Tot seguit, Joan Oliver Fuster, «Maneu», va pronunciar un encertat pregó de festes, tot recordant la Valldemossa de la seva inafantesa.

El batle de Valldemossa, Joan Muntaner, va donar oficialment nom a set carrers i a una plaça.

Els carrers es diuen: Josep Coll Bardolet, pintor; Eliseu Meifrén, pintor; Joan Fuster, pintor; Bartomeu Torres, músic; Joan Miró; Bartomeu Ferrà, pintor i Uruguai i la plaça, Campdevàrol.

La coca de patata i el vi ens va animar per veure el grup Arheologiki Eteria Elassonas d'Elassona, Grècia. Al final tots ja sabíem ballar les danses gregues.

Homenatge al Parado

El dia 26 a les 22 h, a la plaça de Cartoixa hi hagué un merescut homenatge al Parado. Varen actuar el grup Xaloc, Els Valldemossa i la parella de ball de saló Peter i Rachel V. D. Veek.

Tomeu i Genia feren un poc d'història del Parado i començà el repartiment de plaques commemoratives als antics membres del Parado que tenen més de seixanta anys i a les dues vídues de Bartomeu Estaràs i Macià Estradas, «Lamparillas» i fundadors del Parado, Margalida Estaràs i Magdalena Lladó.

Va dedicar una poesia a l'agrupació Pere Bru Serrano, poeta i fill d'Antònia Darder, «Antuanet», la qual, amb els seus 82 anys, és el membre més antic del Parado.

Per acabar, ballaren les nostres danses els actuals i antics components del Parado.

Fotografia
d'Antònia
Serrano

La beateta, Margalida Reynés Morey, amb la seva germana Maria, Rosa Estaràs, Gabriel Cañellas i Joan Muntaner. Fotografia d'Amàlia Estaben.

Un moment de l'ofrena. Fotografia d'Amàlia Estaben.

Solemne missa concelebrada

El dia 23 a les 11 h, a la parròquia de Sant Bartomeu es va fer una solemne missa concelebrada, amb assistència de l'Honorable President Cañellas, les autoritats locals i el poble.

Predicà l'homilia Mn. Lluc Riera. Portaren les ofrenes els infants que han combregat enguany i el Parado va ballar l'*Oferta*. El cor parroquial, dirigit per Mateu Calafat, va cantar durant la missa.

Fotografies d'Antònia Serrano

Carro triomfal

El carro triomfal, bellament engalanat per Joan Mateu Ripoll Colom, va sortir a l'hora prevista portant la beateta, Margalida Reynés Morey, i els angelets, Maria Reynés Morey, Llorenç Calafat Lladó, Margalida Puertas Morey, Vicenç Colom Lizana, Margalida Calafat Maimó, Carlota Piguillem Arismoenandar, Xavier Llop Pons, Joan Josep González Cano, Antoni Pons Estaràs, Caterina Moyà Munar, Joan Rigo Mercant, Joan Pere Pérez Ripoll i Sebastià Sastre Carbonell.

Sopar de fi de festes

El dia 29 de juliol hi hagué un sopar de fi de festes. Valldemos-

Fotografia de Miquel Morey Esteva

sins i estiuejants ens reunírem per sopar plegats de trempó i meló i al mateix temps acomiadar les festes de Santa Catalina Tomàs fins a l'any que ve.

Sa Calobra

El dia 10 d'agost un grup de valldemossines anàrem a sa Calobra amb barca des del Port de Sóller. Nadàren i dinàren de pa taleca al torrent de Pareis, això sí, el cafetet el férem a sa Calobra. A la tornada volíem comprar peix al Port de Sóller, i no fou possible perquè no n'hi hagué i arribàrem a la vila mans buides.

Dolors Estrades Calafat

Fotografies de Dolors Estrades.

Marquès de Vivot
Telèfon 61 25 42
VALLDEMOSSA

Història de la meva vocació sacerdotal

Fa temps que vaig rebre l'encàrrec d'escriure un poc la història de la meva vocació cap al sacerdoci, amb motiu de la meva ordenació sacerdotal del passat 6 de gener de 1993. Però en primer lloc voldria donar l'enhorabona a tots els que fan possible la revista *Miramar*. Crec que és una passa important per al nostre poble i que tots ens n'hauríem de sentir una mica responsables, encara que ens costi escriure, com és el meu cas.

Fent una reflexió sobre la meva vocació específica del sacerdoci, convé aclarir primer que «vocació» significa «crizada». Quan un es decideix a ser capellà, no vol dir que hi hagi una crizada de qualcú en concret. Déu no ve directament a dir-te: «Toni, tu hauries de ser capellà». Això seria una cosa massa espectacular i no tindria sentit.

Podem parlar de «crizada» en el sentit que un té preferència o que es deixa dur i seduir per Déu. Quan Déu passa de ser un concepte o una idea i es transforma en algú important de veritat per a la teva vida, que l'omple i li dona sentit, podem començar a parlar de vocació.

La meva vocació va néixer a Vall-

demossa, no podria precisar exactament el moment, perquè no es tracta de res puntual, però sí de tot l'entorn que t'envolta: dins la família, dins la parròquia de Valldemossa, on vaig començar essent escolanet, fent catequesi, ajudant altres joves...

Són diferents moments que a poc a poc van configurant la teva vida i li donen un sentit i una direcció.

La veritat és que sempre penses que això de capellans i monges és per als altres, però no per a tu. Fins que arriba un moment de trobada seriosa amb Déu i has de triar l'opció que sempre és difícil, perquè tota opció suposa eliminar altres coses.

La veritat és que l'opció del seguiment de Jesús dins el ministeri ordenat és fantàstica, és molt més del que has deixat, representa deixar-te conduir per Jesús essent portador de la Bona Nova de Jesús: jugant amb els infants, reflexionant amb els joves, compartint amb els adults, deixant-te aconsellar pels més vells, fent parròquia i comunitat.

Per madurar la vocació es requereix un temps llarg de formació i reflexió, per saber si aquells sentiments que tens són realment una

vocació o una curolla passatgera. Per això està el Seminari, on, juntament amb altres joves i amb els formadors, pots discernir madurament la vocació.

Al Seminari vaig aprendre a viure uns anys en comunitat, fent feina en equip i amb altres, estudiant les veritats profundes de la fe cristiana, pregant i vivint d'una forma més intensa la celebració de l'Eucaristia i dels sacraments. Foren uns anys de formació i recerca que mai no oblidaré, on vaig conèixer amb més profunditat Jesús i el seu missatge i on definitivament vaig optar per dedicar-hi la meva vida.

Finalment voldria dir que un capellà no és un bolet que surt sense saber molt bé on, ni és tampoc cap cosa extraordinària ni sobrenatural. Només és un cristià que s'ha deixat engrescar per Jesús i el vol seguir essent testimoni d'aquest Jesús enmig del món.

Crec que tots els cristians qualche vegada a la vida ens hauríem de demanar si Jesús ens crida a seguir-lo, no tenir por, almanco, de fer la pregunta.

Només us puc dir que jo des del dia que m'ho vaig plantejar no vaig estar tranquil fins que vaig deixar que fos Jesús mateix que donàs resposta i des d'aquest moment som molt feliç i això és el que ha valgut la pena compartir amb tots vosaltres.

Antoni Mercant

ESPORTS MODA

futbol, tennis,
bàsquet, etc.

C. de Niceto Alcalá Zamora, 22
Tel. 28 19 29

**RECANVIS
I
MOTORS MARINS**

**VOLVO
PENTA**

C. del Gremi de Fusters, 11
Tel. i telefax: 20 41 02

PALMA DE MALLORCA

**REPARACIONS
NAUTIQUES**

Serveis oficials:

VOLVO-PENTA
IVECO-AIFO
SOLE-DIESEL
MAN-DIESEL

Club de Mar
Tel. 40 36 11
Reial Club Nàutic de Palma
Tel. 70 10 50

ARXIU FOTOGRÀFIC D'ANTONI MUNTANER, «GUARIN»

ALTRE TEMPS

BRODADORES

Devers l'any 1925, al carreró del carrer de la Rosa. Les bessones Escanelles, una germana i una amiga. D'esquerra a dreta: Margalida Estaràs, Magdalena Estaràs, Maria Crespi i Catalina Estaràs.

VORETA REPUNT

Un parell d'any després, aquest ramell de jovenetes feien voreta repunt al carrer de Jovellanos. D'esquerra a dreta: Pereta Frare, Magdalena Bessona, Magdalena de can Guarín, Catalina Bessona, Margalida Gasparona, Margarita des Mirabò i Francisca Pipineta.

ASSOCIACIÓ DE JOVES DE VALLDEMOSSA

LES FRONTERES DE LA PERCEPCIÓ: EL RELAT D'UNA INTRIGA

Era una nit calorosa del mes d'agost quan la inspiració i la imaginació pròpies de l'esperit aventurer d'uns joves arribaren a la porta del president de l'AJV, Francesc Boscana, i de la persona que en seria el responsable i organitzador, Feliu Bauçà. L'escenari fou paregut a una pel·lícula de suspens: dintre el marc incomparable de S'Olivera (ja ca nostra), recolzats en una columna amb una cervesa a la mà, amb el billar com a fons i entre el fum dels jugadors de futbolí, tots dos començaren a tramir una idea amb tant d'esment com es pot planejar un assassinat perfecte: fer un cicle de conferències.

Després d'uns dies de reflexió -com pertoca en tot compromís amb la societat- passàrem a l'acció. Com dos *paparazzis* seguint la notícia vàrem recórrer el carrer cercant qui volgués compartir la nostra proesa, sempre essent conscients que només un foll podia compartir la nostra bogeria. El camí no va ésser fàcil, més bé fou pedregós; el destí ens va parar moltes emboscades, però això era una qüestió de *sex-appeal* per a nosaltres i més motius teníem per demostrar qui érem a tots aquells que ens van subestimar.

Uns quants mesos foren suficients per materialitzar en títols les converses i en dates concretes tots aquells contactes telefònics que s'havien clos sense cap compromís. Per Pasqua ja teníem un programa elaborat. Però la feina no havia acabat. Tan sols havia començat.

Els moments més difícils varen ésser les dues setmanes anteriors a la inauguració de Les Fronteres de la Percepció. En tants pocs dies es reptava l'Associació de Joves de Valldemossa a demostrar la perícia i la destresa pròpia d'institucions de categoria. Durant aquests dies es va demostrar la finalitat d'aquesta associació: l'agermanament de tots els joves de Valldemossa; no s'havia vist mai en aquest poble que fes feina plegada gent de diferents grups d'amics. Resultava curiós i a la vagada gratificant veure que uns pintaven cartells, altres traginaven taules i cadires, altres es feien responsables de l'equip de so... En definitiva, en veure tots aquells que des d'un primer moment varen creure que era possible rompre amb les màfies d'amics i entretenir-nos tots els joves valldemossins en un projecte conjunt, ens caigueren les llàgrimes.

Així fou com ens plantàrem el 9 de juliol, dia de la inauguració de Les Fronteres de la Percepció i de la primera conferència, a càrrec de José M. Pilón, SJ, que duia el títol «Teoria i pràctica de la radiestèsia».

A les 22 h, hora de compromís de l'AJV amb el poble de Valldemossa, els joves ja havien fet molta feina. A primeres hores del matí havien anat a Son Sant Joan a rebre a l'il·lustre conferenciant, a qui hem d'agrair que renunciàs als seus compromisos amb el cardenal Ratzinger per ésser amb tots nosaltres. Com a tots els que vingueren de fora, l'AJV l'acompanyà a visitar els panorames

entranyables de Mallorca. El vespre tingué lloc la inauguració del cicle de conferències a càrrec de Francesc Boscana, Rosa Estaràs i Catalina Cirer, per ordre d'aparició. El president de l'AJV explicà breument l'estructura i l'organització de l'Associació i justificà que era la primera vegada en que aquesta es llançava a nivell autonòmic. Seguidament comptàrem amb les paraules d'una jove que ens ha demostrat la seva gran vàlua: ella ocupa -entre altres càrrecs- la vice-presidència del Govern Balear, és tinent de batlle i regidora de Cultura i Urbanisme a Valldemossa, però a Les Fronteres de la Percepció va venir com una jove més i com a membre de l'AJV. A Rosa Estaràs agraïm les seves paraules d'encoratjament i d'il·lusió. Per acabar tinguérem l'oportunitat de conèixer una dona senzilla, que ens va oferir les seves confiança i dedicació: Catalina Cirer, consellera de Governació, la qual té al seu càrrec les competències de joventut. José M. Pilón, SJ, abordà el 9 i el 10 de juliol el punt de vista científic sobre el tema de la recerca de coses desaparegudes. Explicà les diferents classes de pèndols i varetes que s'empren com a instrument de la «ciència de cercar coses amagades». Allò que més va interessar el públic va ésser la projecció de la radiestèsia: cercar aigua -el nostre conferenciant ha descobert més de tres-cents pous a Espanya i molts més a Sudamèrica-; cercar gent desapareguda o segregada -i aquí comptam amb els

èxits de la col·laboració del P. Pílon amb la Direcció General de Policia o la radiestèsia mèdica, per descobrir l'origen de malalties. Varen esser dues conferències amenes, que deixaren sorpresa molta gent per la situació geogràfica de les cases: la geobiologia.

El cap de setmana següent continuaven Les Fronteres de la Percepció. El divendres 16 de juliol es tractà una qüestió des del punt de vista sociològic: el perquè de les sectes, les sectes com una alternativa a un materialisme obsolet i una manca de valors, les sectes com a justificació racional del fideïsmo. Per això comptàrem amb la ponència de Pepe Rodríguez. Després d'una breu introducció del moderador sobre la protecció jurídica de les sectes amb la inviolabilitat de domicili i el dret d'associació, Pepe Domínguez centrà les seves paraules en el sectarisme destructiu, en la figura del líder «que reparteix la seva follia entre el grup» i nombrosos exemples actuals com la tragèdia de Wako... La polèmica estava servida. Pepe Rodríguez volgué

acabar la conferència amb unes paraules d'Eric Fromm: «Tenim por a la nostra llibertat».

Una altra vetllada tingué lloc al pòrtic de Cartoixa, aquesta vegada Antoni Oliver dissertà sobre «L'Inconscient col·lectiu» i exposà magistralment la teoria jungista de l'inconscient col·lectiu com l'altra cara de la moneda de la teoria freudiana de l'inconscient personal. El nostre conferenciant explicà el comportament social com l'herència del patrimoni humà, i denuncià un món en què se'ns nega més del que se'ns dona. En aquests moments em vènen a la memòria dues frases que causaren sensació entre els qui l'escoltàrem amb atenció. Una feia referència al refranyer alemany: «La praderia ha fet la peüngla al cèrvol»; i una altra del pensament d'Antoni Oliver «Tots els beneïts neguen el que no entenen».

A Les Fronteres de la Percepció no hi podia faltar un tema polèmic com cap: el fenomen OVNI. Per això haguérem d'esperar quinze dies, per deixar pas a les festes de la nostra

vila. El tema OVNI és, tal vegada, el més popular i més conegut de quants tractàrem, però també és el més manipulat per la imaginació i la fantasia i és allà on intervien corrents d'opinió distintes. Per no faltar a l'objectivitat i a la imparcialitat, l'AJV volgué reunir gent de diferent criteri: L'experiència d'Antoni Ribera, l'òptica militar de Pere Crespí i el corrent crític de Paolo Zerbato. Els tres exposaren «La desclassificació dels OVNI». Es varen projectar diapositives sobre abduccions (fenomen que ha passat a gent suposadament segrestada per extraterrestres) i estavellaments d'OVNI. La polèmica estava servida i durant el col·loqui hi hagué molta discussió.

Si al llarg de Les Fronteres de la Percepció tractàrem temes científics, sociològics, filosòfics... Volguérem deixar per a la darrera cita de l'AJV amb el poble de Valldemossa allò més llegendari i que ens afecta més directament. L'AJV volgué que Carlos Garrido ens deixàs bona boca de Les Fronteres de la Percepció amb «La interpretació de la Mallorca màgica». Carlos Garrido Ferrer, el qual confessà la seva admiració cap a Valldemossa, ens donà un incomparable exemple de periodisme d'investigació, cosa que moltes autoritats culturals tenen descurada. El nostre convidat repassà cada una de les llegendes i els misteris dels quals Valldemossa és protagonista. Són moltes les paraules de Carlos Garrido que quedaren gravades a la plaça de Cartoixa, però hi quedaren amb més força «el que és màgic no és racionalitzable», «l'home se sent misteriós i viu de ritus» i «el que és important no és la perfecció, sinó la totalitat».

Ara doncs, una vegada ha transcorregut aquest gloriós calvari - gloriós perquè ha estat un èxit reconegut pel públic i conforme amb

El P. Pílon ens demostrà l'eficàcia del pèndol a l'hora de detectar la circulació de la sang. Fotografia de Joan Lluís Muntaner

l'esforç de tots aquells que han demostrat la seva constància; i calvari perquè ens ha dut molts de maldecaps a una generació com la nostra, acostumada a una vida fàcil sense problemes-, m'agradaria, per acabar, remarcar els objectius d'aquest projecte cultural d'envergadura. Estam farts de sentir i veure disbarats. No hi ha cap emissora de ràdio ni cap cadena de televisió que no dediqui un espai setmanal a programes esotèrics, la majoria dels quals són dirigits per ineptes que s'aprofiten de la ingenuïtat de la gent. Les Fronteres de la Percepció ha estat un basta a la tele-fems i als programes sense rigor científic. Tres objectius es traça l'AJV a l'hora d'organitzar aquest cicle: seriositat, objectivitat i esperit cívic. Des del primer moment, els joves de Valldemossa foren conscients que o bé organitzaven unes conferències amb aquests tres components o no les feien.

Vull posar de relleu el caràcter públic i obert de Les Fronteres de la Percepció davant d'algunes conferències que es fan a les Illes a porta tancada. L'AJV ha volgut rompre amb l'elitisme d'algunes institucions i oferir els notes micròfons a tot aquell que ha volgut contrastar les seves idees amb les dels nostres conferenciants.

Vull agrair a tots els que des d'un principi han confiat en nosaltres, com ara tots els conferenciants, com també als nostres patrocinadors -Govern Balear, Consell Insular, Ajuntament de Valldemossa, Grup Serra, Banca March, Sa Nostra i Festival Chopin-, l'ajuda que ens han ofert, ja que sense ells no s'hauria pogut dur a terme Les Fronteres de la Percepció.

També vull agrair el seu ajut a tots els que han fet feina a l'ombra: els funcionaris de l'Ajuntament que han muntat l'estrada i han estat pendents dels llums, i tots els joves de Valldemossa que ens han ofert el

Un aspecte de la plaça de Cartoixa durant una de les conferències. Fotografia de Joan Lluís Muntaner

seu suport pel que fa a l'escenari, el so, les cadires, la distribució de castells...

No podia faltar l'agraïment al públic assistent, per les seves comprensió i participació en els col·loquis, sempre tan prolífics. El públic ha estat la raó de la nostra feina i sense la seva presència no tendrien continuïtat les vetllades a la plaça de Cartoixa.

Finalment vull expressar el meu agraïment a tots aquells que han desconfiat de l'AJV i n'han subestimat la capacitat, als que pensaven que el jovent a Valldemossa no tenia futur i no llegiren «El retorno de los jóvenes» de Norberto Alcover, a tots els que vàrem convidar personalment i ens feren un menyspreu amb la seva absència; a tots els que haurien vengut si hi hagués hagut un llinatge il·lustre o una personalitat de prestigi entre nosaltres, als que cregueren que no valia la pena dedicar el seu temps als coverbos que els poguessin contar uns simples joves valldemossins... a tots ells els agraesc que ens hagin ensenyat que la vida no és tan fàcil.

Con un nin que madura en superar la infància, també l'AJV ha viscut un període d'innocència, que ha perdut -i continuarà perdent- a força de cops com aquests. Així con Camilo J. Cela dedica *La familia de Pascual Duarte* «A tots els enemics que tant m'han ajudat en aquesta vida», jo -que el vull emular humilment- vull agrair a tota aquesta gent la seva col·laboració a Les Fronteres de la Percepció perquè ells també són participants d'aquesta «revolució juvenil».

Perquè nosaltres portam per bandera la sinceritat i la voluntat no hem dessistit a continuar organitzant conferències en el nostre projecte de Valldemossa Cultural. Els joves de Valldemossa estan oberts a qualsevol suggeriment i per aquest motiu això no és un adéu sinó un fins llavors.

Felio José Bauzá Martorell

MUSEU-RELIQUIARI DE SANTA CATALINA TOMÀS

Fotografia d'Amàlia Estaben.

La revista *Miramar* va visitar el Museu de Santa Catalina Tomàs al convent de Santa Magdalena i fou molt ben atesa per sor Natividad i per mossèn Antoni Cano Oleo, el qual ens va fer una exhaustiva explicació del museu, que us oferim tot seguit:

«Aquesta capella primera va ser el primer lloc on Catalina Tomàs va rebre culte públic abans de la publicació del decret del papa Urbà VIII, que prohibia que es donàs culte a qualsevol serventa o servent de Déu que no hagués estat beatificat. Durant 52 anys, els mallorquins veneraren aquí Catalina abans de ser beata, en aquest sepulcre de marbre de Carrara que ha estat dut per dona Joana de Pacs i aquí on varen col·locar a Catalina als tres anys de la seva mort, quan la desenterraren i va rebre aquí

l'homenatge dels mallorquins en exvots, que podem veure en aquestes parets; ella havia fet molts de favors, molts de miracles... i els devots portaven aquests quadrets que veis aquí.

Quan va sortir aquest decret fou soterrada en aquest lloc de l'any 1656 fins a l'any 1674, com diu aquesta làpida. Per altra part, veureu a l'esquerra la cadira del cor on ella seia; el sepulcre que ja he esmentat... Aquí es va fer un miracle que va servir per a la beatificació: sor Magdalena Dameto, que era la priora, va col·locar damunt el sepulcre un nin de vuit mesos que havia estat operat de cataractes i havia quedat cec per a tota la vida, i va recuperar instantàniament la vista. Dins el sepulcre hi ha totes les relíquies que varen ser enviades a Roma per a la beatificació

l'any 1792. A la dreta podeu veure la carta del bisbe de Mallorca, en aquell moment, Pedro Rubio Benedicto i Herrero, que certifica l'autenticitat d'aquestes relíquies i a l'esquerra, aquí on es veu un petit gravadet de Catalina, hi ha l'autorització del rei Carles IV d'Espanya, perquè es fessin captes a fi de continuar el procés cap a la canonització. Damunt, hi veureu la caixa on estava Catalina quan va ser soterrada en aquesta capella fins que s'acompliren els cent anys de la seva mort, moment en què el bisbe de Mallorca, Bernat Cotoner, va manar que la traguessin, perquè el lloc era molt humit i poc segur per a la conservació, i que la retornassin a aquest sepulcre però clausurat de manera que ningú no la pogués venerar. Mirant a la caixa mortuòria, a la dreta hi ha el cardenal Despuig, que va ser l'ànima de la beatificació, a l'esquerra, Pius VI, que la va beatificar i a dalt a la dreta, el bisbe Miralles, que era el bisbe de Mallorca el temps de la canonització i el Papa Pius XI, que fou el que la va canonitzar. Mirant cap a l'arc, a dalt de tot, veureu a l'esquerra el canonge Abrines, inquisidor, que va ser el director espiritual de la Santa i a la dreta, el pare Mas, al qual Catalina va dirigir les dues cartes que ja coneixem. A la dreta i a l'esquerra hi ha els decrets de la canonització i beatificació. Al racó de l'esquerra, mirant l'arc, hi ha damunt una caixeta una pedra de marès que té marcats els genolls de la Santa, ja que ella passava molt de temps fent oració. Enmig dels genolls hi ha un clotet

produït per les seves llàgrimes: ella plorava molt per la difícil situació de l'Església, pels pecadors... en aquells moments de divisió, de la reforma protestant... Això va motivar que es demanàs al papa dispensa perquè no llegís el breviari, perquè hi havia el perill que perdés la vista.

A continuació, a l'altra sala, enmig, veureu l'urna, obra de l'escultor Sacanell, on va ser traslladada Catalina l'any 1930 a la Seu i que fou emprada després per dur-la a Valldemossa l'any 1974, IV centenari de la seva mort. A dins hi ha les seves coses més íntimes, un reliquiari del cardenal Despuig que conté la primera carta al pare Mas, l'escapulari del Carme que duia després de morta; hi ha la seva roba, el ruquet, la sotabarra, la màniga, el mocador, la vara de batlessa de Valldemossa, també el cèlebre padacret del cel, que li posà la seva patrona per guarir-li una ferida. Hi ha els seus breviaris, el primer, d'abans del concili de Trento, editat a Venècia l'any 1506 i el segon, el tridentí. Un opuscle que és un estudi que va fe el pare Munar, una granereta per espolsar-se els cabells després d'haver-los tallats.

Seguint per l'esquerra veureu una gàbia amb els coloms que oferiren al papa el dia de la canonització, els quals el papa va enviar a les monges i aquí viviren i criaren i

quan es moriren foren embalsamats. Dins una caixa hi podeu veure els seus capells i la seva roba de seglar. A la paret, una pintura de Lafuente, que va estar col·locada a la basílica vaticana en el moment de la canonització, representant el guariment miraculós d'una senyora que patia càncer. Una petita imatge de santa Catalina Tomàs que es venera a la parròquia de la Vileta, la qual té els trets personals de Catalina: serenitat de cara, devoció al Santcrist i el pa de sucre.

A continuació vénen unes indulgències concedides pel papa, a baix, una caixa conté totes les publicacions referents a la Santa. Després, un canterano que conté una col·lecció de diaris de l'any 1930, que parlen de la canonització, dues imatges seves, un de les quals té una relíquia. Tot seguit els objectes que hem emprat els mallorquins per venerar-la: estampetes, medalletes... Sobretot hi ha una làmina que es va editar a Lió, França, l'any 1669 i que va motivar que fos venerada per bona part d'Europa, França, Itàlia, Sardenya, Sicília, Alemanya i també als regnes de València i Aragó.

En un altre canterano hi ha les estampes i representacions seves. Dins uns quadres podem veure els corporals que va brodar. Ella aprenqué a brodar i a escriure a Can Zafor-

teza. A baix hi ha la seva carta de professió amb la seva signatura: Caterina Thomassa.

En aquest racó s'ha imitat una cel·la com la de Catalina. Podem veure el santcrist que ella venerava, el llit on ella va morir i dos quadres que són de la seva cel·la. A continuació damunt aquesta caixeta que conté escrits i publicacions sobre ella, hi ha el breu de beatificació. Firmat pel papa el dia 3 d'agost de 1772, va arribar a Sóller el dia 7 de setembre del mateix any i va arribar a Palma la matinada del dia 8. En aquell moment totes les campanes de Ciutat i de tot Mallorca repicaren anunciant aquesta alegria».

ANTONI DESPUIG I DAMETO

Actes per celebrar amb motiu de l'arribada a Mallorca de les despulles del cardenal Despuig:

Del dia 7 al dia 13 d'octubre, viatge a Pisa, Florència i Lucca, lloc on està soterrat el cardenal Despuig, per tal d'acompanyar les seves restes fins a l'illa.

Informació i reserves: Agència Agustí Ferrer. Tel.: 71 43 30.

El dia 17 d'octubre, a les 10.30 h, pontifical a la catedral de Palma.

L'horabaixa, enterrament del cardenal Despuig al convent de Santa Magdalena.

PLAÇA RAMON LLULL, 4

Telèfon 61 24 85

VALLDEMOSSA

Si voleu enquadrar *Miramar*, basta que ens ho digueu, nosaltres ens en cuidarem i la revista us regalarà una làmina per a la portada.

CALAIX DE SASTRE

Josep Coll Bardolet i la UIB

Josep Coll Bardolet és sempre notícia. Aquesta vegada ho és pel nomenament com a membre del Consell Consultiu creat per la Junta de Govern de la UIB per assessorar el rector de la Universitat.

El Consell Consultiu, presidit per Carles Blanes, ex director de Sa Nostra, està compost per personalitats de prestigi, tant en el terreny professional com personal. Proposats pel rector, Nadal Batle, foren acceptats per unanimitat. El membres components són, per ordre alfabètic, Salvador Arrom, sacerdot i fundador del col·legi Sant Josep Obrer de Palma; Salvador Batle, notari de Palma; Gabriel Barceló, empresari; Josep Coll Bardolet, artista pintor; Miquel Fluxà, president del Grup Viatges Ibèria; Pedro Pablo Marrero, president de la Fundación de los Archipiélagos Españoles i de la Federació Balear de Golf; Luis Riu, empresari; Joan Vidal i Perelló, director del Registre de la Propietat; i Josep Zaforteza, magistrat del Tribunal Superior de Justícia de les Balears.

Rosa Estaràs, vice-presidenta del Govern Balear

El vint-i-dos de juny Rosa Estaràs Ferragut va prendre possessió del càrrec de vice-presidenta del Govern Balear, moment que recull aquesta fotografia.

Sebastià Trias Mercant

Antropologia de la cuina mallorquina és el títol del darrer llibre de Sebastià Trias Mercant. L'Obra Cultural Balear a Valldemossa va

Fotografia d'Antonio Ruano

organitzar la presentació d'aquest interessant llibre, el dia 2 de juliol a les 20 h a l'Antic Ajuntament. Allà parlaren Jaume Sastre, Lleonard Muntaner i Sebastià Trias Mercant. Del contingut del llibre ja en teníem una clara idea, perquè Sebastià Trias Mercant ens havia fet, amb anterioritat, dues conferències sobre dos dels temes estudiats a *Antropologia de la cuina mallorquina* -la cuina medieval i la cuina de l'Arxiduc i de les rondalles-, encara que ens mancava el darrer, les matances. A les matances no hi poden mancar les figues seques i les herbes dolces ni un bon sopar, i això és el que férem, després d'escoltar els que intervingueren, menjàrem les figues seques i beguérem les herbes. Tot seguit partírem cap al Restaurant Sa Mata, on en Toni i na Maria Antònia ens esperaven amb les sopes i el frit de matances a punt de pastora mia.

Dos mallorquins a Groelàndia

Malgrat el títol podríem dir dos valldemossins a Groelàndia, ja que els dos hi estan prou vinculats. Ells són Tolo Trias i Joan Ripoll, que enguany han volgut passar les vacances d'aquesta forma singular. Sortiren de Palma el 17 de juliol cap a Rejkiawik (Islàndia) amb un equipatge de 25 kg perhom entre roba i aliments deshidratats. Partiren cap a Narssarssuaq, i d'allà passaren per molts de llocs cap al seu objectiu més llunyà: el glacier Jaspersen Brae. Es torbaren cinc dies a arribar-hi. Durant el trajecte sols trobaren dos alemanys, que feien un altre trajecte. Un cop al glacier, un forta tempesta

Fotografia d'ASD

els prengué la tenda de campanya, cosa que va provocar el retard d'un dia, però els intrèpids joves el recuperaren malgrat la inclemència de temps que tingueren a la tornada. Sans i estalvis, el dia 5, com estava previst, agafaven l'avió amb destí a Rejkiawik. Això sí, amb fam enrere, que calmaren mitjançant pizzes a l'aeroport de Keflavik.

Homenatge a la vellesa

El dia de Sant Jaume, Valldemossa reté l'homenatge anual als

padrins, els qual assistiren a la missa de les 11 a la parròquia de Sant Bartomeu acompanyats dels seus familiars i de l'hereva i de les dames d'honor. A la sortida de missa, una taula ben parada amb delicioses viandes esperava els més majors de 80 anys. Un grup de voluntaris els oferiren música i cants i, a més, tots els homenatjats reberen un obsequi de l'Ajuntament, que consistia en una Beateta vestida de pagesa, obra de Susanna Llobet. Pere Bru Serrano va dedicar aquesta poesia a tots els padrins:

VOSALTRES SOU NOSTRE SENY

Vet aquí l'oferiment
de la vila que vos adora;
vostra vida lluitadora,
amb mots, vos faré present.

Moltes voltes la suor
de Crist fou l'únic salari
pujant a qualque calvari
per fer-nos un món millor.

Aquella feina a escarada,
amb seny, vàreu invertir
i el poble valldemossí
fou terra santificada.

Fotografies d'Antònia Serrano.

Dins o lluny de Sa Roqueta,
féreu del treball diari,
en vostres cors, santuari
per la nostra Beateta.

Avui, vestiu la blancor
pintada pel calendari;
jo en vull esser voluntari
per fruir d'aquest color.

Pere Bru Serrano i Darder
Homentage a la Tercera Edat

Festes de sa Marina

Com sempre, les festes de sa Marina han estat ben animades. Dels actes celebrats volem destacar la pescada-concurs que es va fer el dia 14 al matí, en què es varen aconseguir 67 quilos de peix, amb el qual es guisaren unes saboroses sopes de peix per a tots els assistents al tradicional sopar que es fa just abans de la *berbena*.

La pujada al Portalet amb bicicletes tot-terreny tingué com a guanyadors Lluís Cilimingras, Toni Matas i Xemi Calafat.

L'arxiduc Lluís Salvador en un disc compacte d'Els Valldemossa.

En el marc incomparable de s'Estaca, i per gentilesa dels seus actuals propietaris, Michel i Diandra Douglas, es va presentar a la premsa el disc compacte dels nostres amics Els Valldemossa i Genia Tobin dedicat a l'Arxiduc. El lloc no podia ser més adient per a aquest acte, ja que aquesta possessió, molt abans que fos de Michel Douglas, era de l'Arxiduc i aquí vivia la seva estimada, Catalina Homar, i el disc compacte està inspirat en part en les cartes de Catalina Homar dirigides al seu gran amor, l'arxiduc Lluís Salvador.

Els Valldemossa han fet un acurat treball, recercant i escollint textos antics de l'Arxiduc i Catalina Homar, i poesies que han escrit per a aquest fi diversos poetes: G. Janer Manila,

Un moment de la presentació del disc compacte d'Els Valldemossa. Fotografia d'Aina Rufino Ferrer.

S. Castelo, M. dels S. Oliver, J. C. Llop o J. March Cencillo.

Aquesta presentació va ser el primer acte del pacte cultural que han subscrit la Conselleria de Cultura, Educació i Esports, l'Ajuntament de Palma i el Consell Insular de Mallorca.

II Art a sa Torre

Tres artistes mostraren el seu art a sa Torre, del dia 31 de juliol al 15 d'agost: Orlando Paladini, pintura, Eli Sánchez, cartró pedra, i Jaime Colorado, pintura. El dia de la inauguració hi hagué un lectura de poemes a càrrec del poeta Xavier Abraham.

Na Dolores i la seva família

Tradicionalment na Dolores Estrades Calafat va cada any amb la seva família a la processó de la Beata. Aquesta foto us mostra na Dolores amb la seva «llocada»: filles, fill, nora, gendre, nétes i nét, després d'acabar la processó.

Una imatge retrospectiva. Son Galceran, 1991. Juan March entre Irene de Grècia i Maritín Cencillo. Fotografia d'ASD

Un grup de valldemossins a Son Galceran. 1993.

Juan March Cencillo

El jurat del primer premi de novel·la breu Juan March Cencillo, format per Basilio Baltasar, Fernando González Corugedo, José Carlos Llop -que actuava, també, de secretari-, Joan Perucho, Baltasar Porcel i Valentí Puig, atorgaren el premi a l'obra *El salvaje de Borneo*, d'Alfredo Taján Avila. El premi, convocat per la Fundació Bartomeu March Servera, està dotat amb un milió de pessetes.

L'acte de lliurament tingué lloc a Son Galceran, el dia 5 d'agost, i comptà amb l'assistència de la família i multitud d'amics del desaparegut Juan March Cencillo. Mila Melero fou la mestra de cerimònies i hi intervingueren José Carlos Llop, Fernando González Corugedo, Antoni Quart i Baltasar Porcel.

Però el moment més emocionant fou tot el temps que poguérem sentir, en un enregistrament, la veu de Juan March Cencillo, recitant part dels poemes que ell havia escrit, amb música d'Antoni Caimari.

Promenade Concert

En els actes del Festival Chopin dedicats a Miró, cal destacar la Promenade Concert del dia 7 d'agost, en la qual estaven incloses, a més a més, la inauguració de dues exposicions homenatge a Joan Miró.

La Promenade Concert fou un

espectacle musical de Carles Santos -música- i Xavier Olivé -performance- sota la direcció de Carles Santos, el qual, encimbellat sobre una altíssima estructura metàl·lica instal·lada al bell mig de la plaça de Cartoixa, dirigia mitjançant una càmera de televisió els instrumentistes procedents de diferents formacions musicals de Mallorca, i la soprano, Uma Ysamat, que, escampats pels jardins, claustre i cel·la núm. 2 -on Agustí Fernández tocava el piano que s'usa per als concerts del Festival Chopin- de la Cartoixa, feien la seva part de la música seguint les evolucions del director mitjançant la

pantalla d'un televisor. La música s'escoltava per tots els llocs esmentats i també a les dues exposicions que s'obriren al mateix temps, Guinovart: Festival Chopin a Miró, a la Sala Capitular -Guinovart, que amb l'obra exposada ha retut homenatge a Miró, és, també, l'autor del cartell d'enguany dels Festivals Chopin- i obra de Joan Miró al Museu Municipal, amb motiu dels 100 anys de Miró. Dues exposicions que ens alegrem d'haver tingut a Valldemossa, ja que creim que la Cultura mai no sobra, i molt manco al nostre poble.

És d'agrair al Festival Chopin, a tots els que col·laboraren en les

El director del Museu Municipal i un grup d'autoritats posant per a la premsa local. Fotografia d'ASD.

El valldemossí Ramon Andreu Ferrer, un dels joves intèrprets, al claustre de la Cartoixa. Fotografia d'ASD.

exposicions i en el fabulós espectacle Concert Promenade el regal que feren al poble mallorquí en general i valldemossí en particular.

Concert d'Estiu a Son Ripoll

El dia 10 d'agost la família Rotger va obrir les portes de Son Ripoll per oferir el Concert d'Estiu a Son Ripoll 93. És aquest el desè que se celebra sota el seu patrocini. Deu anys és una fita important i la família

Rotger ha aprofitat l'avinentsa per recordar els més de quaranta artistes que els han regalat el seu art i totes les persones que han col·laborat en l'organització d'aquestes vetllades, ja tradicionals i consolidades dins l'estiu mallorquí, i agrair que ho hagin pogut fer.

Enguany han convidat al magnífic tenor sevillà Manuel Cid, el qual, acompanyat pel gran pianista madrileny Miguel Zanetti, va interpretar un variat i escollit repertori que va fer les delícies dels tots els convidats a aquest recital, els quals varen gaudir d'una gratificant i esplèndida vetllada musical.

Acabat el concert, l'amfitrió, Vicenç Rotger, va expressar públicament la gratitud de la seva família i la seva pròpia vers tots els que d'una manera o altra han fet possible que els concerts d'estiu a Son Ripoll siguin una realitat.

Per acabar, els nombrosos assistents foran convidats a pa i sobrasada de Son Ripoll, entre d'altres coses exquisides que formaven un bufet a l'estil mallorquí.

Magdalena Ramon Femenías

La pintora Magdalena Ramon Femenías ha exposat la seva obra, aquarel·les, olis i gravats, a l'Antic Ajuntament de Valldemossa. Ella té una relació especial a Valldemossa, és la sogra de Natascha Burwitz.

Medallística Contemporània

Organitzada per la Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear i el Museo Casa de la Moneda de Madrid, ha tingut lloc del dia 21 d'agost al dia 19 de setembre, a la Llonja de Palma, l'exposició Medallística Contemporània. És una mostra commemorativa del centenari de la creació de la Fàbrica de la Moneda y Timbre coincidint amb el IX Trofeu Almirante Conde de Barcelona. L'exposició constava de diversos temes generals: medallística contemporània; el mar; esports; artistes contemporanis i família reial.

Els bisbes de Tarragona, Vic i Solsona i el català

Els bisbats de Vic, Solsona i Tarragona demanen fidelitat a la llengua catalana en un editorial del Full Parroquial en el qual llegim entre d'altres coses: «La llengua d'un país és molt important perquè defineix la identitat d'un poble», «L'Església ha de fer un esforç per comprometre's a fons en el reconeixement dels drets del poble català», demanen «fidelitat al català» i acaben amb la conclusió que «La llengua és la Pàtria».

Amics de l'Arxiduc

Amb el nom d'Amics de l'Arxiduc ha nascut el mes de juliol passat, a Palma, una associació amb la noble finalitat de conèixer i donar a conèixer la profunda personalitat humana i la ingent labor literària, científica i artística desenvolupada, amb dedicació i rigor, per l'arxiduc d'Àustria Lluís Salvador d'Habsburg-Lorena i Borbó, i molt especialment, pel que fa referència a les illes Balears. Els Amics de l'Arxiduc s'han proposat una tasca encomiable, mereixedora del suport de tots els que de qualche manera se senten amics de l'Arxiduc. L'Associació, que té la seu a la Fundació Barceló, es reuneix el dia 29 de setembre per elegir la primera junta rectora.

Fotografia d'ASD

Antònia Serrano i Darder

RECULL DE NOTÍCIES I FOTOGRAFIES INTERESSANTS TRETES DE L'ARXIU D'ANTONI CABOT ESTARELLES MENTRE FOU VICARI I LLAVORS RECTOR DE VALLDEMOSSA

Ermità Onofre Vicens i Garcies: Natural de Felanitx, nasqué el 24 de març de 1905. Ingressà a la congregació l'any 1937. Féu el noviciat i professà a l'ermita de Betlem. Durant els seus 56 anys de vida ermitana en passà uns 16 al santuari de Bonany com a procurador i també com a superior a Valldemossa del 1963 fins al 1972, en total, 9 anys. En aquest temps, essent superior, es dugué a terme la instal·lació elèctrica de l'ermita; ell ajudà, com un altre obrer, a fer clots i a transportar al seu lloc, amb un cavallet, els pals que sostenien el fil elèctric. Com un altre valldemossí i no valldemossí, creim que serà un dels més ben recordats ermitans que passaren entre nosaltres fent el bé i obrant caritat per a tots els necessitats, desinteressadament, amb un somriure d'àngel. Passà novament a Bonany uns 5 anys i l'octubre de 1978 tornà a Valldemossa a causa d'una malaltia que suportà amb resignació, emprant molt de temps resant el rosari i pregant per aquells que confiaven en ell i pels més necessitats.. Ens deixà el 24 d'abril de 1993. Ermità Onofre, des del cel girau els ulls cap els que tant us apreciaren.

Antoni Cabot envoltat dels combregadors i les combregadores de l'any 1961. De dreta a esquerra, i de davant a darrere: Antònia Riutort, Maria Antònia Reinès, Joana Colom, Margarita Pons, Neus Morey, Praxedes Molina, Pedro Romaguera, Gaspar Mas, Joana Lladó, Miquel Mas i Tomeu Capllonch.

SOLEMNES FUNCIONES

EN LA

IGLESIA DE LA CARTUJA

DE VALLDEMOSSA

los días 30 Agosto y 6, 7 y 8 de Septiembre del presente año 1936

Día 23 de Agosto.—Después del rezo del santo rosario, se dará principio al septenario de la VIRGEN DE LOS DOLORES, continuando los demás días a la misma hora.

Día 30. - FIESTA DE NUESTRA SEÑORA DE LOS DOLORES.—A las ocho y media, misa rezada; a las nueve y media, tercera; y a las diez, misa mayor, en la que predicará el Rdo. Sr. D. Francisco Jaume, Vicario de San Jaime.

Los días 6, 7 y 8.—ORACION DE CUARENTA HORAS, dedicadas a las almas del purgatorio. A las ocho y media, misa y rosario; a las nueve y media, tercera; y a las diez, misa mayor; predicará el Rdo. Sr. D. Bartolomé Jaume, de San Jaime. Acabada la misa mayor, exposición del Santísimo. Por la tarde, a las cuatro, vísperas; a las siete, rosario, ejercicio al Santísimo y reserva.

Los otros dos días, como el primero

El último día, Procesión y «Te-Deum».

Sr. D.

FUNDACIÓ BALEAR DE TRANSPLANTAMENTS

FUNDACIÓ BALEAR TRANSPLANT: CIÈNCIA I HUMANISME

La Fundació Balear Transplant, organisme de caire científic i docent, del qual és president d'honor S. M. el rei Joan Carles, s'ocupa des dels seus inicis de promoure la donació d'òrgans a la nostra comunitat autònoma.

Atesa la seva vocació altruïsta i humanitària, la FBT desenvolupa una àrdua tasca científico-investigadora de la qual és un dels resultats més espectaculars la creació del primer banc de còrnies balear, com també la implantació d'un sistema de conservació de les còrnies que, posteriorment, ha estat adoptat per altres institucions mèdiques d'Espanya.

D'entre els seus projectes més importants i més immediats destaquem la propera celebració d'un sorteig d'obres d'art precedit de l'exposició d'aquestes a la Casa de Cultura de Palma. L'objecte d'aquesta activitat és la recaptació de fons per al trasllat

de la seu de la FBT a uns locals que permetin l'òptima execució del seu ampli programa. El sorteig de les obres -prop d'un centenar- que han estat cedides per pintors i escultors residents a les Balears tindrà lloc el proper dia 18 de novembre, i per participar-hi tan sols s'haurà d'haver adquirit qualche papereta al preu simbòlic de 500 pessetes, simbòlic perquè la col·laboració amb la causa de la FBT (la salut, la vida), no té preu.

Un dels projectes més ambiciosos de la FBT és la convocatòria del Congrés Europeu de Bancs de Còrnies, que tindrà lloc a Mallorca al mes de gener de 1994. Aquest certamen reunirà a Palma personalitats internacionals de l'àmbit de l'oftalmologia i de la investigació mèdica.

La Fundació Balear Transplant desenvolupa, paralel·lament, un programa científico-docent a l'empar

de la seva vocació original, i un altre de caire eminentment social reforçat per activitats de divulgació i conscienciació de la població en relació amb la donació d'òrgans.

El caràcter humanitari de la FBT l'obliga a incrementar els seus esforços quan es tracta de potenciar el sentiment de generositat que, necessàriament, ha de predominar en els ciutadans susceptibles de ser donants. Per això, la FBT ha fet seva una màxima del bisbe de Mallorca, Teodor Ubeda, que simplifica la voluntat de transplant: «No dóna més qui més dóna, sinó el que es dóna ell mateix».

Si voleu informació per fer-vos donants d'òrgans o si voleu comprar paperetes a Valldemossa, telefonau a Xesca Cañellas, tel.: 61 60 92.

SORTEIG D'OBRES D'ART

**El dia 18 de novembre de 1993
a Palma**

Venda de paperetes:
Xesca Cañellas (Valldemossa)

MECANÁUTICA
C/. de Niceto Alcalà Zamora, 22
Palma

I RECORDI QUE...

*"No dóna més qui mes dóna
sinó qui es dóna ell mateix"*

RACÓ DEL JOVENT

Ja han fet 18 anys

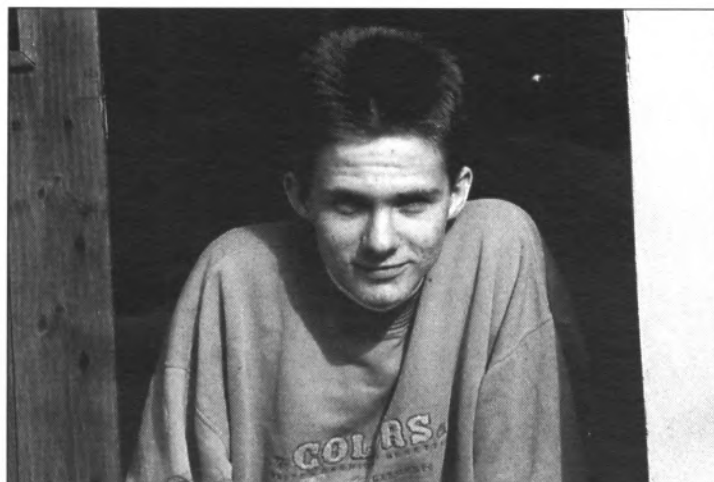
Matilde Rovira Serrano (1 d'agost)

Alexander Burwitz Schwzoff (11 de setembre)

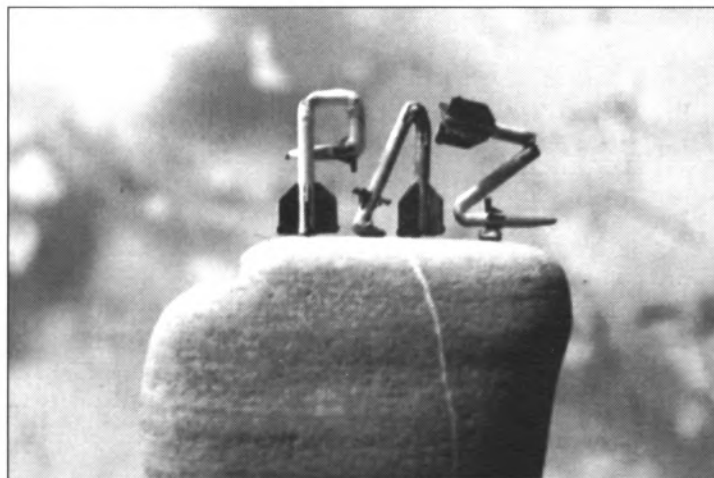
Ramon Andreu Ferrer (17 de setembre)

Ramon Andreu Ferrer

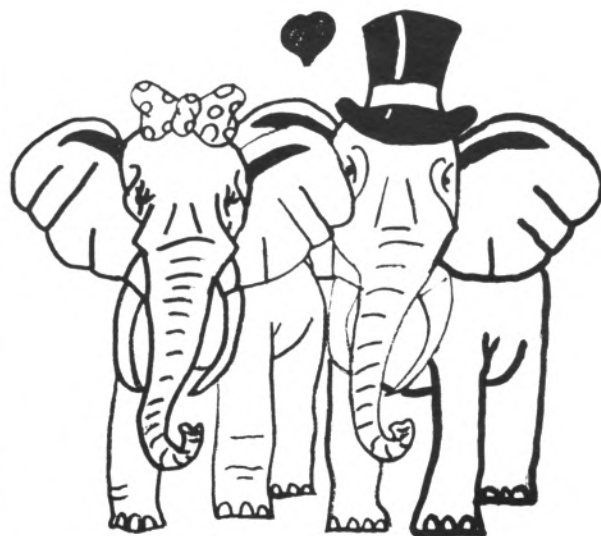
Alexander
Burwitz
Schwzoff

Projecte
d'escultura
d'Alexander
Burwitz
Schwzoff

Els organitzadors i amfitrions de la festa de Sa Figuera es varen retratar davant el cartell d'enguany, dibuix obra de tres artistes locals: Eva Barceló, Ninona Mayol i Elena Gelabert.

Dibuix de Concepció Bauçà de Mirabò.

Fa uns 50 anys, al pati de la Puresa de Valldemossa. D'esquerra a dreta, en primer terme: Mateu Trias, Josefina Colom, Margalida Esteva, Matilde Serrano, Antònia Serrano, Malen Estaràs, ?, Joan Boscana. En segon terme: Maria Boscana, Margalida Rullan, Joana Aina Colom, Margalida Pericàs, Maria Mercant, Petra Ordinas, Antònia Estradas. Darrera: Joana Pons, Francisca Calafat Mas, Antònia Boscana, Francisca Morell, Margalida Torres, Maria Fiol, Margalida Fiol. Fotografia de l'arxiu de Francisca Calafat Mas.

El 25 de gener de 1963 el bisbe de Mallorca, Jesús Enciso Viana, va confirmar a la parròquia de Sant Bartomeu de Valldemossa vint-i-vuit nins i vint-i-sis nines, dels quals us n'ofereim el llistat i dues fotografies. Fou el padrí dels nins al metge Antoni Morey Bauzá i la de les nines Antònia Morey Calafat.

Pareix una premonició: Maria del Pilar Cañellas Calafat rep la confirmació, l'escolà és Antoni Mas Esteva. Anys més tard es juntarien altra vegada davant l'altar, però aquesta vegada per casar-se. Foto arxiu de Maria del Pilar Cañellas.

José Maria Algaba Algaba. Francisco Algaba Ventoso. Gabriel Calafat Castelló. Miquel Calafat Mas. Gabriel-Josep Calafat Mercant. Sebastià Calafell Torres. Bartomeu Capllonch Ripoll. Sebastià Carbonell Martorell. Ramon-

Catalina Colom Colom en el moment de rebre la Confirmació. Fotografia arxiu de Josep Lladó Vila.

Joan Coll Pastor. Pedro Colom Colom. Josep Estaràs Torres. Miquel Esteva Colom. Fèlix Morco Mercant. Antoni Mas Estaràs. Guillem Mas Estaràs. Miquel Mas Esteva. Gaspar-Pau Mas Garcias. Jaume Morey Torres. Antoni Palmer Mas. Jaume Palmer Mas. Pedro Romaguera Colom. Joan Salas Estaràs. Pedro Solivellas Villalonga. Joan Torres Calafat. Gaspar Torres Pons. Joan Vicens Oliver. Bernat Vila Mulet. Miquel Vila Mulet

Maria del Pilar Cañellas Calafat. Magdalena Calafat Colom. Margalida Calafat Colom. Catalina Colom Colom. Joana Colom Calafat. Petra Colom Morey. Catalina-Francisca Fiol Mas. Amèlia Jiménez Cabañero. Joana Lladó Vila. Paula Maimó Bujosa. Margarita Mercant Morey. Margarita Molina Cruz. Petronila Molina Cruz. Práxedes Molina Cruz. Maria Antònia Pascual Parella. Margarita Pons Calafat. Margarita Pons Gelabert. Catalina Thomàs Pons Ripoll. Margarita Pons Ripoll. Catalina Ripoll Calafat. Carme-Catalina Ripoll Morey. Antònia Riutort Mas. Maria Antònia Riutort Rubert. Maria Salas Estaràs. Catalina Thomàs Torres Pons. Joana Maria Vila Mulet

Han passat quasi cinquanta anys des que es feren aquest retrat i hi ha coses que continuen igual: a na Francisca encara li agraden les cussetes, en Xavier continua estiuejant a Son Niu i a Valldemossa tenim angelets com na Margalida cada any per les festes de la Beata. D'esquerra a dreta: Francisca Calafat Gelabert, Xavier Sans Fortuny i Margalida Torres Calafat. Fotografia arxiu de Francisca Calafat Gelabert.

Aquests quatre companys de bauxes són, d'esquerra a dreta, davant: Mateu Mercant, «Garrit» i Antoni Lladó, «de sa Majorala». Darrera: Paco Vidal, «es Secretari Vell» i Macià Darder, «de can Doi». Fotografia arxiu d'Antònia Esteva Lladó.

Calefacció, climatització i sanejament

Carrer de 31 de desembre, 13
Tel.: 75 01 83
Telefax: 75 72 65
07003 Palma

LLIBRES, REVISTES I PERIÒDICS

Publicats en català i arribats a la nostra redacció el passat trimestre

Llibres

Títol: *Antropologia de la cuina mallorquina*

Autor: Sebastià Trias Mercant

Edita: El Tall

Col·lecció: «El calaix d'El Tall»

A partir d'alguns exemples concrets -les matances o els distints menús que apareixen a les *Rondalles Mallorquines*- aquest llibre vol oferir una mostra, a tres nivells, de la cuina popular mallorquina.

Primerament vol reflectir els hàbits de menjar de la societat illenca i demostrar el paper de la cuina dins la cultura mallorquina en el moment de començar la desfeta de l'estructura agrària tradicional.

Evocar també els llaços de continuïtat i discontinuïtat socio-dietètics amb la pròpia tradició alimentària que, malgrat els canvis, es conserva quasi intacta.

En tercer lloc, definir la semàntica cultural de la nostra cuina des del teixit dels «cuinemes» categorials, dels simbolismes dietètics, de

les ideologies alimentàries i de les formes de la taula de la civilització mediterrània de la qual en forma part.

Títol: *Girant l'ullada cap enrere. 10 Anys de Parlament Balear*

Text: Miquel Segura

Fotografies: Cati Cladera, Javier Coll, Miguel Font, Lorenzo, Vicent Marí, Oscar Pipkin, Ramón Rabal, Antoni Salvà, Joan Torres, Josep Vicens.

Edita: Parlament de les Illes Balears

Amb motiu del X Aniversari de la promulgació de l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears, es va fer una exposició de fotografies sota el títol *Girant l'ullada cap enrere*. La mostra, obra d'un grapat de periodistes gràfics, tingué gran acceptació. Aquest llibre les recull i ens les ofereix amb un recull d'articles que, des de la pluralitat d'opinió pròpia d'una societat democràtica, donin a conèixer el que ha significat una dècada de parlamentarisme a les Balears.

Títol: *Estudis Baleàrics. Homenatge a Guillem Cabrer (1994-1990)*

Autor: Diversos. Coordinen: Joan Mas Vives i Carme Bosch Juan

Edita: Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear

Col·lecció: *Estudis Baleàrics*. Núm. 42

Dedicada a la memòria de Guillem Cabrer, porta, entre d'altres un article de

Josep M. Llompart titulat «Estudis sobre l'obra de Guillem Cabrer».

Títol: *Estudis Baleàrics. Jaume Vidal Alcover (1923-1991)*

Autor: Diversos. Coordinen: Carme Bosch Juan, Joan Mas Vives i Pere Rosselló Bover

Edita: Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear

Col·lecció: *Estudis Baleàrics*. Núm. 46

És un estudi de les diverses facetes de l'obra de Jaume Vidal Alcover, del qual uS oferim uns tankas:

RAMON LLULL

La teva pensa
va treure una florida
d'eternes roses:
tenien la paraula
de Déu en cada fulla.

RUBÉN DARÍO

Un esclau negre
mastega les blancures
d'una marquesa.
La versallesca lluna
sobre el mar de les Índies.

F. GARCÍA LORCA

Focs d'artifici
que al cel van. Les estrelles
se n'enamoren.
Dins l'hort, les llimoneres
somnia l'aigua morta.

bar
LOS TILOS

Plaça de la Cartoixa, 16 A
Blanquerna, 5
Tel. 61 61 01

Revistes

Ariany. Núm. 185

Revista de l'Associació Cultural Ariany.

Artesania Balear. Núm. 5

Revista d'informació i divulgació de l'Artesania de les Illes Balears. Editada en castellà i català.

Coanegra. Núm. 107 i 108

Publicació mensual de Santa Maria del Camí. Andreu Bestard Mas en fou un gran col·laborador.

Damunt Damunt. Núm. 24, 25 i 26

Revista d'informació local. Sant Joan.

Dies i Coses. Núm. 35

Es fa a Calonge i es distribueix també a s'Alqueria Blanca, Santanyí, Cala d'Or i s'Horta.

El Mirall. Núm. 62

Editada per l'OCB. Hi llegim un extens article -cinc pàgines- de Benigne Palos i Vadell «Records de 65 anys de muntanya. Currículum d'un muntanyenc emèrit».

Es Molí Nou. Núm. 76

L'edita l'OCB a Vilafranca.

Fent Carrerany. Núm. 84 i 85

L'edita l'Associació Cultural Fent Carrerany de Maria de la Salut. Pel número 85 ens assabentam que al mes d'agost han retut homenatge a Josep M. Llompart amb diversos actes i amb l'exposició itinerant sobre la vida del poeta que tinguérem també a Valldemossa.

Illes Blaves. Núm. 1

Butlletí informatiu per a les comunitats balears assentades fora de les Illes. Editada en castellà i català. Presentada per l'encara consellera adjunta a la Presidència, Rosa Estaràs.

L'Alguer. Núm. 28

Editada per l'Obra Cultural de l'Alguer, ciutat de l'illa de Sardenya. Hi llegim un acurat estudi de Carles Duarte titulat «El català, entre autonomia política i tradició cultural».

Lluc. Núm. 774

Sota el títol *La nostra història manipulada*, la revista *Lluc* presenta un monogràfic en defensa del nostre idioma i identitat que es mereix un 10 des de l'editorial fins al darrer article.

Llucmajor de Pinte en Ample. Núm. 134 i 135

Editada per l'OCB a Llucmajor. Publica regularment articles de toponímia molt interessants.

Mel i Sucre. Núm. 157 i 158

L'edita l'OCB a Sant Joan. Al número 157 publica un article sobre els pous públics de Sant Joan. En contabilitat setze.

Molí Nou. Núm. 75

L'edita l'OCB a Vilafranca.

Montaura. Núm. 23

Revista de Mancor de la Vall. L'edita el Col·lectiu Montaura. En aquest número podem llegir alguns articles ben interessants, per exemple, sobre els molins fariners d'aigua al terme de Mancor o sobre la toponímia d'aquesta vila.

Portula. Núm. 129, 130 i 131

Informatiu Cultural de Marratxí. Té una secció -Un poc de tot- en la qual, entre altres coses, es fa referència a les publicacions rebudes, idea que copiam.

Ressò. Núm. 50 i 51

La revista *Miramar* felicita la seva germana *Ressò* perquè ja ha arribat al número 50 i agraeix la invitació rebuda per assistir als actes de pre-

sentació d'aquest número a Campos i a Palma. Enhorabona i ànim per continuar la tasca que us heu proposat.

Revista de Ciència. Núm. 11

Editada per l'Institut d'Estudis Balearics, publica articles científics en català i castellà.

Santa Margalida. Núm. 18

Editada per l'OCB de Santa Margalida, la dirigeix el poeta i glosador Rafel Bordoy i Pomar.

Solcs i ones. Núm. 6 i 7

Butlletí informatiu de la Conselleria d'Agricultura i Pesca. Al núm. 7 porta la notícia: «Itinerari per a invidents al Parc de s'Albufera».

Udol. Núm. 3

És la revista de Llubí.

Periòdics

Felanitx

Núm. 2850 al 2857

Subtitulat *Setmanari d'interessos locals*.

Al núm. 2857 hi ha una carta al director en què es protesta perquè l'Ajuntament de Santanyí va censurar una col·laboració poètica que havien demanat a Cosme Aguiló -conegut estudiós i poeta santanyiner- per a un recull de poemes dedicats a la Mare de Déu de Porto Petro. En paraules del batle, «no subvencionam la poesia d'una persona que critica l'Ajuntament».

L'Estel de Mallorca. Núm. 268 al 273

Periòdic quinzenal. Antic *S'Arenal de Mallorca*. Del seu editor i director, Mateu Joan i Florit, s'ha dit que pareix un profeta. Porta barba, però no té cap pèl a la llengua.

SIMPOSI SOBRE CICLONS TROPICALS

El pare Benito Vinyes, jesuïta, va néixer en un poble de la província de Tarragona i va morir a l'Havana, Cuba, el 23 de juliol de 1893. El pare Vinyes fou, durant molts d'anys, director de l'Observatori Astronòmic i Meteorològic de Belén, a l'Havana. Entre altres treballs, va publicar, poc abans de morir, un notabilíssim estudi: «La estructura y trayectorias de los ciclones del Caribe». Bona part de l'estudi continua essent vàlida avui en dia, la qual cosa és impressionant, si tenim en compte la manca de mitjans informatius de què es disposava en aquella època. No ha d'estranyar, doncs, el prestigi de què gaudeix el pare Vinyes en els medis científics internacionals, especialment en els relacionats amb la meteorologia.

Per commemorar el centenari de la mort del pare Vinyes, la Societat Meteorològica de Cuba, l'Acadèmia de Ciències i la Companyia de Jesús organitzaren el Simposio de Ciclonologia Tropical *In Memoriam* del Padre Vinyes (l'Havana, del 19 al 23 de juliol de 1993), al qual assistiren, particularment convidats, el president de l'Associació Meteorològica Espanyola (AME), doctor Alberto Liñes i el nostre col·laborador Jaume Miró-Granada Gelabert, ex-president d'aquesta associació.

El senyor Miró-Granada va presentar una comunicació titulada «Cincuenta años de estudio de ciclones del Mediterráneo. Un caso de miniciclón cuasitropical en Baleares». Es refereix al fenomen meteorològic de petita escala, però molt violent, del dia 2 d'octubre de 1986 a la mar Balear, que mostrava, vist des d'un satèl·lit, molta semblança amb les borrasques

o els ciclons de tipus tropical, i segurament, una gènesi essencialment diferent dels que es formen en aquesta època de l'any a la Mediterrània occidental. En passar per l'illa de Mallorca va produir importants destrosses. Es va presentar un vídeo produït per la TV3 de Catalunya, particularment instructiu sobre el fenomen.

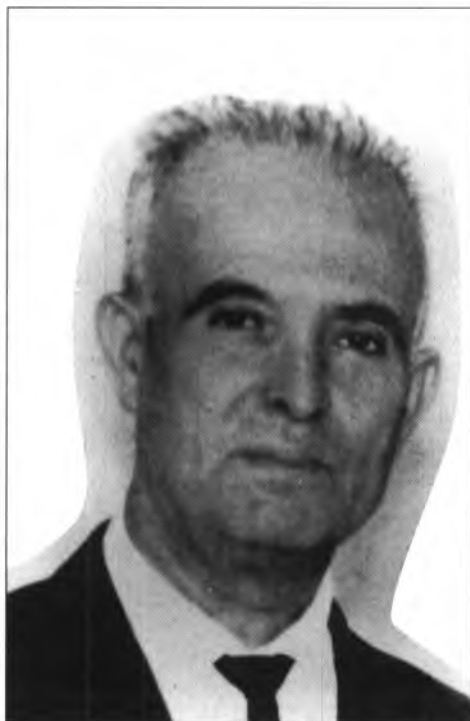
L'assistència al simposi, que tingué lloc al sumptuós marc del Capitoli de l'Havana, va ésser molt nombrosa: a més a més dels científics cubans hi va haver delegacions de Mèxic, Veneçuela, Jamaica, els Estats Units i Espanya. El nostre col·laborador, en iniciar la seva comunicació, va presentar documentació gràfica expressiva de les relacions comercials i de relació social que en el passat segle hi havia entre Mallorca i Cuba a través dels vaixells de vela de la matrícula de Palma.

SEBASTIÁN SERRANO BENÍTEZ

El 22 de novembre farà 25 anys que morí Sebastián Serrano Benítez. Nat a Villarrasa, Huelva, va residir a Moguer i Madrid. Va fer oposicions per a carter i vingué destinat a Valldemossa. Aquí va conèixer Antònia Darder Boscanà i aquí es varen casar. Tingueren una nombrosa descendència -set fills i devuit néts- dels quals un bon grapat col·laboren a la revista *Miramar*.

Entre altres activitats, Sebastián feia poesies i escrivia. Era el corresponsal dels diaris de Ciutat.

Després d'uns anys com a carter va fer unes altres oposicions a Madrid per a oficial de Correus

i el destinaren a Palma. Va fer d'administrador ambulant i anava amb el tren a Artà, Sóller, Santanyí i Sa Pobla.

Va ser el corresponsal de Previsió Social a Valldemossa i malgrat el canvi de residència no va perdre mai el contacte amb la gent valldemossina.

Gran estimador de Mallorca, va saber inculcar als seus fills l'amor per l'art, la cultura i la poesia.

Tingué amics per tota l'illa, els qual ploraren amb la família Serrano Darder la seva prematura mort.

Al programa de les festes patronals d'Artà de l'any 1948 apareix un article de Sebastián Serrano titulat «Viaje a Artà», que us oferim, traduït al català pel seu fill Pere Bru Serrano Darder.

VIATGE A ARTÀ

Acomodats en un ampli departament d'un cotxe AB de la Companyia de Ferrocarrils de Mallorca, sortim de l'estació de Palma cap a Artà, amb l'ànim de recrear nostre esperit quan travessem l'Illa per visitar més pintorescs.

Tot just quan es mou el tren, uns suaus vaivens, produïts en el carruatge quan aquest passa damunt les agulles, ens engrosen, tous, al nostre seient.

Els amples finestrals del vehicle ens permeten dominar per ambdós costats el meravellós paisatge ofert als nostres ulls, a mesura que ens allunyam de la ciutat.

Una infinitat d'ametllers embe-

lleixen el camp, que, fins passat el Pont d'Inca, trobam clapejat d'alegres casetes i fullosos horts.

Per l'esquerra, l'ondulant serralada que mor en el cap de Formentor retalla l'horitzó amb sinuosa línia.

Des de les seves cuculles, baixen oliveres mil·lenàries i, a la plana, la resta dels arbres, vinyes i conreus converteixen la major de les Balears en un immens verger.

Un pic passada la ciutat comercial d'Inca, el tren es mou amb més rapidesa i travessant l'extensa i feraç pagesia de Sineu, Sant Joan i Petra, mentre resten a la seva dreta els famosos santuaris de Bonany i Sant Salvador de Felanitx.

Quilòmetres abans d'arribar a Manacor, ja perfilam l'esvelta silueta de la torre gòtica.

Alleugerits d'alguns cotxes de viatgers, partim d'aquesta industriosa ciutat, el cel de la qual és creuat freqüentment per esbarts de coloms; passam pels pobles feiners de Sant Llorenç i de Sant Miquel i descobrim poc després la severa majestat de la mar per damunt de figueres, ametllers i garrofers.

En aturar-nos a na Penyal, romanem esbalaïts a la riallera platja de Cala Millor i a Punta Amer, teatre de fets històrics no gaire llunyans.

Prop del puig de sa Font, trobam la simpàtica vila de Son Servera, que posseeix, a la costa, dues de les cales més encisadores de Mallorca: Cala Bona i l'esmentada amb anterioritat Cala Millor.

Tan aviat haurem sortit de la darrera estació, quan la màquina, entre brúfols de vapor i estridents siulos, ens porta serpentejant entre la variada arbreda i ens introdueix durant uns moments a la corada de la terra; reapareix fumejant i oferint-nos la visió, en breus segons, del Rafalet, possessió de regust oriental, la casa camperola de la qual es troba envoltada de fassers, com donzelles agarenes enreixades al seu harem.

Més llunyanes, les muntanyes, mentre es recullen les gonelles, remullen llurs peus dins la nacrada escuma de la mar.

Una mica més, i

ja colombram una antiga fortalesa que corona un pujol i, pels vessants, l'espargiment d'una vila anomenada Capdepera.

A l'entrelluu, es deixa veure en dies clars un retall del mar que ens uneix amb l'illa germana i, sobre la blavor, la tènue línia de l'horitzó menorquí.

Un petit pont part damunt d'esponerosa horta, i el tren reprèn la ruta, creixent en els freqüents i aguts siulos, que anuncien l'arribada al final del trajecte.

Però no et descuris, viatger encisat per les bel·leses que la comarca et mostra, perquè no tindràs gaire temps per esbargir-te amb el regi espectacle que t'ofereixen la històrica vila d'Artà, la seva sòlida parròquia i l'esvelt santuari de Nostra Senyora de Sant Salvador.

Doble filera de xiprers semblen obscurs penitents que pugen i baixen des del magnífic temple fins a la simpàtica ermita.

El recinte emmurallat farà que recordis pretèrits segles de fletxes i llances, escuts i espases.

Minuts més tard, el renou dels frens i el sotragueig dels carruatges damunt les agulles, ens fa avinent el final del viatge.

Posam peu a terra i romanem gratament sorpresos quan contemplam

per sobre de la llarga murada que s'estén a la sortida de l'estació com estols de belles artanques, per breus moments, han deixat de fer llatre amb el garballó i s'entenen ara a observar els nouvinguts, mentre els adrecen qualche somris lleugerament maliciós o bé un encertat comentari.

Part damunt d'elles, els brancatges d'uns formosos pins fan ressortir llur verdor sota el blau brillant d'Artà.

Per l'andana hem vist el cèlebre Toni de la Fonda Randa, que, ulls espolsats i actitud vigilant, està a l'aguait de l'arribada de turistes i viatjants, i s'omple de satisfacció quan aquests arriben en gran nombre.

En Pere Francesch, fetgerrut, potxós i comportívol, enfila el seu autobús cap al centre de la vila, mentre fa sonar estrepitosament la botzina i defuig amb serenitat carros i cantonades, fins que ens deixa a la plaça de Calvo Sotelo.

Allà quedam indecisos, perquè les cinc embocadures de carrer ens atreuen per un igual.

Emperò deixem que el camió continuï la ruta cap a Cala Ratjada i veurem que ha calgut arribar a Artà quan pugem a l'esplanada de l'església i puguem contemplar el poble que s'estén als seus peus: el convent

dels Pares Franciscans que s'aixeca a l'enfront i, sobretot, quan remuntem cap al santuari on hom venera Nostra Senyora de Sant Salvador.

Allà romandrem extasiats davant l'admirable quadre que ens brinda la natura, la qual es va lluir en aquest lloc vessant les seves millors gales.

Allà l'albada sembla més rosada als matins, les postes de sol conserven per més temps llurs ruboritzats colors i la lluna deixa caure amb més profusió la seva pàl·lida pluja d'argent.

Allà oblidarem les incomoditats del viatge, els afers i les penes, i restarem sostinguts, com alosa a l'aire, entre el cel i la terra, admirant l'indret que la Verge escollí com el més exquisit.

I aquesta agradable impressió que rep el forà quan arriba a Artà, l'assaboreixen els bons artanecs en arribar a Son Catiu, els qui vénen de Son Servera; al coll d'Artà, els qui arriben de Palma; a Morell, els qui procedeixen de Santa Margarida, i als Pujols els qui van sortir de Capdepera, i resen la Salve amb què tenen per costum saludar llur Patrona, amb la mateixa emoció, estenent la vista pel dilatat i plaent jardí que com més se'l mira, més garrit compareix.

Sebastià Serrano Benítez

Abans de pujar a Cartoixa,
en s'hivern quan ja fa fred
o s'estiu, en fer calor,
si ho voleu dolcet-dolcet:
pastissos de lo millor,
PASTISSERIA SA CARTOIXA.

FORN I PASTISSERIA «SA CARTOIXA»

Via Blanquerna, 1
Tel. 61 25 20

VALLDEMOSSA

ANÈCDOTES DEL FESTIVAL CHOPIN 1993

DARIA MONASTYRSKI (PIANISTA): Es una jove de vint i tres anys (casada amb el seu professor de piano) que resideix a Jerusalem i que a més d'esser simpàtica, toca molt bé el piano i té una llarga carrera per davant. Acabat el concert sorprengué el públic perquè de bis, només en donà un parell de notes i tallà la interpretació de manera molt eixuta. Aquest fet es podia interpretar com una fanfarronada i una manca de respecte cap al públic, però nosaltres compremem què li passa a una jove pianista que té la responsabilitat d'obrir el Festival i a qui manca rodatge, si la comparem amb la resta de pianistes (per exemple, al descans es tancà a la sala del piano, dintre la cel·la, i deia que després d'aquest concert es retiraria com a concertista perquè havia tocat molt malament. Segur que s'exigeix molt a si mateixa i això és bo per a la seva carrera).

El més divertit és que rebérem per telefax el programa que havia de interpretar al concert i per error d'impressió només va arribar la meitat, per la qual cosa a l'hora d'imprimir el programa vàrem haver d'emprar un truc màgic (basat en l'experiència): cercar les obres que havia tocat als seus darrers recitals; hi va haver sort i varen coincidir.

JOSEP GUINOVART (PINTOR): A més d'esser un amic de fa molts d'anys, ens sorprèn constantment amb la seva pintura, cal ressenyar que les camisetes del Festival d'enguany amb la seva empremta (ditada) han quedat una *xulada*.

El títol de l'exposició a la Sala Capítular estava relacionat amb el

centenari de Miró, *Guinovart per a Miró: Germinació del blat*, i ens mostrà tota la força i la intensitat comuna a tots dos pintors, catalans i universals.

CARLES SANTOS I XAVIER OLIVÉ (PROMENADE CONCERT): En les nostres paraules, la moguda que es va organitzar el dissabte dia 7 a la Cartoixa: a la plaça, als jardins, als corredors i a la cel·la Chopin va esser al·lucinant.

El muntatge de l'espectacle el dia abans era increïble, hi havia quilòmetres de cables per tot arreu per connectar els monitors que cada grup de músics tenia per poder seguir el director -Carles Santos- que estava encamellat en una torre de ferro a l'entrada de la plaça, després hi havia uns violinistes als bancs del safareig, els timbals -la percussió- enfilats dalt de la glorieta i la cantant, amb un

vestit al·lucinant, dalt de la torre -l'aljub enrevoltat d'heura- als jardins, i moltes més coses. El so era com un núvol sobre la Cartoixa...

Estam molt satisfets d'haver introduït aquesta festa -com a innovació cultural- al nostre festival i sobretot, que a la gent li hagi agradat tant, perquè aquest espectacle gratuït ha representat un gran esforç econòmic per al Festival.

Cal assenyalar que l'espectacle es va enregistrar en vídeo i que trobarem un dia perquè totes les persones que malauradament no hi pogueren assistir ho puguin veure, encara que sigui per televisió.

Per cert, record que la nit abans devers les dotze, passejant amb el meu marit -una vegada acabat l'assaig general- pels jardins coincidírem amb en Toni Munar (ex-director general de Turisme i l'home que portà el pes de la promoció turística de l'Expo), un germà seu i la cantant -Uma Ysamat-, que ens va comentar que cantar de tan amunt era tot un repte, per a la veu i perquè -com ja sabreu- han d'anar molt alerta amb els corrents d'aire, i que no tenia gens de por, ja que Carles Santos l'havia enfilada a llocs molt pitjors. El que cap de nosaltres no sabia -ens ho va contar Jorquera- és que el seu vertader nom és Montserrat Sunyer i que en la seva carrera artística va esser pianista abans que cantant. I parlant de tot, us demanareu com ho férem per enfilarla allà dalt: va esser tota una odissea, per començar, no hi havia cap escala que arribàs tan amunt. En Tomeu de Son Verí i en Miquel Fuster -el tècnic

de llum - s'enginyaren per afegir dues escales i pujar una tarima dalt de la torre -que no hem d'oblidar que és un aljub ple d'aigua. Mentre, en Xisco Oliver podava l'heura perquè la soprano pogués pujar sense esgarrinxar-se. Tot va anar molt bé, malgrat els nervis que passàrem per mor del temps -el matí feren quatre gotes-, ja que si els cables s'haguessin banyat, l'espectacle irrepètible se n'hauria anat en orris, emperò com moltes altres vegades, segur que la nostra Beata ens va donar una mà.

NIKOLAI DEMIDENKO (PIANISTA): El seu concert fou memorable, va entusiasmar el nombrós públic, que l'aplaudí tant i tant que ens va regalar fins a tres bisos. La seva interpretació de la *Sonata en Si Menor* de Liszt va ésser magnífica.

RAFAEL OROZCO (PIANISTA): Ens va deixar KO amb la seva força interpretativa, tocant la *Suite Iberia* d'Albéniz, una obra, com digué ell, molt sacrificada, ja que després de tocar-la, un acaba totes les forces i no pot atrevir-se -com volia fer ell- amb un *Nocturn* de Chopin com a bis. Sí que és sacrifici, doncs duu prop de trenta anys estudiant-la (i es nota l'esforç). A més a més, com ens explicava Joan Moll, mentre un pianista estudia i prepara la *Suite Iberia* pot aprendre quinze sonates de Beethoven. Va ésser un concert meravellós.

BERND GLEMSE (PIANISTA): Jove alemany que als trenta-un anys ens va delectar amb *Peces Líriques* de Grieg, dolces i boniques en el 150 aniversari del seu naixement. Del concert cal destacar la magistral interpretació de la *Sonata Núm. 2* de Rachmaninov, de la qual Narcís Serra -tot parlant amb Rafael Orozco al pati de les murtreres- comentava l'entremaliada i arbitrària estructura, que afegeix una major dificultat a la interpretació.

VÍCTOR JORQUERA (AFINADOR DEL PIANO): Ens va recordar el seu vell somni de fabricar

pianos a Espanya i que els anys 60 va intentar fer-lo realitat amb el tènocrata de torn al Ministeri d'Indústria -encara hi havia un militar en el càrrec-. Davant el seu ambiciós projecte, el militar s'exclamà: *¡Fabricar pianos en ESPAÑA!*, com si fos poc menys que un crim. Ens va comentar que malauradament, avui dia, aquest projecte ja no seria viable per l'aferissada competència entre les marques japoneses, coreanes i alguna de xinesa. I també contà com fabriquen els pianos a bord dels seus vaixells factories: les grans cases japoneses com YAMAHA o KAWAI, ja no perden el temps fabricant pianos a terra, sinó que els fan a la mar. Les fàbriques flotants surten de port japonès amb el ferro necessari per fabricar cents de pianos; de camí cap a Alaska, el seu primer punt de destinació, van fonent tot el ferro i forjant la carcassa metàl·lica de l'instrument i les cordes. Una vegada arribats a Alaska, tallen els avets, que serren en làmines i sequen per procediments artificials al mateix vaixell. S'encasten les làmines i ja tenen la caixa de ressonància a punt. La cadena de muntatge fa fum en el camí de tornada, els propers punts d'aturada seran els principals ports dels Estats Units, on desembarcaran bona part de la mercaderia: pianos de cua a preus increïblement competitius.

Ja ho val, aquests japonesos! Emperò no ens enganem, allà on hi hagi un bon STEINWAY o BÖSENDORFER fabricat amb pi harmònic -secat per mitjans naturals- provinent dels anomenats boscs musicals del centre d'Europa, que es llevin d'enmig tots els pianos japonesos del món.

Víctor Jorquera cursà deu anys de piano mentre aprenia del seu pare l'ofici d'afinador. Per cert, quan vingué a casa a afinar el piano ens deixà bocabadats de la dolçor que dóna a la música; ja ho diuen, que és important tenir una bona orella, per ventura algun any ell i Narcís

s'animen i ens sorprenen amb un concert a quatre mans.

MARIA JOSÉ COROMINAS (LLICENCIADA EN HISTÒRIA DE L'ART I EN SOCIOLOGIA): La seva tesina versa sobre la cultura i la música. La seva conferència «Joan Miró i la música» va ésser molt interessant i és gairebé impossible de resumir. Intentaré fer-vos-ne algunes pinzellades:

- Miró és l'estimat mestre avantguardista, intel·lectual, que uneix la música i la poesia.

- Amb el dit feia pam, pam, pam sobre la taula mentre taral·lejava i directament això es tornava moviment a l'espai, que plasmava amb el pinzell als seus quadres.

Com veim ara, als anys vuitanta i noranta, es veu d'una manera més clara la unió entre la plàstica i la música, així, una enquesta ens diu que el 95% dels pintors mentre treballen escolten música.

Aquesta relació és interactiva i els músics també poden crear des de la visió d'uns cercles o el moviment de l'art dels plàstics.

- Hi ha una foto de l'any 1950 de Miró observant com balla La Chunga (ballarina de flamenc) amb els peus descalços. Miró, a més de per la música del ball, el moviment de la ballarina, és atret pels peus, perquè segons ell són el punt que acumula tota l'energia de la persona, fet que es veu als quadres, quan pinta uns peus gegants comparats amb el resta del cos.

- Durant la Segona Guerra Mundial desplaça a segon terme la poesia i empra la música com a font d'inspiració. Els seus predilectes són Bach i Mozart -del primer diu: «M'ensenya grans lliçons d'arquitectura», del segon diu: «Desprèn amor, puresa i simplicitat» (això és el que fa Miró en pintar).

«Les constel·lacions», obra mironiana que demostra la relació amb aquests músics.

- Dels músics moderns Brahms i

Wagner diu: «M'emocionen molt, tenen paràmetres de molta força».

- L'any 1947 li agrada igual el clàssic que el swing, a més dels anteriors i de Beethoven, entre els contemporanis hi ha Manuel de Falla, Ravel i Strawinsky.

- El 1940 treballa a «Les constel·lacions», s'aixeca dematí, va fins a la catedral de Palma i sent els assajos d'orgue en absoluta quietud, sense més visitants, mentre veu els canonges vestits de vermell que contrasten amb la llum que passa pels vitralls. Posteriorment el plasmament a l'obra capta la força de l'estàtica, del contrast del color entre vermell de la sotana i blanc dels murs, la força de la música i de l'arquitectura de la catedral. Tot plegat crea un ambient especial, que tots hem pogut sentir en entrar en una església. Com a plasmament mental després surt el 1945 «Ballarina escoltant l'orgue» i «Dona escoltant música», per la idea de tranquil·litat.

- Música evasió-quaders catalans-ritme que canvia l'estètica.

Diu ell: «Quan acabo de treballar, tots els dies llegeixo poemes i escolto música per conservar i mantenir el meu estat moral com un boxador s'entrena per mantenir-se en forma física».

- Els petits elements es converteixen en notes en un pentagrama, les notes es mesclen amb els signes de l'estel, l'ocell i la ballarina, tots tenen moviment.

- El 1936 col·labora amb els compositors catalans i el 1976 fa la portada per al Digodal de Mestres Quadreny...

- Utilitza com Stockhausen -per fer música- elements no convencionals. Miró vol la vida i considera que elements com la brotxa, com més vella, millor, ha perdut la sequedat i té vida i ha donat vida a molts quadres -resumint, que no és el mateix una dona abans de parir o després.

- Diu ell: «Tinc afinitats amb el meu amic compositor contemporani

J. Cage. Manté un diàleg d'intercanvi amb Varese» (Miró fa les cobertes per al seu disc *Densitat 21'5*).

- Parla del món de la música dels insectes, de la platja, de la gespa.

El soroll natural que es produeix quan la brisa mou la gespa -li agrada la música especial que ens dona la natura. Ell diu: «*Je travaille com un jardinier*», utilitza no només l'observació sinó que recull per prendre la vida que li dona la natura, per exemple un esquelet d'una *Mantis religiosa*.

Diu: «Allò que busco és un moviment immòbil, és com l'eloqüència del silenci» (any 1959).

- Treballa en coreografies per a teatre i fa els decorats per a *Romeo i Julieta*, fa vestuaris, col·labora amb ballets, fa cartells...

- Raimon li dedica la cançó que acaba dient: «D'un roig encès voldria el món i dir les coses tal com són...». Miró fa la portada del disc.

- Per acabar, una anècdota que contava el seu nét David: A Barcelona, el padrí veia la tele als 80 anys amb David i Emili -l'altre net-; miraven un concert de Jimmy Hendrix i quan va acabar, digué Miró: «M'ha interessat molt el que fa aquest noi, en certa manera fa el que faig jo». Tenia una gran vitalitat que li sortia de l'ànima, comparable fins i tot amb la d'un rei del rock.

BARTOMEU LLUÍS FERRÀ (1893-1946): Pintor i artífex amb Aina M. Boutroux del museu a la Cel·la F. Chopin-G. Sand, núm. 2.

Les paraules més maques del pròleg del programa d'enguany van dedicades a ell, són les que diuen: «Bartomeu Ferrà ens ha dit que el Festival de 1993 el dedicàssim als seus amics Joan Miró i Jaume Mas Porcel. Quan li hem recordat que també calia celebrar el seu centenari ens ha dit que l'activitat cultural que representa la Cel·la Chopin, núm. 2 i el nostre festival era per a ell una contínua festa».

MIQUEL ESTELRICH (PIA-

NISTA): Bon amic des de fa molts d'anys, va estar ben acompanyat al seu debut al Festival per la seva dona i tots els joves pianistes que toquen al palau del Rei Sanç cada dia, com Xisco Blanco, Xavier Mut, Albert Díaz (capitanejats pel seu mestre, Emilio Muriscot -que fou deixeble de Mas Porcel-) i per nombrosos amics del món de la música i també de la Cartoixa, com Margalida Torres, Cati Calafat i Maria Carbonell.

Amb la fantàstica mezzosoprano SYLVIA CORBACHO, que ens va fer somniar amb la seva dolça veu, feren un homenatge preciós al compositor mallorquí Jaume Mas Porcel: màxim col·laborador de les activitats de Joan M. Thomàs, la Capella Clàssica i els primers Festivals Chopin, l'any 1960 fou el promotor del Primer Concurs Internacional de Piano Frederic Chopin a Valldemossa, en el qual actuà com a secretari.

El moment més emocionant del concert va ésser quan, entre els aplaudiments a Sylvia i a Miquel, aquest aixecà les partitures de Mas Porcel i les mostrà al nombrós públic present (més de 350 persones) moment en què va augmentar encara més la intensitat dels aplaudiments -cosa molt difícil, perquè eren ja màxims-, cosa que demostra com la gent l'estima i sempre el recordarà en les seves obres.

NARCÍS SERRA (VICE-PRESIDENT DEL GOVERN ESPANYOL) i la seva dona CONXA VILLALBA: De cada any es fan estimar més, perquè són un matrimoni la naturalitat i confiança dels quals ens demostren que, a part dels càrrecs que porten, són dues persones encantadores amb tota la gent que hi parla.

La seva aventura d'enguany fou que un dia sortiren a passejar amb la Zodiàc i els entrà mal temps, llavors deixaren la barca a la Foradada, on trobaren els sollerics que preparen les paelles per als turistes que hi van d'excursió amb la Golondrina i s'oferiren a dur-los fins a Deià amb

Fotografia d'Amparo Garrido

el seu jeep. El súmmum va esser que el cotxe -a mig camí- va rompre un palier i varen haver de pujar a peu fins a dalt.

Narcís, que ha hagut d'escurçar les vacances -a causa de la delicada situació econòmica que travessam- assegurava que malgrat tot, ha gaudit com sempre de Mallorca, la pau de Deià, el mar, la música... I afegia que el nivell del Festival d'enguany havia estat molt elevat i que difícilment trobaríem molts de festivals que mantinguessin aquest nivell al llarg de tres concerts: Demidenko, Orozco i Glemser han deixat el llistó molt amunt per a l'any que ve.

Mentre, al pati de les Murtreres, Conxa parlava amb César López, la seva dona, Rosita Lladó, i la senyora Juana Mas, de tant com els agrada Barcelona i del viatge que han fet per tot Europa. Conxa ens contava que a l'hivern estan sempre a Madrid, però que cada cap de setmana van a Barcelona, on hi tenen la casa i la família.

I ja en el moment d'acomiar-se a la plaça, Narcís va fer un dels comentaris més lúcids que he sentit en boca d'un polític -i podeu creure que n'he sentit de tota casta- en molts d'anys. Parlant amb Josep Tarradellas, aquest li digué: «Narcís, el més

important per a un polític és que tingui bona salut» i Narcís va afegir «i una dona intel·ligent al darrere». A tot això, na Conxa, rient mentre pujava al cotxe ens deia «-Vosaltres no ho sabeu, però som jo qui li escriu els discursos».

M. ANTONIA MUNAR (PRESIDENTA D'UM): Que va assistir al concert inaugural del Festival, va esser per primera vegada amb nosaltres i li agradà tant, que el diumenge següent repetí. Ens digué que després de tot el dia a la platja tot jugant amb el seu fill havia acabat esgotada, però que venir i gaudir de l'ambient juntament amb la música era relaxant i meravellós.

JOAN MOLL (PIANISTA): Ens diu que afortunadament aquest és el primer any en què s'imparteix a Espanya la carrera de Musicologia, en principi només a dues o tres províncies, tot i que fa anys que és una carrera molt sol·licitada a Europa. També ens va comentar que tots els pianistes, sobretot de molt joves, escriuen la seva pròpia composició, emperò que haver de dedicar tantes hores a l'estudi comporta un esforç tan gros que o es dediquen a compondre o a fer de concertistes. No hi ha espai per fer bé les dues coses.

Per cert, estam tots d'enhorabona,

ja que gràcies al tractament que ha seguit a Alemanya, Joan Moll ha tornat als escenaris amb dos meravellosos nocturns a Valldemossa els dies 30 i 31 d'agost a la Cel·la -sota la lluna plena i amb gran èxit de públic i crítica.

CARLES ISAS (AFINADOR APRENT): Jove estudiant d'Econòmiques, abans estudiava piano i guitarra i ara aprèn de Víctor el bonic ofici d'afinar. Fa sis mesos que hi treballa i diu que li queda molt per aprendre i no aficar la pota afinant un piano. Es una tècnica complicada. Ens digué que la seva mare, la molt coneguda mezzosoprano Rosa M. Isas, enregistra a Canàries amb Alfredo Kraus. Ens agradaria poder escoltar-ho.

RAMON ANDREU (fill): Ens diuen que se'n va a Itàlia a perfeccionar els estudis de violí. Bona sort, endavant i ànima forta!

LLUÍS OLIVER: Va estudiar durant quatre anys solfeig a Lluc. A més, ens conta que el seu germà Miquel Oliver va estudiar violí i guarda totes les gravacions de la seva tia, Joana Barceló, que era concertista de piano. Mercedes Oliver, també germana seva, té el títol de professora de piano i una cosina, Catalina Cuerda Barceló, fa classes al Conservatori.

CATITA ESTARÀS: Cursà sis anys d'estudis de piano a Montevideo. D'aquesta sensibilitat per la música que m'ha donat sortiren els meus estudis de guitarra, bandúrria, solfeig i piano, que encara estudiï. Ens agrada tocar juntes una nova partitura: Ella fa el més difícil i jo, l'acompanyament. Es ben divertit!

MARGALIDA RIPOLL: Cursà també estudis de piano. Si passau pel carrer Uetam un horabaixa d'hivern sentireu com des de caseva brollen les notes del piano.

ROSITA LLADÓ: Cursà estudis de piano, record com a les noccs d'or dels seus pares -Perla i Jordi- a Montevideo ens va emocionar a tots en interpretar al piano dolçament la

cançó més estimada pels valldemos-sins: «Sor Tomasetta».

JUANA MAS: Ha fet de professora de piano a Montevideo. Ens digué com va gaudir de la música de Chopin amb la interpretació de Joan Moll a la Cel·la. A més, hi havia una conjunció especial entre la foscor de la nit, la llum de les candeles i les notes dels preludis que Chopin composà a la mateixa Cartoixa.

Que el desig que la música es mantingui viva perduri sempre i que de cada cop sigui més la gent que tenguí el goig de gaudir-ne, és el millor comiat fins a l'any que ve. Es segur que si al món totes les persones sentíssim aquesta mateixa sensibilitat i pau que ens dona la música tot a la Terra aniria millor.

Bé, i ara per acabar us contaré un acudit que el podria signar el mateix Joan Antelm: això és un repartidor de butà que va pel carrer oferint la seva mercaderia. De cop sent: -Sis bombones al setè. Agafa les bombones i comença a pujar per l'escala (no hi ha ascensor). Arriba a dalt ben cansat -pensem que és un dia dels més calentets d'agost- i en tocar el timbre surt un home que li demana: -On va, amb les bombones? Ell diu: -Vostè les ha demanat. L'home diu: -Jo no he estat, per ventura ha estat el lloro. El butaner agafa el lloro i el clava a la paret. El lloro mira a la dreta, veu un sanctrist i li demana: -Quan de temps fa que estàs així?. Sent una dolça veu que diu: -Dos mil anys. Ràpidament li demana el lloro, ben espantat: -I tu, quantes bombones demanares...?

Enguany passà curiosament... que un *chopin* (és a dir, un que curra al Festival) rebé, i és cert, dos minuts abans de començar el concert, un paquet... tot sorprès, l'obrí i hi trobà ni més ni manco que una sopera!

Molts d'anys! Fins el proper festival 1994.

María José Mas
Jaume Capllonch

LA VEU DELS NOSTRES POETES I GLOSADORS

Parado de Valldemossa

Perfils dins noble bres d'aquesta Vall
on silencis de murs foren missatges;
vostres danses, camins de benvingudes,
raigs d'un sol inquiet entre les flaires.

La llum va consentir perdre la vida
sota lleuger trepig de nostres àvies
i dins joves cors plens d'amorettes
s'escolten els desigs de les petjades.

No volguéreu els ulls del relicari
ni filàreu els vels de nuvolades,
sols secrets generosos de bellesa
han brostat en promesa d'ales blanques.

Són teixides clarors de les sirenes,
és temps embadalit que avui no calla,
són les hores omplertes de batecs
i trunyelles que són pinzells de l'albada.

Pere Bru Serrano Darder

Homenatge al Parado de Valldemossa
Valldemossa, festa de Sant Jaume de 1993

Oració a Sant Roc

Oh fill del Governador
del Reialme de Mallorca,
tu que les llàgrimes torques
de la pesta i el terror,
dóna'ns llibertat i amor
-avui llunyanes i esquives-,
i allibera les captives
vides, tu que en la presó
ratjaves pau i claror,
com una font d'aigües vives.

Llorenç Moyà Gilabert
de la Portella

Ciutat de Mallorca agost de 1986

El Gloriós Sant Roc

Patró dels Cavallers de
Santa Maria de la Pauada

A Salvador Cruellas Balle

Vora el niu de l'oronella
era pedra cantonera de la casa pairal;
de la clastra fou el pou,
i dels graners, el forment.

A Son Maxella, davant el portal forà,
un arbre resta abatut.
Un cicle ha finalitzat al migdia.
Punt rera punt,
el cercle s'ha clos mecànicament:
Néixer, créixer, treballar, estimar,
sentir, morir.

Néixer, créixer...

Valldemossa, juny de 1993

Antònia Serrano Darder

La Gàrgola Florida de Sant Felip Neri

Guaitant cap al carrer
des de l'altura,
amb gest esquiu que
dóna feredat,
per la boca rajant
aigua verdosa
que la façana
clapa d'humitat.
Fulles i flors
creixen damunt
l'esquena, semblant
polit cistell, tal
volta la llavor
portà d'enfora
qualque pintat ocell.
I mirant cap al cel
em plau pensar que,
dins el més esquerp,
la primavera un
jorn volgué brostar.

Maria Encarnació Coll

Les festes de la Beata

Repiquen campanes i tronen coets
comencen les festes de nostra païsana,
glòria de l'Església i de nostra pàtria,
la més alta glòria dels valldemossins.

Solemne novena, amb un cor perfecte
que vibra quan canta; bon predicador;
filigrana d'orgue... i un «Sor Tomasseta»
que els cabells aixeca, com a colofó.

Les bandes de música de fora la Vila
alegren les festes dos dies abans.
Hi ha concerts, *diana*, també xeremies
que alegren la vida dels petits i els grans.

Enmig d'aquests actes, l'Hereva es presenta
amb les seves Dames, vestides de festa.
La revetlla amb coca banyada amb bon vi
després d'oferir-nos un Pregó festiu.

La vigília anam a la processó.
Nins, joves i grans vestits a l'antiga
escorten pels nostres carrers de la Vila
la Santa Relíquia amb gran devoció.

I al so de *diana* comença el gran dia
de nostra païsana Santa Catalina.
De la gran diada és digne bessó
l'ofici solemne, des de l'avior.

El poble omple el temple que no dona abast,
tothom enllestit ben abastament.
L'Hereva amb les Dames, i l'Ajuntament.
I sempre invitada qualque autoritat.

La nina Beateta -i els seus angelets-
Reina de la festa, per tot acudeix:
processó i ofici, però és colossal
en el darrer dia, el carro triomfal.

A l'Oferta dansen els valldemossins
-són dels nostres balls el millor conjunt-
i davant l'altar, joves i fadrins
sembla que volessin, sense perdre el punt.

A mitjan setmana, per la gent major,
després d'una missa de pinyol vermell
presidida sempre pel senyor Rector,
no hi falta, a la plaça, abundant refresc.

I ens manca encara, per als nins un capvespre
de jocs: amb concurs, premis abundants,
comèdies, cançons, moltes llepolies,
trencadissa d'olles i curses de sacs.

Per als joves, el futbol i el festiu gimcana;
plats típics preparen mestresses de casa;
futbito per als pares i homes madurs,
tennis i altres herbes per a joves i adults.

I encara no hi manca comèdia i *berbena*
per omplir vetllades de tots aquests jorns
i fer més alegres els dies de festa,
car es malaveja contentar a tots.

La nostra cultura cada any ens aporta,
de pintures variades, una bona mostra.
Brodats, glosadors, ball de bot i cants
un concurs de fotos i documentals.

El «Sor Tomasseta» tot ho acompanya;
ballen els més joves. Van en desfilada
carretons, galeres, tot ben adornat,
fan la cort al carro, carregats d'infants.

Infants que frueixen tirant al bolei
confits, caramels dolços com la mel
dels seus panerets. Mes la Beateta
els porta en arroves: de dins sacs els treu.

I a l'aire els apleguen els petits... i els grans.
És tota una festa el carro triomfal...!
I acabat el dia ens felicitem
desitjant-nos veure festes com enguany.

Mercè C. Hernández Bordoy

Valldemossa, 1990-93

Camí florit

Llevamà, card, fonollassa,
rosella, cascall, lletsó,
vinagrella, corritjola,
ginesta, aritja, fonoll,
passionera, cugula,
mare-selva, safrà bord,
floravia, canyaferla,
baladre, argelaga, albó,
falguera, olivarda, estepa,
clavell de moro, coscoll,
heura, contell, englantina,
vidalba, murta, maimó,
cama-roja, campaneta,
ravenissa, bruc, guixó
(i en l'aire color de vauma
l'esgarripança d'un poll).

Josep M. Llompart

ESPORTS

TORNEIG DE FUTBITO BEATA 93

Els resultats dels partits del Torneig de Futbito la Beata 93 han estat els següents (quadre de la dreta):

Diumenge dia 25 de juliol, Gran Final del Torneig de Futbito Beata 93.

TENERIFE - 2 CUBATAS - 1

Per tant, el resultat final ha estat:

Campió: TENERIFE

Subcampionat: CUBATAS

Tomeu Torres

FUTBITO ESCOLAR

Hi ha hagut quatre categories. Iniciació, composta pels jugadors següents: Tomeu Calafat Lladó, Tomeu Rigo Mercant, Nadal Torres Mercant, José Angel Jiménez Polo, José Luis Vicens Torres, Miquel Morell Juan, Eduardo Ripoll Preston, Enrique Vives Sastre i Pedro Plomer Riutort.

Categoria benjamí, composta pel jugadors següents: Antoni Calafell Mas, Miquel Calafat Torres, Ricardo Jiménez Polo, Philipp Keweloh, Joel Margalls, Damià Amengual Calafat i Albert Timoner Rullan. Encara que jugaren força bé, no es pogueren classificar per jugar les finals.

Categoria aleví, composta pels jugadors següents: Pere Vila Fiol, Jaume Juan Calafat, Enrique Salvà Sedantes, Miquel A. Plomer Riutort, José Miguel Pons Navarro, Joan Lladó Sánchez, Enrique Compte i Simón Keweloh.

Finalment, categoria infantil, composta pels jugadors següents: Carlos Ripoll Preston, Jaume Salvà Sedantes, Toni Morey Mas, Denis Keweloh, Jaume Mayoll Llobet, Josep Mayoll Llobet i José A. Ruiz Jiménez, els quals, malgrat que varen fer tot el que pogueren, no aconseguiren arribar a les finals.

03-06-93

AMOHOS CAÑA VALLS

- 0 CUBATAS - 10

TENERIFE

- 5 VALLDEMOSSA DRAGONS - 1

01-07-93

SEX PUNKIES

- 2 SANTOS INOCENTES - 3

03-07-93

TENERIFE

- 2 CUBATAS - 2

AMOHOS CAÑA VALLS

- 2 SEX PUNKIES - 6

04-07-93

VALLDEMOSSA DRAGONS

- 1 SANTOS INOCENTES - 8

10-07-93

SEX PUNKIES

- 7 VALLDEMOSSA DRAGONS - 4

CUBATAS

- 2 SANTOS INOCENTES - 2

11-07-93

AMOHOS CAÑA VALLS

- 1 TENERIFE - 7

17-07-93

TENERIFE

- 2 SEX PUNKIES - 1

AMOHOS CAÑA VALLS

- 1 SANTOS INOCENTES - 20

18-07-93

CUBATAS

- 4 VALLDEMOSSA DRAGONS - 3

22-07-93

SEX PUNKIES

- 2 CUBATAS - 3

TENERIFE

- 4 SANTOS INOCENTES - 3

23-07-93

AMOHOS CAÑA VALLS

- 5 VALLDEMOSSA DRAGONS - 5

Esperem que l'any que ve vagi encara millor queenguany.

Gaspar Mas Garcias

V OLIMPIADES ESCOLARS, ESPORLES 93

Futbito

Es va participar en futbito amb cinc categories i en tennis amb dues.

Pel que fa al futbito, en la categoria iniciació es va fer el segon lloc. Es va fer un bon futbol, i només es va perdre davant els guanyadors, el Sóller. Els qui varen aconseguir aquesta bona classificació foren: Tomeu Rigo, Pep Lluís Vicens, Lluç Marco, Eddy Ripoll, Pere Joan Plomer, Nadal Torres, Miquel Morell, Tomeu Calafat i José A. Jiménez, tots ells entrenats pel gran entrenador Miquel Rigo.

En la categoria de benjamins, encara que no es classificassin per a la

final, feren un gran joc, ja que dels cinc partits jugats en guanyaren tres. El seu entrenador és Gaspar Mas.

En la categoria d'alevins, la actuació fou més discreta, però malgrat l'esforç del seu entrenador, Tomeu Pizà, i que lluitaren tots al màxim, això no va ser suficient per aconseguir un millor resultat.

En la categoria infantil es va aconseguir un tercer lloc en un gran partit, molt ben jugat per tots i ben dirigit des del banquet per Sebastià Vila.

Per acabar, en categoria cadet es va classificar en primer lloc sense passar molta pena, gràcies al fet que formen un gran equip i tenen un gran entrenador, que és Vicenç Colom Torres. Els integrants de l'equip són: Vicenç Morey, Toni Mercant, Toni Morell, Toni Cerdà, Tolo Morey, David Colom, Llorenç Lladó, Francisco Romaguera i Dani Calafat.

Gaspar Mas Garcias

INICIACIÓ

BENJAMINS

INFANTIL

CADET. Fotografies de Gaspar Mas Garcias.

TENNIS

Olimpiada Escolar d'Esports

Els representants de Valldemossa de tennis guanyaren les finals en les categories respectives: Tolo Morey (cadets) i José Antonio Ruiz (infantils).

BEATA 93

Els guanyadors en les diferents categories foren els següents: **Alevins:** Enrique Compte guanyà la final a Lluç Marco. **Infantils:** Tolo Morey va vèncer Toni Mercant. **Seniors:** Rafael Salas va guanyar Emilio Mulet. **Veterans juniors:** Lluís Oliver guanyà Gaspar

Mas en un disputadíssim encontre. El lliurament de trofeus es féu a l'Escola després del sopar de fi de festes.

SANT BARTOMEU 93 (Dobles)

Els guanyadors del Torneig Sant Bartomeu 93 en la modalitat de dobles han estat els següents: **Dobles infantils.** La parella formada per Toni Mercant i David Colom venceren

amb molta facilitat la formada per Sito Lladó i Tico Morey amb el resultat de 6-1 i 6-2. **Dobles seniors.** En aquesta categoria la parella vencedora fou la formada per Lluís Oliver i Toni Morey (aleví), que venceren en uns ajustadíssims tres sets la parella formada per Joan Ripoll i Toni Gallego, 6-3, 3-6 i 7-6.

MARC MARCO

Seguint la trajectòria d'aquesta jove promesa veim que continua recollint triomfs:

Guanyador del memorial Jordi Mut, en categoria infantil; subcampió en el Torneig Ciutat de Ciutadella; campió de Balears per equips, en categoria alevins. A Castelldefels guanyà, en categoria alevins, el memorial Juan Torner. Quan surti aquesta revista ja haurà tengut lloc el campionat d'Espanya per equips que s'ha de fer a Barcelona i el campionat d'Espanya individual a Madrid i esperam que els resultat siguin favorables a Marc.

Els guanyadors del Torneig de dobles Sant Bartomeu 93.

Lluís Oliver

AERÒBIC

Notícies

- Jeane Lurie ha estat jutge instructora al Party-Marató de Resistència de Can Pastilla que ha tingut lloc el 21 d'agost passat.

- Té en projecte fer unes classes adients per a la tercera edat, destinades a millorar-ne el rang de moviment per facilitar la seva qualitat de vida en les tasques diàries.

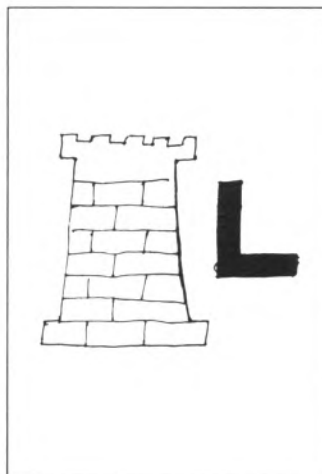
- Continuen obertes a tothom, dones i homes, les seves classes d'aeròbic i fitness a nivell de principiant.

- A l'octubre es començaran unes noves classes, destinades als infants, de ball clàssic, ball espanyol i ritme aeròbic infantil («estil Barbie»). Les classes seran a càrrec de Maria Antònia Antón, Nenette Vaquer i Jeane Lurie, respectivament. Si en voleu saber més coses, podeu telefonar al número 61 23 54.

Jeanne Lurie ha guanyat el segon premi del marató de resistència aeròbica que organitzà l'Ajuntament de Calvià el passat mes de juliol. En aquesta fotografia veim Jeanne amb les tres finalistes i dues professores. Fotografia arxiu Gimnàs Zeus.

Jeroglífic

Com faig aquest conill?

Sopa de lletres

Cercau el nom de dotze professions o oficis.

L	Q	H	F	N	P	T	V	R	N	A	O
S	U	T	U	R	O	D	A	J	R	A	M
R	N	A	V	L	R	I	D	M	P	G	I
E	S	I	L	E	R	U	V	O	R	R	X
T	T	M	R	O	I	L	O	D	O	I	V
S	E	R	T	X	F	L	C	I	C	C	R
U	E	S	I	H	J	A	A	S	U	U	L
F	A	R	G	O	P	I	T	T	R	L	M
P	O	S	T	R	Z	H	L	A	A	T	N
C	I	T	A	M	O	L	P	I	D	O	P
B	F	S	A	S	T	R	E	V	O	R	Q
N	E	T	C	E	T	I	U	Q	R	A	R

Deu errades

Trobau les deu diferències que hi ha entre els dos dibuixos.

Jordi Estaràs, "Gotzo"

Solucions:

Jeroglífic: TORRE L (Torra'l)

Sopa de lletres

Marjador - agricultor - procurador - modista - advocat - tipògraf - diplomàtic - sastre - arquitecte - pastor - fuster - ferrer.

Deu errades

SA COSTERA

Amb el grup d'excursió i per acompanyar-nos de la temporada hivernal de sortides a la muntanya, el 29 de maig proppassat vam fer la darrera, anant a la sempre atraient Ruta de sa Costera.

En aquesta ocasió ens acompanyava la meva dona, qui malgrat fer algun temps que no es posava les botes de muntanya, va fer un excel·lent paper.

Els components de l'expedició érem 13 i com sigui que no hi havia supersticiosos, la cosa no va passar d'això, d'esser 13.

El pla era anar pel nostre compte al mirador de ses Barques, fer l'excursió, dinar a Tuent, i a les 6 h tornar al mirador de ses Barques en un minibus prèviament contractat per al cas. Tot va discórrer tal com s'havia programat.

A les 8.55 h ens vam posar a caminar passant per Bàltx d'Amunt, la font de Bàltx, Bàltx d'Enmig, Bàltx d'Avall i el coll de Biniamar, on férem una aturada per berenar.

El dia meravellós i sense calitja ens va permetre contemplar les magnífiques panoràmiques que ofereix tot el recorregut d'aquesta excepcional ruta. Tota la vall de Bàltx ens va regalar una vegada més una deliciosa gamma de verds contrastant suaument amb el platejat de les oliveres i l'ocre del penyal. Magnífic!

Després de la primera col·lació del dia, vam reprendre la marxa per l'interessant caminó que serpeja vorejant

aquest encisador tros de la costa Nord. La visibilitat era magnífica, la qual cosa ens va deixar gaudir de debò tot l'encant paisatgístic que sols aquí es pot contemplar. La mar plana, tranquil·la i aferada a les roques semblava un immens mirall on es reflectien totes les sinuositats de la costa i al mateix temps la transparència de l'aigua a la vorera facilitava distingir perfectament tota la codolada que s'hi dissemina.

Coincidírem amb alguns estrangers que també havien escollit aquest indret per anar-hi d'excursió.

Passat el coll de na Polla, iniciàrem la davallada a Tuent, on arribàrem devers la una.

Havíem cobert la distància així:

Mirador de ses Barques

a Bàltx d'Amunt	20 m
a Bàltx d'Avall	30 m
al coll de Biniamar	25 m
a Tuent	1 h 30 m
<hr/>	
Total	2 h 45 m

Dinàrem a un restaurant de Tuent. Bé, sense esser res de l'altre món.

Després de prendre cafè i haver descansat, a l'hora convinguda tornàrem al mirador de ses Barques amb el minibus al qual ens hem referit al començament.

Benigne Palos

AMB LA MATEIXA FREQUÈNCIA! A Menorca i a les Pitiüses

Les entitats sotsgnants instem el Govern central a respectar les mateixes freqüències que des de fa anys permeten la recepció de les televisions autonòmiques de Catalunya i de València a Menorca, Eivissa i Formentera, on gaudeixen de gran acceptació. Aquests canals són una eina d'acostament i coneixement mutu amb aquells dos països, amb els quals compartim història, llengua i cultura, i moltes altres característiques com a països mediterranis. Qualsevol altra "solució imposada" causaria greus perjudicis i seria vista com un menyspreu a la iniciativa social i als drets dels ciutadans.

Ofereim el nostre màxim suport a aquesta justa reclamació dels menorquins, eivissencs i formenterers, amb els quals compartim en aquests moments històrics un projecte nacional comú de recuperació de l'autogovern, iniciat a partir de l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia vigent. Ens comprometem a promoure una relació fluida a tots els nivells (econòmic, social, lúdic, informatiu, cultural...) entre les nostres illes i demanem a les institucions que estimulin i afavoresquin aquesta col·laboració.

Reclamam, finalment, que urgentíssimament es trobi una via per a un model propi de RTV autonòmica balear, peça essencial de la construcció del nostre país; que es garanteixi la recepció del senyal audiovisual en condicions òptimes de les ràdios i televisions en català, i sobretot del Canal 9, i que es legalitzin formalment les freqüències emprades per a aquesta recepció, cosa que ja passa d'hora; que es doni tot el suport necessari a les emissores de ràdio i TV d'àmbit local i comarcal, que jugaran un paper importantíssim en la vertebració social, cultural i nacional del nostre poble. A la consecució d'aquests objectius dedicarem els nostres millors esforços.

Obra Cultural Balear i les seves 20 delegacions, Universitat de les Illes Balears (Consell Executiu), Premsa Forana de Mallorca, Bisbat de Mallorca, CCDO, MIMEM, Confederació d'Associacions de Pares d'Alumnes (COAPA), Federació d'ARV de Palma, Federació de TV locals de Mallorca, GOR, Sindicat de Treballadors de l'Ensenyament de les Illes Balears (STEL), Grups d'Espai de Mallorca (GOEM), Santuari de Llor, Club Pollença, Consell de la Joventut de les Illes Balears, Escola d'Espai de les Illes, Escola Municipal de Mallorca de Manacor, Fundació Joan Amengual i Pericé de Campanet, Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, Associació Festival Chopin de Valldemossa, Associació d'Educació d'Adults de Mallorca, Associació El Mirall, Associació Amics de la Glòria, Associació de Periodistes de les Balears, Associació Educativa de les Illes Balears, Centre de Professors de Palma (CEP), Gremi de Llibreters de Mallorca, Grup de Drets Humans de Mallorca, Grup Blanquerna, Justícia i Pau, Monestir de la Real, Moviment d'Escoles Maiorquines, Moviment Escola i Goiatge de Mallorca, Museu Balear de Ciències Naturals de Sóller, Societat Balear d'Educació Ambiental, Federació d'Associacions de Pares d'Alumnes de Mallorca, Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres, Associació Votvor.

C/ Arxiduc Lluís Salvador, 23
Telèfon 61 25 84
VALLDEMOSSA

Cafeteria Bar **LA CARTUJA**

Pça. Ramon Llull, 1
Tel. 61 22 40
VALLDEMOSSA

Bar Restaurante

CAN COSTA

Teléfono 61 22 63

07170 Valldemossa - Mallorca

NOVA COL·LECCIÓ
TARDOR - HIVERN

NACRE

Moda

C/ DE LA ROSA, 25
VALLDEMOSSA

VIATGI AMB B O N A COMPANYIA

**LA SEVA AGÈNCIA DE VIATGES
AL POLÍGON DE SON CASTELLÓ**

Gremi Fusters, 11 • Tel. 29 34 00 (8 línies)

Télex: 69120 • Fax: 75 81 31

SUCURSALS A: EIVISSA • COSTA DEL SOL • CALA D'OR • CALA RATJADA